
LUDUS

POZORIŠNE NOVINE ■ BROJ 148 ■ DECEMBAR 2008. ■ GODINA XVI ■ CENA 100 DINARA

**Intervju: Predrag Ejdus,
dobitnik
„Dobričinog prstena“**

**Intervju: Jasna Đuričić
Reprint „Ludus“ -
Intervju:
Slobodan Selenić**

**Tema broja: Muke s repertoarom i/ili prezaposlenost glumaca
„Turneja“ kao predstava i film
„Kandid ili optimizam“ - Zalogaj iluzije sa ukusom smisla
Pozorišni život na scenama Srbije
EX YU scena**

OGLEDALO OGLEDALA

Piše Gorčin Stojanović

Šta god se mislilo, govorilo, pisalo o tome zašto čovek ima potrebu za teatrom, uvek se sve svodi(lo) na isto: da sazna, proveri, emocionalno doživi nešto o sebi. Otud apsolutna antropocentričnost teatra, otud nemogućnost dokidanja čovekovog pristustva na sceni – čak i kad ga tamo nema; otud, uostalom, demijurška pozicija reditelja, otud dramsko pisanje kao predlaganje sveta, otud, ne na kraju, prvosveštenička pozicija glumca, tog medijuma kroz kojeg saznajemo svetove što nam ih oblikuje demijurg.

Ako, dakle, čovek ima potrebu za odlaskom u pozorište, ona mu je, suštinski, neposredovana: mediji i sva prateća poputnina, sve to dolazi onda kada potreba postoji, kada je prepoznata. Mediji, tako, nisu i medijumi za posredništvo između bića teatra i gledaoca; to je, rekoh li, glumac. On sam jeste pozorište, on je i medij, i reprezent, i sama reprezentacija. Simulakruma ima svuda, osim na toj daščanoj istini zvanj pozornica. I zato je medijski govor o teatru nešto drugo.

Pozorište, naime, govori sobom samim. Ono, bilo rđavo ili veličanstveno, sâmo vrši sopstvenu propagandu. To se može zvati i mund-reklamom. Može se,

međutim, verovati i u ono što je pozorištu imanentno, a to je dejstvo na čulno-intelektualnu aparaturu gledaoca, na njegovu emocionalnu inteligenciju, na potrebu da iskustvo svog doživljaja podeli sa drugima. Uostalom, u pozorište se odlazi da bi se dvostruko bilo sa drugima: drugima u gledalištu, drugima na sceni. Sa prvom grupom, u srećnim trenucima, stvara se toplo zajedništvo zadovoljstva u predstavi. U sadejstvu sa drugom grupom, onom na sceni, oblikuje se kolektivna radost igre. Ni fudbal na praznom stadionu nije isti kao na punom. U praznoj sali – nema predstave. Potreban je najmanje jedan gledalac. Pa, makar to bio i reditelj.

Šta, ako je tako, imaju činiti mediji, šta, zapravo, pozorište ima za ponuditi?

Idemo izokola, i na očiglednom primeru. Kada je Mirjana Karanović prekinula premijeru „Fedrine ljubavi“ zbog neovlašćenog fotografisanja scene sa obnaženim gornjim delom torza, u svoju je odbranu neki foto-reporter izjavio kako je to njegov posao: „da vrebja i da dejstvuje kad počne akcija“. Taj nedotupni iskaz nije posledica (samo) ličnog i pozorišnog nevaspitanja, odusustvo profesionalnog i etičkog standarda i dokaz

nedostanog obrazovanja; reč je, više od navedenog, o nerazumevanju suštine onog (u) šta se gleda, reč je o svesti oblikovanoj „medijskim akcijama“, spoljnom atraktivnošću, ustrojstvom sveta kao „društva spektakla“. Reč je o svesti oblikovanoj reklamama, kompjuterskim igrama, video-klipovima sa mobilnih telefona, geg-istinama sa rđave televizije. Reč je o savremenoj svesti, dakle.

U sudaru sa drevnim istinama teatra, takva svest proizvodi otpor, nerazumevanje, odbacivanje. Akcija su obnažene grudi, ne emocionalne istine. Otuda se i ne može razumeti u čemu je greh ako uperite objektiv i otpustite obarač foto-aprata: bez posredstva – bez medija – nema pravog interesa. Da bi čovek razumeo, a ne samo voleo pozorišnu igru, mora o njoj nešto znati. Svet slika, pak, dopušta mogućnost „svidanja“ bez razumevanja. Čulno bez intelektualnog.

Potpuni nesporazum.

Na drugoj strani priče o medijima stoje profesionalni gledaoci. Oni koji o svom doživljaju ili utisku imaju svedočiti rečima, posredovati, modelovati onaj deo javnog mnjenja koga se tiče nešto više od puke informacije da se u nekoj više ili manje zamračenoj sali ili otvorenom prostoru, svejedno, izvodi neko pozorišno delo. Beslovesni foto-reporter, baš kao i novinar koji ne mora svoje mišljenje iskazivati, posreduju informaciju. Oni je, dabome, oblikuju u skladu sa svojim znanjem o teatru, ali oni mogu ostati na razini čulnog. Kritičar, prikazivač, onaj koji delo preporučuje, međutim, ima visoku odgovornost: on mora biti kongenijalan delu, mora mu se izložiti, mora ga razumeti, a ne samo voleti. O delu mora govoriti iz dela. Za tako nešto potrebno mu je znanje, svakako. Ljubav prema pozorištu imala bi se podrazumevati. No, više od svega, potreban mu je senzibilitet. I dok novinari posreduju informaciju, on, obružan znanjem i osetljivošću, posreduje misao o informaciji. Težina i delikatnost njegove pozicije dodatno je komplikovana činjenicom da je, čak i kad je rđavo, čak i nehotično, pozorišno delo svet za sebe. Sliku tog sveta, njegov opis ponudiće medijski delatnici. Od kritičara se, imao on ili ne takvih moći, traži da ga

tumači, da ga analizuje i da sintetizuje svoj nalaz. Dejstvo njegovog iskaza je odloženo, o njemu se mora razmišljati. Bez obzira da li je kritika glupava, površna, neznačajna, nesenzibilna, opterećena zlobom, ona proizvodi efekat koji dopunjuje pozorišno delo kod onih koji uopšte čitaju kritike. (Pouzdanog podatka nema: ima li više gledalaca pozorišta ili čitalaca pozorišnih kritika.) Intelektualno bez čulnog, tako, jednako je isprazno kao i u obrnutom slučaju.

Teatar je, možda, ogledalo sveta, možda svet sam. Ni Bard nije uvek bio siguran. Kako god bilo, mediji su ogledalo teatra, onda kada odluče da zrcale njegovu sliku. Ogledalo ogledala ili samo ram za praznu sliku, oni su u paradoksalnoj poziciji istodobne izlišnosti i neophodnosti. U tom i takvom dvojstvu, valja im se batrgati sa viškom bića sa scene: veličina teatra, naime, počiva u njegovoj nevodivosti; svodenje, pak, osnovni je zadatak svakog medija: novinara reči, elektronskog oka kamere, fajla iskazanog u bitovima i bajtovima. Bolan paradoks: u susretu pozorišta i medija, svi dobijaju i svi gube ponešto.

Osim gledaoca: on je uvek na dobitku, ponekad dvostrukom.

Za teatar je potrebno biti talentovan. Baš kao i za govor o njemu.

AKTIVNOSTI SDUS-a

Petar Grujičić

Savez dramskih umetnika Srbije (SDUS) je u minulom periodu imao pune ruke posla, a ovom prilikom navodimo samo neke od najvažnijih aktivnosti. Sa *Fondom Philip i Madlena Žepur* potpisan je Ugovor o sponzorstvu Nagrade za životno delo *Dobričin prsten* za 2008. godinu. Žiri u sastavu Ksenija Jovanović, predsednik, Boris Isaković, Biljana Maksić, Feđa Stojanović, Jug Radivojević, Svetozar Rapajić, dr Raško V. Jovanović i počasni član dr Ivana Simeonović-Čelić jednoglasno je, na sastanku održanom 20.11.2008, odlučio da dobitnik *Dobričinog prstena* bude Predrag Ejduš, kome će Nagrada biti uručena u nedelju, 28.12.2008, na Velikoj sceni Narodnog pozorišta, u 13 sati. Istog dana, pre dodele Nagrade, biće otvorena postavka izložbe fotografija dosadašnjih dobitnika Nagrade *Dobričin prsten* pod nazivom *Velikani scene*, autora Vukice Mikače.

U Pozorištu *Atelje 212* promovisana je 11.11.2008. monografija o Bori Todoroviću, dobitniku *Dobričinog prstena* 2006, autora Dragane Bošković i Marka Misirače, a u toku je izrada monografije o Kseniji Jovanović, koju priređuje dr Zoran T. Jovanović, teatrolog.

SDUS je objavio i konkurs za predlaganje kandidata za glumačku nagradu *Ljubinka Bobić*, sa rokom prijave do 15.9.2009.

Što se statusa samostalnih umetnika tiče, SDUS u okviru Koordinacionog odbora umetničkih udruženja Srbije (KOO), ulaže velike napore da se njihov postojeći izuzetno nepovoljan položaj, koliko je moguće ublaži, kako po pitanju uplate doprinosa, tako i po pitanju promene nji-

hovog drugorazrednog položaja u odnosu na ostale članove Udruženja. Do sada je grad Beograd uplatio, a SDUS prosledio filijalama Poreske uprave, doprinose za prva tri kvartala 2008, po najnižoj osnovici osiguranja za oko 160 samostalnih dramskih umetnika u Beogradu. Takođe, predstavnici KOO su imali sastanak 24.11.2008. sa zamenikom gradskog sekretara za kulturu, u vezi sa plaćanjem doprinosa po konačnom obračunu za 2007. g. do prosečne zarade za samostalne umetnike koji su ostvarili tu zaradu. O rezultatima ovih i svih budućih sastanaka od životne važnosti za sve samostalne članove i javnost će biti blagovremeno informisani.

Novi *Ludus*, čiji drugi broj držite u rukama, ponovo je pokrenut u organizaciji SDUS-a, a potpisan je i Ugovor sa Ministarstvom kulture o finansiranju *Ludusa*. Prvi broj promovisan je u *Ateljeu 212*, 20.11.2008.

U okviru programa SDUS *Rehabilitacija pozorišnih umetnika streljanih ili osuđenih za vreme II svetskog rata*, dr Boro Majdanac je dostavio dokumentaciju za glumce Aleksandra Cvetkovića, Jovana J. Tanića i Lazara Jovanovića. Zahtevi za rehabilitaciju su podneti Okružnom sudu u Beogradu, čime je otpočet proces o čijem toku ćemo vas blagovremeno obavestavati.

Sa *Akademijom umetnosti „Braća Karić“* potpisan je ugovor o poslovnoj saradnji za period XI 2008 – X 2009, a Zoran Živković, član Predsedništva SDUS-a, učestvovao je tokom oktobra na savetovanju u Zaječaru na temu položaja profesionalnih pozorišta u Srbiji.

Stupanjem na snagu novog zakona o doprinosima za PIO i zdravstveno osiguranje septembra 2005, samostalni umetnici su i zvanično ozakonjeni kao građani drugog reda. Naime, poslodavac plaća doprinose svim zaposlenima, nezaposlenima starijim od 26 godina i penzionerima angažovanim po autorskim ugovorima, ali ne i samostalnim umetnicima. U trenutku kada neko posle godina priprema i potrošene znatne sume novca, uspe da upiše bilo koju od umetničkih akademija, dobrovoljno je pristao da bude građanin drugoga reda. Jer, u Srbiji ne postoji nijedna filmska kuća da zaposli filmskog reditelja, nijedna ustanova koja bi zaposlila vajara, nijedna agencija koja bi u stalni radni odnos primila umetničkog fotografa, i da ne nabrajamo dalje čitav niz umetničkih zanimanja.

Šta uopšte misle naši političari i zakonodavci. Njima verovatno nije jasno zašto se samostalni umetnici bune i šta oni to zapravo već nekoliko godina bezuspešno traže. Izgleda da im je potpuno nepoznata činjenica da u Ustavu piše da su pred zakonom svi jednaki i da svi građani imaju ista prava. Tako imamo situaciju da kada za isti posao, umetnici potpišu ugovor na istu visinu honorara, samostalni umetnik mora od tog honorara sam sebi da uplati doprinose, a zaposleni ne. Dakle, on je za isti posao znatno manje, u samom startu, plaćen, jer zakonodavac nije obavezao poslodavca da uveća honorar za visinu doprinosa.

A i zašto bi. Ovako, velikim procentima ostaje znatno više sredstava, pa čak neki od njih, mladim umetnicima, uslovljavaju posao ulaskom u status samostalnog umetnika.

KOO umetničkih udruženja godinama pokušava da ukaže na ovu anomaliju. Naš utisak je da nadležni namerno

Ljiljana Đurić

BITI ILI NE BITI SAMOSTALNI UMETNIK PITANJE JE SAD

neće da shvate. Ministarstvo kulture je pre godinu i po dana prihvatilo inicijativu KOO za izmenu zakona u tačkama koje se odnose na samostalne umetnike i na tom se stalo. Zahtev je u maju prošle godine prosleđen Ministarstvu finansija, ali odgovor nikada nije stigao.

Trenutno pokušavamo da animiramo sadašnjeg ministra kulture i sadašnjeg gradskog sekretara za kulturu, da podrže inicijativu umetnika. Od juna meseca idu naša nastojanja da bar onima koji se pitaju, objasnimo u čemu je

problem. U trenutku dok ovo pišem imamo samo obećanja da će do sastanka doći, ali se ne zna kada.

Kao posledicu toga, KOO svake godine vodi manje ili više uspešne pregovore sa Sekretarijatom za kulturu grada Beograda, koji po zakonu može ali ne mora da uplaćuje doprinose i moljaka ih da nas iz statusa sprematiče unaprede u status daktilografa. Kao što je poznato, stalno slušamo istu priču – nema para.

Grad plaća umetnicima doprinose u visini minimalne osnovice, ali ako je neki samostalni umetnik za godinu dana zaradio više od 180 000, dakle mesečno oko 15 000 dinara, poreska uprava mora da povede računa da mu ne bude mnogo, i da deo zaradenih sredstava podeli sa svojim sugrađanima.

Broj:1374/1
26.11.2008. g.

Savez dramskih umetnika Srbije
raspisuje

JAVNI POZIV – KONKURS

za predlaganje kandidata za dodelu
Nagrade za režiju

BOJANSTUPICA

Nagrada se dodeljuje za najbolju pozorišnu režiju domaćeg i inostranog reditelja ostvarenu na scenama profesionalnih pozorišta Srbije i za predstavu domaćeg reditelja ostvarenu u inostranstvu, ukoliko gostuje na domaćim scenama.

U konkurenciji za Nagradu učestvuju režije predstava koje su premijerno izvedene u periodu od 01. aprila 2007. do 31. marta 2009. godine.

Predlagači kandidata mogu biti profesionalna pozorišta, dramski umetnici, direkcije i selektori pozorišnih festivala, pozorišni kritičari, redakcije stručnih i drugih časopisa iz oblasti kulture, kao i umetničke ustanove, institucije i udruženja.

Predloge sa pisanim obrazloženjem mogu se slati već od danas, a najkasnije do 15. aprila 2009. godine, na adresu: Savez dramskih umetnika Srbije, Beograd, Studentski trg 13/VI, ili e-mailom, na adresu: sdus@sdus.org.yu.

SAVEZ DRAMSKIH UMETNIKA SRBIJE

GDE SMO NAKON SVIH RATOVA

Svih sedam predstava izvedenih na 13. jugoslovenskom pozorišnom festivalu u Užicu, podnaslova „Festival bez prevoda“, s jedne strane govore o onome što čini naše živote, svakodnevicu, a s druge one su u međusobnom dijalogu

Olivera Milošević

Festival u Užicu je od osnivanja tragao za identitetom. Poslednjih nekoliko godina ustaljen je koncept koji nije pretenciozan i nije pretrpan idejama, ali je jasan i u dobroj komunikaciji sa publikom. *Festival bez prevoda* je podnaslov koji sada prati Jugoslovenski pozorišni festival u Užicu, sa idejom da spoji pozorišta iz sada samostalnih država koje su bile deo negdašnje Jugoslavije, a u kojima se, u različitim varijetetima, govori istim jezikom. Trinaesto izdanje ovog festivala je, uz reditelje iz Slovenije i Makedonije koji su radili predstave u Sarajevu, Podgorici i Zagrebu, bilo jugoslovensko. Ne i jugonostalgičan, već pravi, dobro organizovan regionalni pozorišni susret.

Savremenost je bila u središtu ovogodišnjeg festivala. U izboru selektora, hrvatskog kritičara, Bojana Munjina, izvedeno je sedam predstava, iz Srbije,

Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore. One govore o nama danas, o tome gde smo nakon svih ratova. Moderan senzibilitet i odnos prema onome što sada živimo su, čini se, bili kriterijumi za izbor predstava koje su videne u Užicu. Po mišljenju selektora, svaki festival mora da postavlja pitanja, mora da uzbudi gledaoca i mora da govori o životu i istinama koje ga prate. Ovih sedam predstava na jedan dobar i zanimljiv način to rade. Selekcija je takava da su predstave na neki način bile u međusobnom dijalogu. Zagrebačke *Metastaze* Satiričnog kazališta Kerempuh nastale su dramatisacijom istoimenog romana Ive Belanovića, koji je ovo delo najpre potpisivao pseudonimom, plašeci se reakcija hrvatske javnosti. Predstava, u režiji i dramatisaciji Borisa Svrtana, kritički promišlja posledice koje je na male ljude iz zagrebačkog predgrađa

ostavio poslednji rat. Dve beogradske predstave, *Barbelo, o psima i deci* Biljane Srbljanović iz Jugoslovenskog dramskog pozorišta i *Nevinost* Dee Loer Ateljea 212, obe u režiji Dejana Mijača, na takođe veoma bolan način govore o zajedničkoj savremenosti, o intimnim i socijalnim neurozama, o danu posle svih naših ratova i tranzicija, o vremenu u kojem nemamo mnogo razloga da budemo srećni, mada bismo to želeli. Pa Gradsko kazalište Gavela sa Šekspirovim *Snom Ivanjske noći* u režiji Aleksandra Popovskog, koja je sa ovog festivala odnela čak 5 nagrada. Predstava koja mašta ljubav kao jedino što nam u ovim neveselim vremenima preostaje. U njoj je neodoljiv u ulozi Puka legendarni Pero Kvirgić.

Sliku nevesele stvarnosti, od koje ne možemo pobeći donele su i dve predstave slovenačkog reditelja Eduarda Milera. Jedna je rađena u Sarajevu, a druga u Podgorici. Prva *Samoubica*, realizovana je po osam decenija starom delu ruskog pisca Nikolaja Erdmana, kojeg je Staljin prognao u Sibir. Glumci Narodnog pozorišta iz Sarajeva igrali su ovu aktuelnu tranzicijsku priču o gubitniku koji ostaje bez posla i u društvenom bežnjaču nudi jedino što mu je preostalo – život. Brehtova *Malograđanska svadba* u Milerovom i tumačenju glumaca Crnogorskog narodnog pozorišta iz Podgorice postavljena je takođe kao ogledalo savremenosti. U selekciji je bila i veoma zanimljiva predstava *Došljaci* užičkog Narod-

Iz predstave *San ivanjske noći*

nog pozorišta, koja je dramatisacija istoimenog romana Milutina Uskokočića, u režiji Aleksandra – Saše Lukača, a koja, uz vredan glumački ansambl, stvarnosti nastoji da udahne i malo poetične nostalgije.

Predstave odabrane za 13. jugoslovenski pozorišni festival u Užicu su na strani pozorišta koje se hrabro suočava sa vremenom u kojem je, koje to vreme tumači i kritički posmatra i koje je spremno da pruži ruku, da leči i da razgovara o svim tabu temama. Ali, osim profesionalnih razloga i prilike da se sretnu regionalna pozorišta, ovaj festival je važan i zbog užičke publike. Mnogi iz Užica i okoline mesecima ranije kupe kompletne karata, u vreme festivala uzimaju godišnje odmore i prate čitav program. Užice je grad koji ima tu vrstu kulturne potrebe, a koja podrazumeva i

vrhunsko pozorišno stvaralaštvo. Da li treba reći da su sve predstave igrane na kartu više? Upravnik užičkog pozorišta i direktor festivala Zoran Stamatović, naglašava da su svi gosti dobrodošli na festival i u ovaj teatar. Da ono što u besparici nedostaje nastoje da nadomeste srdačnošću i osmehom. Zanimljivo je da je po jednoj anketi na Učiteljakom fakultetu u Užicu najpoželjnije zanimanje glumac i da iz ovog nevelikog grada ima oko stotinu studenata koji studiraju neku od pozorišnih oblasti.

Visok umetnički nivo predstava, srdačno gostoprinstvo i veliki odziv publike govori o značaju ovog festivala. Užice je tako postalo mesto u kojem su otvoreni prostori za ponovnu saradnju u regionu – u umetničkom i ljudskom smislu.

SHOWCASE – VAŠAR, SAJAM, FESTIVAL, SAMOREKLAMERSTVO ILI NEŠTO PETO

Možda je sazeo trenutak da, mimo Bitefa i domaćih bitefovskih predstava, uskoro bude organizovan showcase, prilika da se glas o vašem pozorištu proširi (teatarskim) svetom, srbijanskog teatra

Aleksandar Milosavljević

Ako imate nešto za šta ste uvereni da uistinu valja, da vas i vaš rad može (i treba) na dostojan način da reprezentuje, ako želite da se nečim pohvalite – pokažite to drugima. A ako uz to radite u pozorištu – organizujte showcase.

Showcase je zapravo prilika da u goste pozovete ljude koji nemaju redovno priliku da vide produkcije pozorišta u kojem radite, a za koje smatrate da će glas o vašem teatru proširiti teatarskim svetom, i pokažete im svoje najbolje produkcije. U takvu kategoriju pozorišnika se ubrajaju značajni teatarski producenti i menadžeri, kritičari, teatrolozi, selektori i direktori internacionalnih festivala, inostrani dramaturzi i reditelji, ali i urednici stranih pozorišnih publikacija i novinari.

Kompletno naše Sterijino pozorje, tačnije dve festivalske selekcije – ona koja obuhvata najbolje predstave nastale po domaćim dramskim delima, kao i one nastale po delima inostranih autora – već godinama je zapravo svojevrsan showcase srbijanskog pozorišta, prilika da na jednom mestu okupimo najbolje predstave i najjače snage ovdašnjeg teatarskog života, te da ih pokažemo inostranim gostima –

teatrolozima i kritičarima, pre svega.

I Bitef je tokom nekoliko svojih najnovijih izdanja uveo praksu organizovanja showcase-a, no najpre onih domaćih predstava koje po svojoj estetici pripadaju bitefovskoj provenijenciji.

Srpsko narodno pozorište već treću godinu za redom organizuje showcase svoje Drame. Indikativno je da je nakon prvog izdanja ove revije SNP postala članica Evropske teatarske konvencije, da je posle drugog showcase-a osnovana međunarodna teatarska asocijacija „Kvartet“, čiji je Srpsko narodno pozorište, uz teatre iz Francuske, Mađarske i Češke, jedan od osnivača.

Sada, tokom prvih šest dana decembra, gosti revije Drame SNP-a imaju priliku da vide dve predstave nastale po delima Milene Marković – *Nahoda Simeona* u režiji Tomija Janežiča i *Brod za lutke* koju je režirala Ana Tomović, zatim *Godoa na usijanom limenom krovu* Branka Dimitrijevića, u režiji Nikole Zavišića, Čehovljevo *Ivanova* u postavci Predraga Štrpca, *Ja ili neko drugi* Maje Pelević i reditelja Kokana Mladenovića i, napokon, Molijerovog *Tartifa*, u režiji Dušana Petrovića. Opcionalno će zainteresovanim gostima biti ponudeno da vide i *Jezik zidova* Gaja Vajzmana i Roni

Predstava *Showcase - Ja ili neko drugi*

Haver, Foruma za novi ples Baleta SNP-a, predstavu savremenog plesa. Mimo ovog termina, za posebnu grupu pozorišnih ljudi biće prikazana i predstava *Je li bilo kneževе večere* po tekstu i u režiji Vide Ognjenović.

Tek ćemo da vidimo kakvi će biti rezultati ovogodišnjeg showcase SNP-a, no iskustvo sa tuđe, slične inostrane revije, kada gostima nisu bili ponudeni vrhunski ili najreprezentativniji dometi tek jednog teatra, već svojevrsna nacionalna „reprezentacija“, sugerise da je možda sazeo trenutak da, mimo Bitefa i domaćih bitefovskih predstava, uskoro bude organizovan showcase srbijanskog teatra, razume se zasnovana na prethodnoj ozbiljnoj selekciji.

Naime, zahvaljujući, Švajcarskom umetničkom savetu – Pro Helveciji i Ministrastvu za kulturu i medije Republike Srbije, kao član delegacije iz Srbije, od 6. do 9. novembra ove godine boravio sam u Cirihi na showcase-u švajcarskog pozorišta organizovanom povodom Kon-

ferencije IETM-a, ugledne asocijacije koja okuplja pozorišne institucije i organizacije sa ciljem da zainteresovani između sebe razmenjuju informacije, pre svega one vezane za predstave, nove produkcije, ali i dramske pisce i ostale pozorišne autore.

Konferencija je organizovana u opuštenoj ali konstruktivnoj atmosferi, teatarski kompleks „Gessnerallee“ je pretvoren u direkciju manifestacije, u okviru koje je gostima omogućeno da se međusobno lako i jednostavno prepoznaju i upoznaju, te da razgovaraju (i družu se) u klupskom ambijentu. Iskustvo nije članice naše delegacije kada su švajcarski teatri u pitanju, Anja Suša, Aja Jung i Dalija Aćin, već su unapred znale šta ih od ponuđenih programa zanima, ali su i Ljiljani Milanović i meni pomogle da načinimo izbor. Pokazalo se – odličan.

Tako sam, osim značajnih razgovora sa selektorima nekoliko respektabilnih festivala i direktorima pozorišta s kojima

bi Srpsko narodno pozorište moglo da uspostavi saradnju, video i nekoliko odličnih predstava švajcarskih teatarata. Izdvajam predstave *Airport kids* (Lola Arias & Stefan Kaegi), *Requiem* (Velma) i *Artifact* Willimama Forsythea (Zürcher Ballett), čijoj premijeri sam imao sreću da prisustvujem.

Za mene je od velikog značaja bila i mogućnost da dobijem potpunu informaciju o delatnostima koje omogućava članstvo u IETM-u jer sam uveren da je Srpskom narodnom pozorištu, teatru sa dramskim, operskim i baletskim ansamblima, itekako mesto u ovoj organizaciji, te da čujem različita razmišljanja o fenomenima kulturnih razlika koje provociraju mogućnost nesporazuma kao i načinima na koje umetnost, posebno pozorišna, može da ih prevaziđe ili makar umanj. U isti mah sam iskoristio i priliku da razgovaram s kolegama iz drugih zemalja i promovisem delatnosti i umetnički profil Srpskog narodnog pozorišta.

Rasterećeni obaveze da deluju formalno, krajnje opušteni u kontaktima i načinu na koji su organizovali ovaj skup, domaćini su ponudili najbolje od svojih teatarskih sadržaja i svako od zainteresovanih, bez obzira na to da li ga zanima dramsko, muzičko ili plesno pozorište, zaista je mogao da nađe po nešto za sebe. Pri tom, organizatori gostima nisu ostavili mnogo vremena za uživanje u lepotama Ciriha. Osim, naravno, ako ovi sami nisu uspeali da se snađu, što je bio slučaj s našom delegacijom.

Sledeći skup IETM-a biće organizovan u Bratislavi narednog proleća, a tada će biti upriličen i showcase slovačkog teatra.

GDE GOD NAĐEŠ SLOBODAN TERMIN TU PREDSTAVU POSADI

Stiče se utisak da su glumci najzauzetiji ljudi u pozorištu. Kome je zbog toga dobro, a kome nije? Da li uopšte ima nekog kome – jeste?

Sonja Ćirić

Ilustracije Jugoslav Vlahović

Sve češće i sve više i zvanično i nezvanično se govori o repertoarskim mukama pozorišnih kuća usled prezauzetosti glumaca, odnosno njihovih brojnih angažmana na raznim stranama. Primerice, gostujući nedavno u jednoj televizijskoj emisiji, Ivan Medenica, pozorišni kritičar gotovo nenamerno otvorio je temu: dobrovoljna i svojevolsna prezauzetost glumaca, odnosno njihovo prihvatanje istovremenih projekata i u pozorištu, i na filmu, TV i koje gde. Podstaknuta Medeničinom izjavom, nekoliko dana kasnije, Neda Arnerić je iskoristila prisustvo novinara na konferenciji za štampu u Beogradskom dramskom pozorištu organizovanoj povodom najave premijere „Mobilni“, da prokomentariše prebukiranost glumaca.

I, tako je ta priča opet pokrenuta. Ovo je „Ludusov“ prilog.

„Nije mi jasno zašto se ta činjenica skriva, izgleda da je prihvaćena kao svaka druga svakodnevna pojava“, kaže Ivan Medenica. „Međutim, to je takva anomalija, da mora nešto da se izmeni! Mislim da nema smisla baviti se pozorištem dok se taj problem ne reši. Na našim teatarskim scenama sve je improvizacija, a ako se i desi značajno umetničko delo to je više eksces nego rezultat sistemskog promišljanja i planiranja. Glumci su okupirani poslom na televiziji, snimanjem serija, učestvovanjem u raznim programima, i nemaju vremena za bavljenje onim što im je matična

estrade. Oseća se da glumci nemaju volje, želje da se bave svojim poslom, to je sve održavanje, rad sa upola mogućnosti. Naravno da u takvim okolnostima reditelji ne mogu iz njih da izvuku maksimum, niti da realizuju svoj koncept. Mnoge predstave propadaju u umetničkom smislu zato što glumci nisu bili u stanju da ih iznesu. To je ozbiljan problem. Zato govorim da je srpsko pozorište uslovno pozorište, da o srpskom pozorištu možemo da govorimo kao o umetnosti samo ako prethodno napravimo konsenzus da je ta improvizacija umetnost. Ne govorim o plemenitoj umetničkoj improvizaciji koja može da bude estetska kategorija, govorim o neželjenoj improvizaciji, o iznuđenoj, o improvizaciji koja je rezultat činjenice da se nije temeljno i ozbiljno radilo.“

Ivan Medenica – koji napominje da nije direktno vezan za rad u pozorištu već o tome saznaje od upravnika pozorišta, reditelja, glumaca – kao najočigledniji primer posledica glumačke prezauzetosti navodi planiranje repertoara: „Zna se koliki je pakao upakovati repertoare, zaista se divim ljudima koji su zaduženi za taj deo posla u pozorištu! Često ni nove predstave nemaju dovoljno termina za izvođenje, a neke predstave koje bi po umetničkim kvalitetima zavredile da se duže igraju, umiru na sceni i pre nego što im biološko vreme istekne zato što nema mogućnosti da se repertoar formira i održi.“

televiziji ili filmu. Više nisu problem samo glumačke zvezde, već i oni koji tek počinju, često još uvek studenti ili tek diplomirani glumci – Vlada Milić na primer. Ta prezauzetost glumaca ne pravi samo problem repertoaru već i probama novih predstava. Na primer, za probe naše nove predstave ‘U pola cene’, ansambl se jedva skupio zato što su glumci imali snimanja. Meni je lakše da uskladim sve njihove termine od, recimo, Jasne Novakov iz Ateljea 212, ili Nevene

sedmog decembra. Prirodno bi bilo da ako je neka predstava na početku meseca, bude opet na sredini. Ali, jednostavno, mora ovako kako je: gde god nađeš slobodan termin, tu predstavu posadi!“

Nevena Nikitin, umetnički sekretar Jugoslovenskog dramskog pozorišta, 24 godine brine o repertoaru. „Sastajemo se sredinom meseca. Ranije su na koordinaciju repertoara dolazili samo predstavnici pozorišta sa stalnim ansablom, pa se onda pojavila Zvezdara, pa Pozo-

mo mesecima unapred kad ćemo gde gostovati – osim, naravno, ako idemo u inostranstvo – mi ne znamo kada će nas koji festival odabrati. Tačno je da i u Evropi znaju repertoar unapred, ali je takode i tačno da je nemoguće preko noći promeniti postojeći sitem. Ali, moram da ponovim, na sreću mi na koordinaciji se odlično slažemo.“

Dodatni problem je, podseća Ivan Medenica, što glumca ne možete imati ni na probama. „Znam koliko se reditelji

Nikitin iz JDP-a, zato što glumci mogu pozorišta manje glume na drugim scenama. Dešava se da kad u Jugoslovenskom dramskom igra jedna predstava, pet drugih pozorišta ne zna šta da radi tog dana zato što u tom komadu igraju njihovi glumci. Međutim, sve se to na kraju nekako reši. Recimo, sa sastanka koordinacije repertoara za decembar izašla sam tako da su mi svi dani pokriveni

rištance Puž, pa Radović i Buha sa Večernjom scenom, Madlenianum, pa su se uključili subotičko, somborsko pozorište, Srpsko narodno iz Novog Sada, Crnogorsko iz Podgorice, jedno vreme dok je kod nas igrala Mira Furlan konsultovali smo se sa Zagrebom, sad vodim računa i o sarajevskom repertoaru zato što kod nas gostuje Ermin Bravo. Praksa je da nam glumci do našeg sastanka najave datume snimanja ili neke vanredne zauzetosti. Osim tih termina, moramo da vodimo računa i o gostovanjima i festivalima.“ Nevena Nikitin pokazuje spisak pedesetak glumaca koji igraju u najmanje po dva pozorišta. Da li pozorište u kome je glumac zaposlen ima prednost? „Može se reći da ima, ali to ništa ne znači, zato što ako ja hoću da na primer ‘Tartif’ igra tog-i-tog datuma zato što je Dragan Mićanović glumac JDP-a, to mi neće pomoći zato što, na primer, tog dana nije slobodan Boris Isaković ili već neko drugi. Na sreću, odlično se slažemo, pa se na kraju svakog puta sve dobro završi. Mali problem je Madlenianum, odnosno njihova potreba da prave repertoar za nekoliko meseci. Nama, i ostalim pozorištima je tako nešto nemoguće: mi imamo neuporedivo više predstava od njih, samim tim imamo i neuporedivo više glumaca čije termine treba uskladiti. Oni sebi mogu da dozvole da po nekoliko dana ništa ne igraju a mi ne, mi ne zna-

stavu, šteta je za opšte stanje u pozorištima. To što vi zovete prezauzetost stvara stanje duha koje je antipozorišno. Pozorište znači činodestvovanje, pozorište znači odricanje, znači pristajanje na kolektivni umetnički čin, a sve to predviđa i određene obaveze: disciplinu, i samodisciplinu i vaspitanje i karakter. Svega toga nema, a ima frke, trke i zbrke, nešto što bi se u našem narodu nazvalo drž – ne daj. I u toj opštoj zbrci, pozorište, s obzirom da zahteva uslove koje sam nabrojao, strada. Ako neko odluči da učestvuje u toj trci, on je nesposoban za pozorišni čin i, naravno, opstruira ga zato što ne može da odgovori strogim zahtevima teatra. Delatnosti kao što su televizija i film su zbrdozdoljne oblasti u kojima se mnogo improvizuje. I sad kad neko uđe sa iole programiranim obavezama u nešto što je kaos, tu strada red.“ Dejan Mijač ne veruje da bi zakon i propisi rešili taj problem. „Zakon ne može nikog obavezati na posvećenje koje zahteva pozorište. To je posvećenje kao kad neko ode u manastir. Ali, ako neko hoće i pozorište i film i modne revije – to onda nije to. Ili jesi, ili nisi posvećen. Postoji prognoza da će pozorište postojati samo za posvećene ljude, pa i ako nisu isuviše talentovani, i ako nisu zvezde. Znači, nećemo se na predstavama diviti njihovim bravurama i glumačkim kreacijama, ali ćemo zato imati pozorište kao na Bitefu: nećemo zapamtiti nijednog glumca, ali predstavu – hoćemo.“

Šta kažu glumci? Kako se brane od ovih optužbi?

„Na parčice se režu ne bi li postigli televiziju, film, i da bi ponešto odradili i u pozorištu“, kaže Neda Arnerić. „I meni se čini da u poslednje vreme mnogi odraduju ulogu, i to nije dobro. Pozorište je za mene vrhunska od svih dramskih umetnosti i traži posvećenje. Ja to mogu da kažem, jer kad radim predstavu, ja radim samo predstavu. Samo tako se postiže maksimalna posvećenost, i ona mora da se vidi bez obzira na rezultat predstave: čak i kad nije najbolja, publika jasno vidi posvećenost – naravno ako je ima.“

Goran Jevtić igra u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, Ateljeu 212, Zvez-

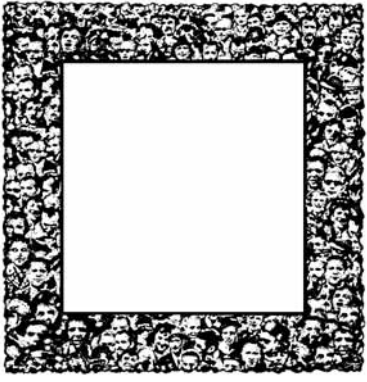

profesija. Ne radi se samo o tehničkom problemu koji je uzrokovan njihovom prezauzetošću, znači nije stvar samo u tome da glumac ne dolazi na probe, već je u pitanju njegova koncentracija i koliko on radi na ulozu van proba. Javna je tajna da podelu ne možete da oformite do generalne probe, da se radi sa po dva-tri glumca, da se ostale uloge markiraju. To su jezivi uslovi, to je improvizacija. Predstava *Kandid* je dobar primer za ovo što pričam: tu se vidi da su i veliki glumci zapušteni, da nemaju daha i snage da iznesu ozbiljan klasični tekst i predstavu koja je zahtevna i fizički i mentalno. Glumci na sceni su kao neka vrsta hartije gde se svaki otisak može primetiti. Vide se njihovi trikovi, gegovi iz TV emisija, serija, vidi se stvaralačka zapuštenost našeg glumišta. To nije pitanje njihovog potencijala, već šta su oni sa svojim darom i talentom uradili. Retki su naši glumci koji rade na sebi, veoma brzo se kontaminiraju raznim vidovima

Ana Jelić, zadužena za koordinaciju repertoara u Beogradskom dramskom pozorištu, ima utisak da je iz godine u godinu sve teže i teže napraviti mesečni repertoar. „Mnogi glumci igraju u nekoliko pozorišta, plus snimaju na nekoj

predstavama. Ono što je najveća mana naših repertoara je što nemaju nikakvu koncepciju. Na primer, ‘Let iznad kukavičjeg gnezda’ je na repertoaru 15. decembra, pa opet za dva dana, ili ‘Delirijum tremens’ igra četvrtog pa opet

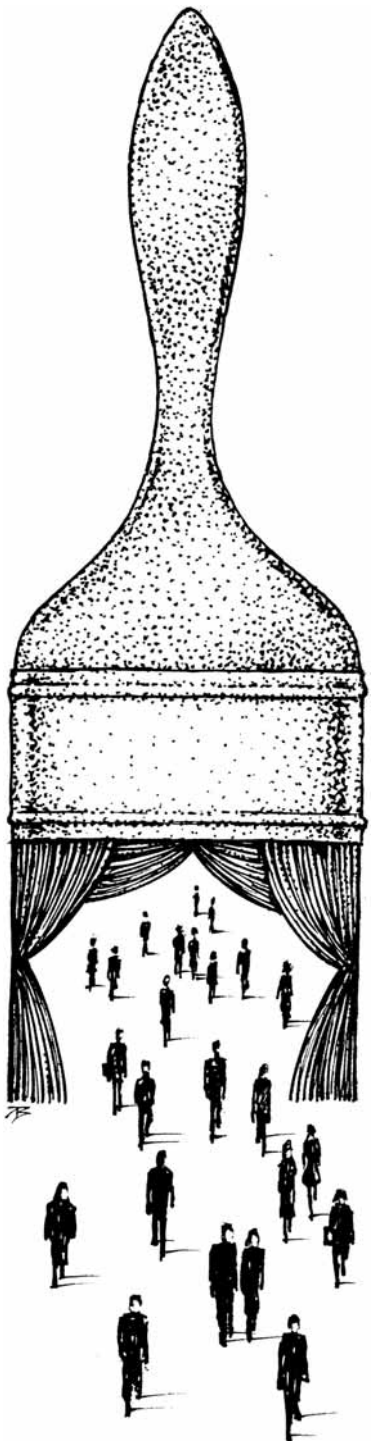
dara teatru, na Sceni za mlade „Duška Radovića“, u Pozorištu „Boško Buha“ i u Srpskom narodnom pozorištu u Novom Sadu. „Da, ja igram u mnogo pozorišta. Kvalitet mog posla još uvek ne trpi zbog toga, ali trpim ja privatno, moje okruženje, ljudi koji me nemaju i ne vide, porodica koja postaje moja publika a ne deo mene... I ono što je najopasnije, kao i svaka mašina, čovek je potrošna roba. Nisam siguran ni za sebe, a ni za druge da ovim tempom i pod ovim stresom može dugo da se izdrži i traje pa će se desiti da posle desetak uspešnih, punih godina dođe 15-20 godina grozne patnje. I zbog toga nikoga neće biti briga, jer onog trenutka kad ne budemo više mogli da glumimo koliko sada možemo, vrlo lako i brzo će nas zaboraviti. Ni oko sebe nećemo imati nikog, jer ćemo bliske ljude pogubiti u tih deset godina jurnjave. Ali, ako bi vrsni glumci igrali nekoliko velikih uloga godišnje, onda ne bi jurcali da snimaju koje kakve serije i šta sve ne, bilo bi više zaposlenih, bio bi bolji kvalitet rada... No, to je već priča o kulturnoj politici, a kulturom se, zar ne, have kao ekscesom pojedinci.“

Goran Jevtić kaže i da bi rešenje bili ugovori na „dve, tri, pet godina koji bi obezbedili umetnicima i posao i pristojan život. Niko od nas nema iluziju bogatstva, glumac bi sve dao da igra, ali ako bi nekako moglo da se, usput, i živi.“ I drugi naši sagovornici (osim Dejana Mijača) u tom očekivanom zakonu vide moguće rešenje. Ivan Medenica u zakonu vidi – prvi korak. „Zakon bi omogućio angažman po ugovoru, pa i glumcima koji hoće da rade u pozorištu bolju platu nego sad, a upravi ovlašćenja kojima bi glumce obavezali da dolaze na probe, i na ispunjavanje ostalih obaveza. A glumci koje to ne interesuje će tezgari, doći će do razdvojenosti: neko će raditi za novac i za javnu slavu estradnog tipa, a drugi će se posvećivati, za solidnu nadoknadu, istina ni približnu toliku koliko imaju glumci van angažmana, ali će zato biti posvećeni svojoj umetnosti. Ovakvo, bez te diferencijacije, estrada ulazi u pozorište preko glumaca, i to za naše pare, jer od našeg poreza se stvaraju budžetska pozorišta. Mislim da nigde u svetu ne postoji da pozorišni glumac tezgari. Glumac u Nemačkoj ima problem ako hoće da igra u drugom pozorištu! Ukratko, zakon, taj prvi korak, neophodan je. Neke pozorišta bi trebalo privatizovati kako bi se oslobodio budžet za pozorišta koja treba da finansira država. Ali, taj vruć krompir ovde niko ne želi da preuzme. Kada je Mladan Dinkić raspustio banke, otpušteni radnici su demonstrirali gradom i, to je bilo pa prošlo. Ali, ako bi se otpustili glumci koji imaju popularnost, njihovo otpuštanje bi načinilo veliku političku štetu onom političaru koji bi imao tu vrstu hrabrosti da napravi reda. To je, dakle, političko pitanje. Očigledno, nije postojala politička volja da se napravi red na zakonskom nivou, što verovatno ne bi bilo dovoljno, ali je neophodno za postavljanje osnove.“

Pozorište o kome se od njegovog osnivanja, pre 25 sezona, priča kao o preteči poslovanja kakvo se očekuje od zakona, Zvezdara teatar, po rečima Nenada Brkića, izvršnog direktora ovog pozorišta, oseća problem o kome pričamo iako nema

stalni ansambl, odnosno iako angažuje glumce za svaku predstavu posebno. „Glumcima je uvek preče snimanje od rada u pozorištu bez obzira što i kod nas igraju za honorar. Zato se dešava da, prilikom određivanja glumaca za novu predstavu, ponekad moramo da odustanemo od onih koji bi najviše odgovarali nekom liku, znači, moramo da odustanemo od svog principa: najbolja moguća podela. Do skora je Boda Ninković bio najzauzetiji naš (Zvezdarin) glumac, igrao je i dve predstave iste večeri, a sad su to mlade glumice iz predstave 'Brod ljubavi'. Nekad smo ugovorom obavezivali glumca na igranje određenog broja predstava, ali smo s vremenom odustali od toga. Ugovor vam ne garantuje da ćete neku predstavu igrati na primer pet puta mesečno zato što ugovorom ne možete da uskladite termine svih glumaca u toj predstavi. Ugovori su, znači, u praksi nepotrebni.“

Božidar Đurović, zamenik upravnička Narodnog pozorišta, podseća da su u svetu pozorišta podeljena na repertoarska i na producenta što problem o kome pričamo u osnovi čini nepostojećim. „Kod

nas toga nema, pa zato, kada se pravi repertoar, umesto da se pravi po potrebama kuće, pravi se po potrebama glumaca. Međutim, mislim da je pogrešno okriviti glumce za to, oni zasigurno nisu krivi. Dok sam bio direktor Drame Narodnog pozorišta, pratila me je anatema javnosti zato što sam radio predstave isključivo sa ansamblom Narodnog pozorišta. Ako mi je bio potreban neki glumac za neku predstavu, onda sam zahtevao da bude primljen u angažman. Tako su u mom mandatu primljeni Predrag Ejduš, Olga Odanović i Miodrag Krivokapić. Statistike Narodnog pozorišta pokazuju

KAKO DO REPERTOARA ILI AKO IKAD PROĐE TRANZICIJA

Da li je u našim pozorištima danas moguće prepoznati osnovnu ideju repertoarske politike?

Jedno od osnovnih pitanja koje svakodnevna praksa nameće našim pozorištima odnosi se na problem formiranja repertoara. Ostavimo sada, makar na čas, po strani pitanje repertoarske politike. Ono se, naime, ne tiče samo dobre volje, bogatstva ideja, inventivnosti i umešnosti teatarskih uprava, već zadire i u oblast kojom caruje (nepostojeća ili nedovoljno jasno definisana) kulturna politika od koje bi se u najmanju ruku moglo/moralo očekivati da utiče na profilisanje, pa i ono koje se tiče repertoarske politike, ovdašnjih pozorišta.

Pitanje iz prve rečenice ovog teksta odnosi se, međutim, na problem pravljenja redovnog mesečnog pozorišnog repertoara. Pri tom, valja naglasiti, ovde se najpre misli na one naše teatre koji učestvuju u famoznoj mesečnoj koordinaciji, dakle na one čiji glumci igraju u nekoliko srbijanskih pozorišta, i na teatre u čijim predstavama igraju gostujući glumci.

Pogledamo li mesečne repertoare većine takvih naših pozorišta, možemo li zaključiti kakav pogled na teatar, odnosno na svet, oni pokušavaju da afirmišu? Da li prosečnom gledaocu, na osnovu uvida u spisak predstava koje će tokom bilo kog meseca u sezoni biti odigrane u nekom od tih teatar, može da bude uistinu jasno kakav stav na planu estetike ili poetike, ideologije ili politike „brane“ uprave tih pozorišta? (To pitanje je, dakako, aktuelno i u slučaju Srpskog narodnog pozorišta, o čijem repertoaru se, između ostalih, stara i potpisnik ovih redova.)

Ili će pre biti tačno ako kažemo da je eventualni koncept moguće sagledati tek na osnovu uvida u kompletnu repertoarsku politiku svake od ovih kuća, a da je na mesečnoj ravni gledaocu ponuđeno sve i svašta: red melodrame, red klasike na nov način, red radikalnog eksperimenta, red preispitivanja domaće dramske baštine, red klasike na klasičan način, red radiklane komercijale, red domaće interpretacije „bulevara“...

Tako, najčešće, izgledaju posledice. No, ako se vratimo korak unazad i provirimo kroz odškrinuta vrata iza kojih se jednom mesečno, u nekom od beogradskih pozorišta, dešavaju sastanci čiji je cilj koordinacija repertoara zainteresovanih teatar, zateći ćemo – pravi rat. I on besni svakog meseca sve žešće i sve beskompromisnije. Tu se, kao na kakvoj pijaci, licitira imenima i slobodnim terminima, odnosno zauzećima najznačajnijih i najpopularnijih domaćih glumaca, čije će prisustvo (ili odsustvo) zapravo definisati ponudu najmanje petnaestak pozorišta, a samim tim i njihov mesečni repertoarski profil.

Svako od pozorišta koje učestvuje u koordinaciji šalje na sastanak predstavnika koji ima sveti zadatak da se izbori za što više termina određenih glumaca, a samim tim i predstava na vlastitom repertoaru, uprkos potrebama, željama, namerama i planovima drugih teatar, ali u saglasnosti sa zauzećima koja je glumac najavio (najčešće unapred), a vezana su za filmska i televizijska snimanja.

Prednost, razume se, imaju pozorišta na čijim platnim spiskovima se nalaze imena traženih glumaca. Ovo pravilo ne mora uvek da važi, barem ne u slučajevima kada pozorište u čijim predstavama nastupa gostujući glumac ima premijeru, nastup na festivalu ili značajno gostovanje. Tada se očekuje da na delu bude pozorišna solidarnost.

S pojmom solidarnosti, međutim, nikakve veze nemaju snimanja – filmska i televizijska. Temeljna pretpostavka na osnovu koje funkcioniše ovaj princip prioriteta sadržana je u činjenici da su nastupi u televizijskoj seriji ili reklamnom spotu, odnosno filmu, prilika da glumci poprave svoje nezavidno materijalno stanje, ali i da im na taj način skoči rejting prisutnosti u javnosti, a samim tim i popularnosti. Pozorištima može kao uteha da posluži pretpostavka da ova popularnost indirektno povećava broj teatarske publike, no jedino u predstavama u kojima igraju određeni glumci. Naravno, oni iz serija, reklama i filmova.

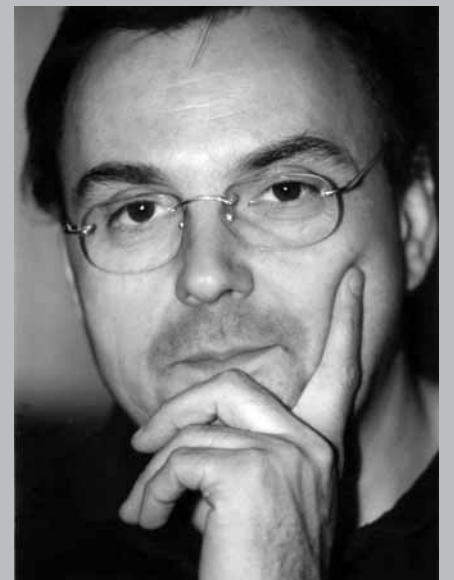
Tako dolazimo do saznanja da mesečne repertoarske profile naših najznačajnijih pozorišta (a uz to i sve što podrazumeva definisanje tih profila na mesečnom planu) zapravo formira umešnost, upornost, jačina argumentacije, strpljenje i volja učesnika redovnih mesečnih koordinacija. Naravno, uvek računajući na objektivno procenjivu pozicioniranost pozorišta koje ti učesnici reprezentuju. Otuda valja bukvalno razumeti konstataciju da su učesnici (tačnije: učesnice) koordinacije, s jedne strane, heroji najznačajnijeg dela ovdašnjeg teatarskog života, baš kao što su i istinski mučenici naše pozorišne stvarnosti koja im je nepravedno dodelila mnogo veću odgovornost od one koju treba da snose.

I tako, reč po reč, opet dođemo do osnovnog i već pomenutog problema koji smo na početku teksta pokušali da zaobiđemo: do nepostojeće ili barem nedovoljno jasno definisane kulturne politike. Ona bi morala da odredi prioritete, precizno pozicionira pojedina pozorišta u kontekstu teatarskog, ili šire gledano kulturnog života određene sredine (države, regiona, opštine, grada...), a tako bi uticala na profilisanje njihove repertoarske politike. Indirektno, jasna kulturna politika bi pomogla i da napokon bude načinjena polarizacija između komercijalnih i umetničkih pozorišta (naravno, ovde se misli na grubu podelu koja u obzir uzima ciljeve i misije pozorišta, te njihove pozicije u kulturnoj javnosti, ali i na tržištu).

U isti mah, ta polarizacija bi pomogla i glumcima da se opredele, doprinela bi formiranju filmskih, televizijskih i pozorišnih zvezda, omogućujući i njihovo prirodno povremeno „prelivanje“ iz jedne u drugu ili treću grupu. Ali se to ne bi dešavalo stihijski, kao što je danas slučaj, već na osnovu prethodno načinjenih (repertoarskih) planova i s jasno postavljenim ciljevima samog pozorišta. Znalo bi se, naime, koja filmska ili televizijska zvezda učestvuje u određenom teatarskom projektu, koji su njeni termini zauzeća na snimanjima, a koliko dugo ona može da „pripada“ pozorištu, participira u procesu proba i, docnije, „eksploataciji“ predstave. Nema sumnje da bi pozorišni nastup takve zvezde pomogao teataru, da bi imao blagotvoran uticaj ne samo na prodaju predstave nego i popularizaciju pozorišta. To, međutim, ne znači da bi ovakve glumačke zvezde isključivo bile osuđene na učešće u estradnim pozorišnim projektima. No, to nas sada dovodi do terena na kojem treba napraviti filigranski preciznu distinkciju između estradnog i komercijalnog teatra, pri čemu ova druga kategorija ne mora obavezno da bude lišena ozbiljnih umetničkih ambicija.

No, o svemu tome će tek biti govora drugi put, kada bude definisana kulturna politika, njeni strateški ciljevi, sredstva kojima će oni biti ostvarivani. Dakle, jednog dana kada prođe tranzicija. Ako ikada prođe.

Aleksandar Milosavljević

da su najdugovečnije one predstave koje su urađene sa ansamblom naše Drame. A dugovečnost predstave dokazuje njen kvalitet – da nije tako, ona ne bi trajala. Jedini pozitivan momenat u ovom problemu je što će se doneti zakon, pa tako više neće moći da se desi da u desetak pozorišta igra samo tridesetak glumaca a da zato ostalima prođe karijera a da nisu dobili priliku da odigraju ozbiljnu ulogu.“ Božidar Đurović kaže da je u Operi i Baletu holja situacija nego u Drami zato što samo još Srpsko narodno pozorište ima, osim dramskog ansambla, i Operu i Balet. „Hteo bih da naglasim, tvrdim, da glumci

nisu krivi što idu s posla na posao. Mogu oni da budu nezajajljivi za novcem, ali im vi to omogućavate. Ako nekog treba kriviti, onda su to uprave koje ne čuvaju interes pozorišta već interes pojedinca.“

I Ivan Medenica takođe naglašava da „nije ovo osuda glumačkog esnafa, već ukazivanje na nešto što iznutra ugrožava esnaf, a one ljude koji se časno bave tom profesijom stavljaju u nezahvalnu poziciju. Moji studenti glume su kontaminirani potrebom da rade šta bilo, da budu traženi, čime dovode u pitanje i svoje studiranje. Dešava se da studenti glume gube godinu zato što su već od druge godine

zatrpali predstavama i serijama, pa ne polože sve ispite. Zato kažem da je ovaj problem dostigao metastazu i dok se ne reši, srpsko pozorište je za mene uslovno pozorište.“

S druge strane ove priče su naravno glumci sa svojim dilemama, mukama, planovima, potrebama... O tome drugom prilikom. No, nema sumnje da sve skupa, između ostalog, tako jako asocira na rečenicu Ljubivoja Ršumovića u kojoj je citirao svoga oca a koja glasi: „Nije nesreća kad se sudare pravda i nepravda. Mlogo je veća nesreća kad se dve pravde sudare.“

BOGATA TEATARSKA PONUDA, POBUNA NOVINARA, NAGRADE...

Ana Tasić

Kada je reč o premijerama u beogradskim pozorištima, nakon umrtnog oktobra, u novembru je nadoknađen zastoj. U Jugoslovenskom dramskom je prikazan *Kandid ili optimizam* reditelja Aleksandra Popovskog, prema Volterovom romanu. Prvi deo predstave je bio malo otegnut i nezanimljiv, pa je nekima od nas malo falilo da pauzu iskoristimo za diskretan beg iz pozorišta. Ipak, veliko strpljenje se isplatilo, drugi deo je bio mnogo vredniji, intrigantniji, duhovitiji. Reditelj je lik Kandida zamislio i ostvario kao neophodno nam otelotvorenje potrage za svetlom tačkom u životu, makar se ona zvala i iluzija: „Bez toga ne postojimo. Ukinuli smo kategoriju mašte jer ona u današnjem svetu nema upotrebnost vrednost. Ne znamo koliko košta mašta i zato ona nema vrednost. Moja tiha revolucija koju sam sproveo u ovoj predstavi jeste pokušaj da se ljudi vrata na teren emotivnosti, a junak Kandid nije budala nego optimista. Optimizam je strast da se veruje da je nešto dobro iako se zna da nije“ (navod iz „Blica“, 12. novembar).

Dan nakon premijere *Kandida*, u Narodnom pozorištu smo prisustvovali prvom izvođenju spektakla *Figarova ženidba i razvod* Slobodana Unkovskog, sastavljenog od paralelnog izvođenja Bormaršeeve komedije, Horvatove drame i arija iz Mocartove opere. Iako nas je na početku pošteno prepala informacija da predstava traje tri i po sata, pošto smo se sasvim odvikli od predstava tako epskih razmera, po završetku smo jedva okončali svoje iskrene aplauze i uzvike oduševljenja glumcima, pevačima, muzičarima, reditelju, kostimografu (Angelina Atlagić), scenografu (Miodrag Tabački) itd.

U Ateljeu 212 je prikazana nova zajednička predstava Milene Marković i Tomija Janežića, *Šuma blista*, sigurno veoma značajna za srpsko pozorište, zbog posebnosti rediteljskog pristupa – doslovnog naturalizma, koji implicitno tera publiku da promeni svoje navike i očekivanja od pozorišta. Zatim smo, na maloju sceni Ateljea 212 pratili premijerno izvođenje komada *DNK* Stefana Belbera, u vrlo dopadljivoj predstavi Stefana Sablića. Onda je u Beogradskom dramskom pozorištu prvi put odigrana predstava *Mobilni* (Sergi Belbel/Katarina Vražalić), takođe savremene tematike, ali znatno manje inspirativna, zbog gomile stereotipnih motiva, kojima nas je zasuo autor teksta. A na velikoj sceni istog pozorišta

videli smo novu crnu komediju, savremene tematike, sa elementima fantastike, *U pola cene*, prema tekstu Stevana Koprivice, a u režiji Staše Koprivice.

U Zvezdara teatru je bilo dve premijere, vrlo solidna i gledljiva *Koza ili ko je Silvija* (Edvard Olbi/Zanko Tomić) i *Nesvrstana strana muzike*, nastavak *Smešne strane muzike*, projekat Dragana Jovanovića, u koji je uključen bend „The Nesvrstans“. U Bitef teatru je otvorena sezona, na renoviranoj sceni, sa predstavom *Rozenkranc i Gildenstern su mrtvi* (Tom Stopard/Jovan Grujić), koja je letos imala uspešnu premijeru na otvorenom prostoru, u predivnom ambijentu Vile Stanković, kod Čortanovaca. U Muzeju afričke umetnosti je igrana predstava *Pista za Šeherezadu*, koja, u prvom planu, diskutuje o problemu slobode. Nastala je prema tekstu Marije Stojanović (po motivima romana „Snovi o zabranjenom voću“ Fatime Mernisi), režirala je Dara de Luka, a reč je, za naše produkcijske uslove, o vrlo hrabrom poduhvatu producenta Gorana Jevtića.

Na beogradskim scenama se, i u novembru, nastavila praksa brojnih gostovanja. U Ateljeu 212 su odigrane dve predstave iz Zagreba. Satiričko pozorište Kerempuh je prvo nastupilo, sa odličnom predstavom *Metastaze* (režija, scenografija i dramaturgija romana – Boris Svrtan). Reč je o istovremeno komičnoj i prilično sumornoj predstavi; autori daju direktnu, nimalo umivenu, anatomiju ratova i njihovih posledica, devedesetih godina, na prostoru bivše Jugoslavije. Sledeće večeri je prikazan *San Ivanjske noći* reditelja Aleksandra Popovskog (produkcija pozorišta „Gavella“), a onda su oba zagrebačka ansambla otišla put Užica, da se predstave na 13. jugoslovenskom festivalu. Nešto kasnije je, na istoj sceni, bila beogradska premijera *Godoa na usijanom limenom krovu* (Branko Dimitrijević/Nikola Zavišić), SNP-a iz Novog Sada, verovatno najbolje predstave ovog pozorišta u prošloj sezoni. U JDP-u je gostovalo kruševačko pozorište sa predstavom *Art* reditelja Vladimira Popadića, koji je dao jednostavno, vrlo stilizovano tumačenje drame Jasmine Reze, u kojem smo uživali, razmišljajući o granicama kulturnog snobizma. Zatim je, takođe u JDP-u, Zagrebačko kazalište mladih prikazalo novi komad Tene Štivičić *Krijesnice*, u režiji Januša Kice. Iako, u tematskom pogledu, predstava nije nesvakidašnja (fragmentarno prikazuje nekoliko parova na aero-

Predstava *Šuma blista*

dromu, dok čekaju da se okonča zastoj), izuzetno nam se dopala njena iskrenost, simboličnost, savremenost, tragikomičnost, izvanredna preciznost igre.

I u pozorištima van prestonice se nastavilo sa premijerama. U Narodnom pozorištu u Subotici su izvedeni *Razbojnici* (Fridrih Šiler/Nikola Zavišić), u komično-muzičkoj interpretaciji. U pozorištu Kostolanji Dežo je prikazana nova predstava Andraša Urbana, *Turbo Paradiso*, nastala prema motivima iz Kišove „Enciklopedije mrtvih“, a u zrenjaninskom Narodnom pozorištu „Toša Jovanović“, *Kron – (P) Lutajuće Glumište* (Boris Senker/Robert Raponja).

Na vranjanskom festivalu „Borini pozorišni dani“ došlo je do pobune novinara, zbog toga što im je, po njihovim navodima, uprava pozorišta onemogućila da profesionalno i kvalitetno obavljaju svoj posao, uskraćujući im, između ostalog, ulaznice za predstave. Afera sa ulaznicama je zatim pokrenula čitav niz pitanja u vezi sa radom ovog pozorišta – o netransparentnosti njegovog rada, nenamenskom trošenju sredstava, nepotizmu itd. U problem je uključeno i Ministarstvo kulture, pa je, tim povodom, Nebojša Bradić izjavio da Ministarstvo, u tim i sličnim slučajevima, nikako ne treba da isleđuje, sudi, kažnjava, niti stavlja zabrane: „U svakoj sredini postoje službe nadležne za utvrđivanje istine, i primenu odgovarajućih postupaka koji bi od haosa napravili red. Ministarstvo ne treba da razrešava interpersonalne konflikte niti da se bavi kadrovskim rešenjima, ni u zaječarskom, a ni u vranjskom pozorištu. Ono je tu da pomogne i podrži program tih pozorišta, da afirmiše nove kulturne manifestacije, poštujući kulturnu raznolikost i lokalne vrednosti koje se neguju u oblasti pozorišta, slikarstva, filma i kulturne baštine. To je smisao i uloga Ministarstva kulture i tu ulogu ono će veoma transparentno i ostvarivati. Zadatak svih institucija koje Ministarstvo finansira je da redovno dostavljaju precizne izveštaje koji će obrazlagati kako je novac utrošen. Ukoliko se trošilo nenamenski i neodgovorno, Ministarstvo preuzima određene korake.“ (navod iz lista „Danas“, 3. novembar).

U Užicu je održan 13. jugoslovenski pozorišni festival, od 10. do 17. novembra, pod sloganom „Festival bez prevoda“. Odlukama žirija, predstava *San Ivanjske noći* (Vilijam Šekspir/Aleksandar Popovski), proglašena je za najbolju. Festival, koji od prošle godine ima regionalni karakter, otvorio je Nebojša Bradić, poručujući da je „saradnja Srbije sa okruženjem potreba i nužnost“, te da „sadašnji nivo odnosa u kulturi između

bivših jugoslovenskih republika, a sada samostalnih država, dokazuje paradoksalnost naše prošlosti.“

Proglašen je dobitnik Nagrade „Raša Plaović“, koja se dodeljuje za najbolje glumačko ostvarenje na beogradskim scenama – Boris Isaković, za ulogu Orgona u predstavi *Tartif* Jugoslovenskog dramskog pozorišta (Ž. B. P. Molijer/Egon Savin). Isaković je tim povodom izjavio: „Naravno da sam se obradovao. Eto, imam nagradu 'Milivoj Živanović', 'Miša Žutić', sad 'Raša Plaović' još mi samo nedostaje 'Zoran Radmilović' pa da mogu da se podičim 'svim glumcima'. Doduše, imam i njega u kući. Dobila ga je Jaca (Jasna Đuričić, supruga B. Isakovića). 'Rašu' sam dobio za Orgona u 'Tartifu', ulogu kojoj me u prvi mah, priznajem, privuklo to što režira Egon Savin. Kasnije me sam lik vukao i zavedio u svoje meandre. On je otvoren, dobar čovek koji zbog tih svojih osobina strada. Danas se izgleda više ne sme biti dobar, nije dozvoljeno, nije 'in'...“ (navod iz lista „Blic“, 19. novembar).

Jednoglasnom odlukom žirija, nagrada za životno delo „Dobričin prsten“ pripala je ove godine Predragu Ejdu, saopštio je Savez dramskih umetnika Srbije. Tim povodom, Ejdu je, u inter-

vjuu za „Blic“, rekao da je gluma za njega stil života: „Baveći se glumom, u suštini, otkrivao sam život, a on je, znano to, velika tajna. Baveći se umetnošću i glumom otkrivaju se tajne, iako nikad do kraja, a najveća tajna jeste umetnost življenja.“ (navod iz lista „Blic“, 22. novembar)

A u Ateljeu 212 je promovisana „Monografija o Bori Todoroviću“ (izdavač SDUS), čije je objavljivanje deo nagrade za životno delo „Dobričin prsten“. Bora Todorović je ovo priznanje dobio u decembru 2006. godine, a monografiju je priredila je Dragana Bošković. Povodom nagrade, Bora Todorović je tada izjavio: „Iznenadio sam se i radovao kao dete. Izuzetna je to nagrada, najviše što jedan glumac može u karijeri da postigne. I nema tog glumca koji se ne iznenadi. Svi smo u dilemi da li je zaslužujemo ili ne. Nisam očekivao. 'Prsten' je bio šok; kad sam čuo, ponašao sam se neprilagodeno i mojim godinama i okolnostima datog momenta. Kada mi je javljeno, bio sam sa nekim ljudima potpuno izvan pozorišnog sveta. Počeo sam da čašćavam, da se radujem... ma, k'o dete. Gledali su me sa čuđenjem. Kad sam im objasnio, rekli su: 'Pa dobro, u redu, al' šta sad...' Naravno, nisu mogli sasvim razumeti šta to nama glumcima znači. Ogromna satisfakcija za svakog glumca i u umetničkom i u životnom, ljudskom smislu. To znači da je čovek za svoj poziv izabrao nešto što je pravo i da je u tome bio izuzetan. A napraviti prave odabire u životu nije nimalo lako.“ (navod iz lista „Blic“, 12. novembar)

Takođe u Ateljeu 212, u gornjem foajeu, 20. novembra je održana promocija 147. broja „Ludusa“, koji je počeo da izlazi posle godinu i po dana pauze. Na promociji su govorili Ljiljana Đurić, Tanja Nježić i Aleksandar Milosavljević. Skupio se veliki broj gostiju i novinara, koji su sa radošću i entuzijazmom došli da ohrabre i podrže „Ludus“, što je sve lep podstrek za naš dalji rad...

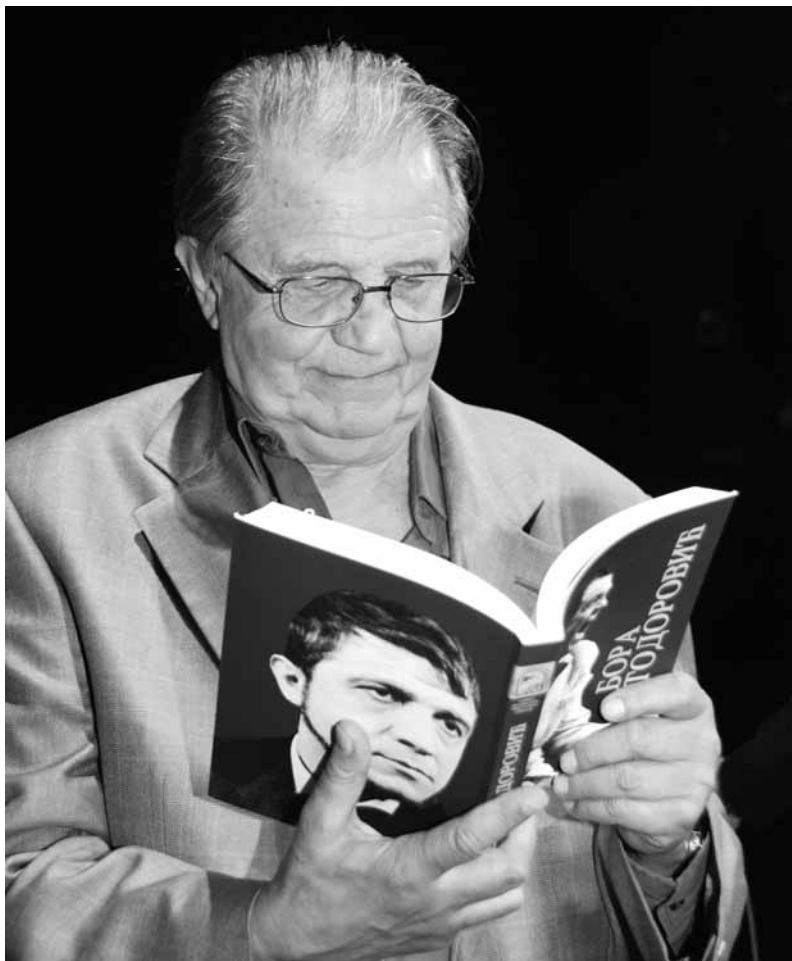
Olga Stojković i Svetlana Bojković

Miodrag Krivokapić (Foto: Miki Perić)

PROMOCIJA MONOGRAFIJE „BORA TODOROVIĆ“

Promocija monografije „Bora Todorović“, posvećena velikom glumcu koja je deo Nagrade za životno delo „Dobričin prsten“ predstavljena je u Ateljeu 212, pred mnogobrojnom publikom u kojoj su bili njegovi prijatelji, kolege i obožavaoci.

Knjigu je priredila teatrolog Dragana Bošković, koja joj je dala i podnaslov „Umetnik spontanosti“.

U takvoj, spontanoj atmosferi protekla je i promocija. Na sceni pretvorenoj u kafanu iz predgrađa, za stolovima sa kariranim stolnjacima, zajedno sa Todorovićem sedeli su učesnici – Dušan Makavejev, Duško Kovačević, Goran Mar-

ković, Renata Ulmansk, Ružica Sokić.

Njihovi iskazi, dirljive reči bile su uglavnom „o Borinom jedinstvenom talentu da igra čoveka iz naroda“, o „šarmeru u društvu i posvećeniku na sceni“, o „histrionu plemenitog kova“...

Todorović je na sebi svojstven, šarmantan način između ostalog rekao: „Hvala pre svega Ateljeu što me je predložio za nagradu, što se setio koliko sam igrao i, da budem neskrroman, kako sam igrao. Hvala priređivačima knjige i svima koji su pisali o meni, prijatno je čuti da te kolege toliko vole i cene.“

Upravnik Ateljea, Svetozar Cvetković rekao je da mu je „čast da predstavi

knjigu o divnom i velikom glumcu i čoveku, koji je 30 godina doprinosa svemu što krasi duh ovog teatra“, pročitao delove iz tekstova koje su za monografiju napisali glumci Petar Kralj i Vlastimir Đuza Stojilković, skrenuo pažnju i na druge sadržaje monografije.

Uz knjigu je objavljen mini kompakt disk sa insertima iz Todorovićevih predstava, filmova i TV serija, a polusatna verzija tog materijala prikazana je u okviru promocije.

Boškovićeva je istakla da joj je izuzetna čast i odgovornost to što je priređivač knjige koju je radila u saradnji sa Markom Misiračem, a predsednica SDUS-a Ljiljana Đurić podsetila je da je ovo 14. knjiga iz edicije posvećene laureatima „Dobričinog prstena“ i izrazila zahvalnost Fondu Philip i Madlena Cepter koji pomažu dodelu nagrade i objavljivanje monografija.

Z.Dimitrijević

Dve glumačke legende: Mira Stupica i Marija Crnobori (Foto: Caci Miajlović)

LUDUS citat

Tako su govorili...

Bora Todorović O PREDSTAVAMA MENTALITETA

Šta mislite o tom tzv. srpskom ili srbijanskom mentalitetu koji se toliko rado i toliko često u moralnom smislu persiflira na sceni?

– Predstave mentaliteta, da ih tako nazovem, imaju uspeha kod publike zato što svako prepoznaje sebe. To je jedan specifičan mentalitet. Verovatno svaki narod ima neki svoj mentalitet, koji je drugačiji od nekog opšteg načina ponašanja i komunikacije. Ovaj naš je karakterističan jer pokazuje naše naličje. Mi smo skloni da sebe mistifikujemo i da govorimo sve najlepše o nama, skrivajući suštinu koja je i ovakva i onakva. Otkrivanje tih nekih negativnih delova svog nacionalnog i ličnog bića vodi ka prepoznavanju i zato je to interesantno i za pisce i za glumce. (Iz monografije „Bora Todorović, umetnik spontanosti“ Dragane Bošković i Marka Misirače. Izdavač: Savez dramskih umetnika Srbije)

Svetlana – Ceca Bojković: O GLUMI

Za mene, gluma je lična ispovest pred publikom sa kojom razmenjujem ne samo energiju, nego i istinu koju govorim sa scene. Znam da sve to dopire do duša tih ljudi i da među nama postoji jaka emotivna veza.

(Iz monografije „Svetlana Bojković Ksenije Šukuljević-Markopvić. Izdavač: Savez dramskih umetnika Srbije)

ČESTITKA MARIJI CRNOBORI

Koja Marija je početkom oktobra ove godine proslavila 90-ti rođendan? Istrijanka koja je iz siromašnih Banjola, nadomak Pule, pošla u svet da bi mu podarila izuzetan talenat kojim je obogatila pozorište nekadašnje Jugoslavije?

Devojčurak koji je odmah po završetku školovanja dobila angažman u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu?

Jedna od glumačkih veličina koje će na poziv Bojana Stupice doći iz raznih krajeva Jugoslavije u tek osnovano Jugoslovensko dramsko pozorište da bi od ovog teatra načinili mitsko mesto domaće pozorišne umetnosti?

Jedna od najboljih i najlepših glumica jugoslovenskog teatra?

Velika dramska umetnica koja je besprekornom dikcijom, tonom punim uzvišenosti i patosa najplemenitije vrste, oštrim pogledom prelepih očiju, celokupnim držanjem i svojom scenom pojavom nenadmašno nosila uloge antičkih tragekinja i junakinja dramskog repertoara koji je zauvek stekao status literarne i pozorišne klasike?

Glumica koja je decenijama bila jedan od zaštitnih znakova Dubrovačkih ljetnjih igara?

Članica male ali odabrane glumačke ekipe čija je inscenacija Geteovog Fausta, u režiji Mire Trailović, označila početak

rada jednog od najneobičnijih pozorišta tadašnje Evrope – Ateljea 212?

Dobitnica niza najznačajnijih domaćih nagrada i priznanja koja je moguće dobiti za glumačko umeće, između ostalog i Dobričinog prstena?

Glumačka legenda čiji ulazak u salon Jugoslovenskog dramskog pozorišta, nakon odigrane premijere, i danas provocira nagli muk, a čije se prve kolegijalne primedbe još uvek doživljavaju kao konstruktivna kritika, značajnija od one oficijelne?

Redovna posetiteljka Bitefovih predstava za koju Jovan Ćirilov veli da najtačnije reaguje na predstave najnovijih teatarskih tendencija?

Da li je to rođendan nedavno, tiho i u porodičnoj atmosferi, proslavljala ona Marija za čije se zdravlje danas redovno raspituju Puljani (Pulinezi) i Istrijani koji zasigurno nisu mogli da je vide na sceni, koji teško da pamte televizijske serije i drame u kojima je igrala, koji nisu sedeli u gledalištu pulske Arene kada su tamo prikazivani filmovi najavljeni na Festivalu plakatima na kojima je njeno ime bilo ispisano najkrupnijim slovima?

Ili je to bio rođendan brižne bake koja je u najcrnja vremena naše nedavne istorije ranom zorom stajala u redovima u kojima se čekalo mleko, da bi pripremila doručak svojim unukama?

Je li to bio rođendan Marije, udovice reditelja, majke reditelja, svekrve dramaturškinje, koja ne propušta predstave svoje unuke, glumice?

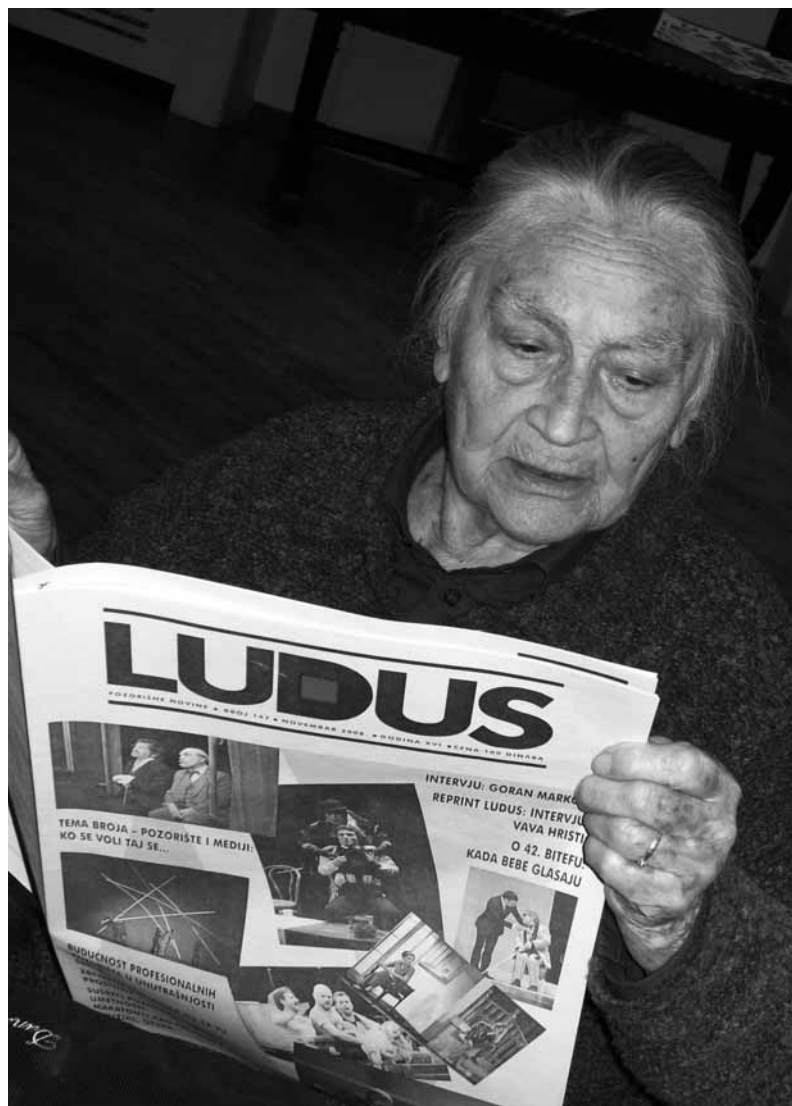
Da li je to ista ona Marija koja godinama donosi kokice devojkama iz Saveza dramskih umetnika Srbije, i na taj način potvrđujući svoju odanost branši kojoj nije prestala da pripada kada je sišla sa pozornice?

Možda je to Marija koja je svakodnevno, tokom obnove izgorelog Jugoslovenskog dramskog pozorišta, i po žezi i po čiji zimi, po kiši i snegu, dolazila na gradilište svog teatra da bi bodrila radnike, ali i da bi proveravala da li radovi napreduju i detaljno referisala o situaciju na gradilištu svojim prijateljima Miri, Kapočki, Branki, Perici, ali i kompletnom čitateljstvu Ludusa?

Ta Marija i danas svakodnevno zapisuje dnevničke beleške, ali nema nameru da ih objavljuje, ne želi da govori o sebi, ne trpi hvalospeve, ne pada joj na pamet da se odrekne teatra, ali svojim stalnim osmehom uspeva da u sebi objedini sve Marije iz ove čestitke. I svakako će biti veoma ljuta na mene zbog ovog teksta.

Pa ipak, srećan Vam rođendan, Marija!

Aleksandar Milosavljević

Marija Crnobori

UMETNOST JE LEKOVITA I DALEKOVIDA

Dokle ćemo da se pravimo da nije bilo poslednjih dvadeset godina, da nismo proživeli sve što smo proživeli... Pa moja je dužnost, kao glumice, da stanem pred ljude i govorim, predočavam neki stav s kojim će se neko složiti ili se neće složiti, al' nema ravnodušnosti

Tatjana Nježić

Kritika je prati rečima da svaka njena uloga otvara pitanje dokle sežu njene neverovatne glumačke mogućnosti, publika aplauzima, za medije ne haje.

Jasna Đuričić.

Iako živi u Novom Sadu gde je profesor na tamošnjoj Akademiji dramskih umetnosti, neretko se da sresti u Beogradu. Prevashodno zbog uloga koje godinama unazad igra na beogradskim scenama. Srpsko narodno pozorište se, naravno podrazumeva. *(Ako nekog zanima kako saraduje sa SNP-om koje joj je nekada bilo i matična kuća, odnosno scena nek pita Minju Lagator, žilu kucavicu tog pozorišta, il' Sašu Milosavljevića, direktora Drame; ovde nema prostora za dugačke hvalospевe. A i nisu zanimljivi kad ih je previše.)*

Telefonom se dogovaramo za ovaj razgovor. Večiti problem: vreme i mesto. Predlažem joj da to bude 22. novembar, što je u tom trenutku bilo za dva dana, jer tada svakako dolazi u Beograd zato što uveče igra u Ateljeu 212, nedavno premijerno izvedenu predstavu „Šuma blista“ Milene Marković u režiji Tomija Janežića.

Biće, odgovara mi, već oko podne toga dana u prestonici zbog Borisa kome na svečanosti u Narodnom pozorištu uručuju „Rašu Plaovića“. Izrekoh nekoliko komplimenata na račun, da se citiram, „glumčine“, muža joj, Borisa Isakovića.

Ležerno predloži da on, kako je rekla, bude „skeniran“.

Svakako, kažem, al' dame imaju prednost.

Tražim joj da ponese neke fotografije. *(Nije se baš pretrgla oko istih, moraće docinije Minja Lagator da dođe do izražaja, pomislilih u trenutku susreta.)*

Sat iza podneva 22. novembra. Zatičem je na IV spratu, u bifeu Narodnog pozorišta u Beogradu. Ležerno ispija produženi espresso s mlekom i kiselu vodu. Tu je i Boris. Prijatan susret. Dobro raspoloženje.

Zajednički nabrajamo njene tzv. žive uloge, odnosno predstave u kojima igra:

„Šuma blista“, „Putujuće pozorište Šopalovići“, „Ja ili neko drugi“, „Greta“, „Glembajevi“, „Brod za lutke“, „Nahod Simeon“.

„Ne suviše“, reče, začuta na tren i potom nastavi: „Nemam baš mnogo naslova što je dobro. To mi je i bio cilj. Mislim da nije potrebno... Jedna nova uloga u sezoni, dve najviše to mi je u odnosu na sebe samu, svoje psihofizičko stanje, prava mera stvari.“

Takav odnos prema stvarima je, moglo bi se reći, u suprotnosti sa trendom. Danas je čak u pozorištima veliki problem praviti podelu i sastavljati repertoar upravo zbog činjenice da jedan broj glumaca, po pravilu onih najboljih, mnogo radi, odnosno igra na ko zna koliko strana...

Kad sam bila mlada hrlila sam i radila sve i svašta. Sad ne, odlučila sam da ne moram. Trudim se da radim uloge i tekstove koji me (nas) se tiču, koji nešto donose, sa rediteljima sa kojima mislim da mogu da idem dalje. To mi je vodilja. Ne želim da paralelno radim više uloga. Frustrira me kada trčim na sto strana, jer čovek onda ne može da se posveti do kraja ničemu zapravo. Mislim da je ta neka priča oko jurnjave za novcem i da mora toliko da se radi u izvesnoj meri i mistifikacija. Više je tu reč o svojevrsnoj mašineriji koja te uvuče, a kad udeš u to vrzino kolo ne možeš lako da se ispetljaš. Meni se, kažem bez bespotrebne skromnosti, zaista nude vrste poslova gde je veća zarada, pre svega mislim na televiziju. U takvim situacijama, iskreno, prvo pomislim 'o, vidiš fina lova, moglo bi to...'. A onda kažem sebi: 'Je l' to tebi neophodno? Jesi gladna, žedna? Je li ti dete gladno? Imaš li neki pravi egzistencijalni problem. Ne. E, kad nemaš onda i ne moraš.' Tako da za sada, ili još uvek, ne moram da radim ono što neću jer me se ne tiče i ne privlači, a trudiću se da i ubuduće bude tako. To sa glumcima, repertoarom i podelama jeste problem. Pogotovo ovde u Beogradu. Ne retko se dešava da dođeš na probu a glumaca nema. Postojeća situacija sve više ukazuje na činjenicu da će stvari morati da

se menjaju, rešavaju... Čini mi se da će ubrzo doći vreme kad neće moći da se rade projekti sa više od 2 ili 3 lica. Sama od sebe nameće se nužnost sistemskog rešavanja, sređivanja stvari. Recimo da se ljudi ugovorima vežu za projekat, za kuću, a da za uzvrat dobiju novce koje inače jure sa strane. Verujem da nisu malobrojni oni kojima bi odgovaralo da ne jurcaju toliko i satiru se. S druge strane ima i onih koji se uopšte ne satiru, naprotiv, a godinama uredno primaju plate u matičnim pozorištima i neće da igraju unutar njih. Kažu mala plata. O'kej. Ali kad je mala što ne daš otkaz? Evo, stiže ti kafa a mogla bih i ja još jednu, dugo je ovde nisam pila.

Od kada?

Od „Višnjika“ (A. P. Čehov u režiji A. Popovskog, premijera 2003, prim.n.). Bukvalno nisam ušla ovde od poslednje predstave „Višnjika“ a to je bilo... mislim da ima četiri godine.

(Stiže Boris. Seda u separe s nama, ispija nekoliko gutljaja kisele vode i komentariše kroz smešak 'eto, posekla Višnjik i otišla'. Smeh je za trenutak prekinuo razgovor.) Nije baš srećno prošla ta predstava. Često mi se dešava da igram u projektima koji idu korak napred, a koji uglavnom nailaze na nerazumevanje pozorišne javnosti ove zemlje. Istovremeno, srećna sam što ih radim, što sam stalno u prilici da igram u toj vrsti predstava. Igrala sam, igram i igraću i u onima koje se svima, ili bar većini, dopadaju, takozvanim uspešnim ali mi je, iskreno, mnogo drago što sam igrala u gotovo svim provokativnim predstavama koje su se dogodile u poslednjih deset godina na ovom prostoru.

Na primer? Možemo li izdvojiti neku posebno?

Ne mogu. Svakako da je to pomenuti „Višnjik“, da je to najnovija „Šuma blista“... „Šopalovići“, naravno... ima ih još...

Šta je značilo ono „ne nailaze na prijem pozorišne javnosti“?

Pre svega zbog puta kojim se dolazi do rezultata a koji je drugačiji, zahtevi su drugačiji a onda naravno i ono što uradiš je drugačije. Sredstava koja se koriste u pozorištu nisu uobičajena. Izraz je drugačiji. Ide se ka jednostavnosti, gotovo ka filmskom izrazu, ka pravim realnim trajanjima itd. Glumac nije tu (samo) da zabavi. To su predstave koje, samim tim, traže i drugu vrstu angažmana od publike. Da se razumemo, nije to ništa novo, uveliko se dešava na raznim stranama sveta. Mislim da nam je to, iz raznih razloga, veoma potrebno i da ljudi koji se bave pozorištem treba da podržavaju takve stvari, pa će i publika krenuti da se vozi i tim kolosekom. A ako ćete iskreno uočavati da i sada publika bolje reaguje, tačnije pulsira, od pozorišne javnosti. Prirodno, jer ne možemo

„Biram uloge koje me (nas) se tiču“

doveka igrati jedno te isto i na isti način. Smatram da je dužnost pozorišne javnosti da podrži takve projekte, ne praznim pohvalama već promišljenim, zanimljivim bavljenjem njima. Takođe, mislim da je u obavezi vodećih pozorišnih kuća ove zemlje da u sezoni prave po neki takav projekt. Ne zaboravimo da naše vodeće kuće imaju sjajne ansamble, znači imaju s kim.

Stalno slušam kako treba da se prave komedije. Naravno, treba. Ali ko, na koji način? Gledala sam niz komedija na našim repertoarima od kojih mi se plače, i to ne od tuge nego od muke. Zaista ne razumem šta znače pitanja i komentari tipa „zašto raditi crnilo... to neću da gledam, to živim“... Pa, šta ćemo kad ovo nisu godine poleta, ni Perikleovo zlatno doba? Dokle ćemo da se pravimo da nije bilo poslednjih dvadeset godina, da nismo proživeli sve što smo proživeli... Pa moja je dužnost, kao glumice, da stanem pred ljude i govorim, predočavam neki stav s kojim će se neko složiti ili se neće složiti, al' nema ravnodušnosti. Gotovo da je potpuno zaboravljeno pitanje pre svega umetničke odgovornosti glumca?

Tu se nameće i pitanje društvene odgovornosti glumca?

Kao glumicu društvena odgovornost me zanima samo na sceni. Svake večeri putem glume mogu da kažem zaista mnogo toga. Ostale odgovornosti me ne zanimaju. I, ne mislim da su glumci odgovorniji od drugih u tom društvenom smislu. Zbog prirode posla, kao javne ličnosti prosto su uočljiviji ali ne vidim zašto bi oni imali veću odgovornost od, na primer, hirurga, pilota i svih drugih ljudi koji takođe sagledavaju i komentarišu situaciju u kojoj žive. Glumcu je lično, ili bar većini glumaca, teže jer je glumac senzibilno, osetljivo biće a pri tom umetnost ima snagu da sagledava unapred, da vidi dalje od svega drugog. Ona ti je i lupa i dvogled i skener i još više od toga. Umetnošću se može mnogo tačnije govoriti o stvarima, predviđati čak. A kad izadeš iz toga teško je snaći se u zverinjaku koji te (nas) okružuju.

Šta je to čime nas predstava „Šuma blista“ dira, zbog čega nas se, tiče?

Ta predstava, kao da je priča o kraju ovog sveta, o kraju ove civilizacije. Radnja se dešava u kafani koja je nigde, ti junaci su ljudi koji su suštinski odavno mrtvi. Katastrofično. Isto to, samo na drugi način imate svakodnevno po novinama, informativnim emisijama. A opet, ti mrtvi ljudi, junaci komada, ipak imaju neke svoje želje, snove, samo što je sve već negde potrošeno, izlizano – bez nade, dok u njima još, i uprkos svemu, tinja žudnja za životom. Čovek po svojoj prirodi ima potrebu da veruje. I nada se. Uvek se nada. Nada se i kad zna da je sve izgubljeno. Ima toga i u „Brodu za lutke“. Ah, ta Milena Marković! Hvala bogu da je ima.

(Dolazi Boris. „Ne znam šta sad da uradim. Imam još 15 minuta prakinga... moram da preparkiram kola... a šta ako me prozovu?“... Odgovaramo mu da je uručivanje „Raše“ na kraju svečanosti, te da ima vremena za preparkiranje ako malo požuri. „Ma, da“, gotovo uzviknu i dodade nonšalantno, „ako se zaglavim sa pandurima i sa parkingom nek' izade Jaca da primi nagradu, pa da...il' da pošaljem pandura, možda bi

Predstava Greta (Foto: M.Polzović)

Predstava Zverinjak (Foto: M.Polzović)

se čoveku dopalo.“)

U „Brodu za lutke“ prisutna si na razne načine...

Bio je to veliki i lep zalogaj za mene. Divan, poetičan tekst. Pa još junakinja – umetnica; ne može bolje. Naravno da me to sve zajedno isprvociralo. Impresivno je to kako je akcentovana želja za strašću, za emocijom... i eto nas opet kod žudnje za životom pa ma kakav on bio. Na kraju komada ona, moja junakinja, želi ponovo da se rodi. Ogromna snaga. Ona nije žrtva nego je (svesno) birala svoj put. Hrabro. Snažno. To tako vezuje i vuče publiku. Možda i zato što ljudi uglavnom nemaju hrabrosti u nekim ključnim trenucima u životu i onda ostanu ni tamo ni vamo. Strah je zavladao ne samo nama ovde i danas već čitavim svetom. A mi smo se posebno nagutali straha u poslednjih... mnogo godina, a taj strah se uvukao u krvotok ljudi, prenosi se na generacije i ne znam kako ćemo ga se osloboditi. Nije nikakva tajna da je strah jedna od najjačih ljudskih emocija i da upravlja ljudskim životom. Mi smo kao narod, pride, u specifičnoj situaciji naspram straha. Overdozirani smo njime. Ogromna tema. Vuče da sad razlažeš kako je najgore to što je on polusvestan, polukonkretan... A ta moja junakinja iz „Broda za lutke“ nema straha bez obzira na težak život. Težak život? Kome je život uopšte lak? Mislim da je u stvari tu negde ključ te junakinje, te predstave – pa šta ako je težak, pa nego kakav je život nego težak. I otuda ta snaga i spremnost, ona izvire iz svesti od samog starta da je život takav kakav jeste. Junakinja hoće ponovo da se rodi i možda ništa ne bi ni menjala nego hoće opet isto. Fascinantno. Ljudi to prepoznaju i vezuju se. Vidim da žene posebno, vidno emotivno potresene izlaze sa te predstave.

Ako se osvrnemo na literaturu Kundera bi rekao „nepodnošljiva lakoća postojanja“, Tagore „u naporu je radost“...

Blago njima kad su imali dara i umeća da tako jezgrovito a tako tačno i snažno iskažu stvari. Nije lako kad imaš snažno saznanje, imaš ga i stomakom i kostima i glavom a ne umeš da ga formulišeš. Zato su tu knjige. Neverovatno kako tamo neki daleki čovek u nekoliko redova sažme i precizno izrazi neku tvoju najintimniju dilemu ili muku. Al' da ne otvaramo sad pitanje (ne)čitavanja.

Činjenica da smo u Narodnom pozorištu u Beogradu zbog svečanog uručenja nagrade „Raša Plaović“ Borisu Isakoviću inicira razna pitanja, od odnosa prema nagradama do glumačkog braka...

Odakle da krenem?

Možda od lakšeg.

Nagrade su dobra, lepa, prijatna stvar. Mada mislim da tome treba dodati po neko ako... Evo pozivaju Borisa da se pripremi, idemo u salu.

(Svečano uručenje je proteklo kako dolikuje i kako to obično biva; čestitke, aplauzi, sevanje bliceva... Vratismo se, doduše bez Borisa, razgovoru i poslednjem, najsladšem srku kafe.)

Gde smo ono stali.

Kod ponekog ako...

Da, nagrade su lepa i dobra stvar ako te ne uznesu i ne zavedu pa počneš neka pitanja da ostavljaš i bez pokušaja da na njih odgovoriš. A jesu potvrda da to što radiš i čemu se potpuno predaješ – vredi.

Kažeš da žene intenzivnije doživljavaju „Brod za lutke“. Misliš li da je ženama danas, i ne samo danas, teže?

Jeste. Bez obzira na svu priču o slobodama i pravama žena. Tu teško nešto može da se promeni. Stvari su determinisane biološkom činjenicom da je žena majka, što ima i svoju predivnu stranu: doneti čoveka na svet! Dakle, ona u samom startu preuzima daleko više odgovornosti. No, ovo jeste i te kako

muški svet. Svaka žena koja želi da radi svoj (izabrani) posao dobro i da od toga pokuša da živi ima vrlo, vrlo stresan život. Pri čemu, naravno, u svemu tome treba da odgaja i dete.

Kako se ti s tom „ulogom“ boriš?

Borim se evo već... Una ima petnaest godina. Teško je, imam utisak da je ono što se dešava napolju daleko jače u odnosu na kuću i da su ti spoljni uticaji do te mere stravični i nasilni kako nikad nije bilo. Udar na decu sa svih strana – jeziv, bez ikakvog filtera. Čini mi se da kao roditelj malo toga možeš da učiniš. Bojim se da uglavnom gubimo bitku. Ostaje ti otprilike da se moliš Bogu da to nekako prođe i da oni ispadnu ljudi na kraju. A opet, ako svom detetu nisi pomogao, omogućio mu da bude čovek, a ne zombi ili šta sve, onda šta ćeš ovde... Vreda me što ljudi koji vode našu zemlju – bilo koji, sad su ovi, pre su bili oni, pa će biti neki treći – stalno imaju nešto preče. Kada će da se pojave oni koji shvataju da je primarno ozdraviti uslove za rast dece, srediti naraštaje koji dolaze koliko je to moguće... Ljudi su u problemu i više niko zapravo nema pojma kako da vaspitava decu – da li da praviš od njih grubijane i zombije koji će kao takvi imati više šansi da opstanu u zverinjaku (što nosi hroničnu unutarnju prazninu koja, nesumnjivo, ima svoje reprekusije) ili da se trudiš da ga oplemeniš, učiniš čovekom istovremeno mu umanjivši šansu za opstanak u zverinjaku.

Da li bi svom detetu savetovala da se bavi glumom?

Ne. Iscrpljujuće je ako to radiš pošteno, do kraja. A ako ne radiš tako onda nemoj da radiš. Ima toliko drugih po-

„Uvek ima žudnje za životom“

slova gde ne moraš na taj način da se trojiš.

Ali, nije li umetnost spasonosno ostrvo u ovoj realnosti, naravno ukoliko se za nju ima dara?

Jeste! Ali, s druge strane... budući da su umetnici osetljivi i ranjivi onda su stvari vrlo konfuzne, raspoloženja se smenjuju od faze do faze. Ali je činjenica da umetnost čuva ljudsku dušu. Duhovitost takođe. Crni humor je lekovit. Lično, možda možda ga najviše volim.

Kad smo kod duhovitosti ne možemo a da se ne osvrnemo na predstavu koju već više sezona igrate ti i Boris, uvek pred prepunom salom – „Greta, stranica 89“ u režiji Borisa Liješevića?

Da, sad već dugo igramo tu predstavu, koju kad god i gde god igrali izaziva u ljudima ushićenje. Priča o pozorištu, o glumcima a postavlja se da je ljudi u publici vide kao svoju. Nije to samo znatiželja da zavire i vide šta se

dešava iza kulisa nego se ljudi prepoznaju u tim likovima, u odnosima, identifikuju se. I, to je prava komedija – životno tačna, daleko od prizemnog. Ima dirljivih emotivnih momenata. Hepening, potpuna zabava i nama na sceni i ljudima u publici.

Eto, zavela nas nagrada, ostavismo pitanje bez odgovora...

Misliš na glumački brak?

Da. Dakle?

S jedne strane gomila stvari između muškarca i žene je jasna, mnogo toga ne treba objašnjavati, razume se i podrazumeva, govori se istim jezikom... to je dobro. S druge strane, vrlo je teško. Nas dvoje ne štedimo jedno drugo ni u jednom smislu. Kada je o glumi reč skloni smo da ni malo ne štedeći komentarišemo jedno drugo... I to nije lako, ali jeste dobro. Jer svaki odnos, ljubavni između muškarca i žene takođe, il' možda pre svih, podrazumeva iskrenost. Ako te volim... pa

samo te tako volim što ti skrećem pažnju na raznorazne stvari. Ukoliko ti povlađujem i licemerna sam iz ko zna kojih sve (ne)poznatih razloga onda ja tebe zapravo, suštinski ne volim. A ta iskrenost košta. Baš košta. I zbog toga, usuđujem se da kažem, mnogi ljudi žive u izmaglici; lažu jedni druge, povlađuju, idu linijom manjeg otpora... Tu se opet vraćamo na strahove. Neću da kažem da sam ja neka super žena, niti da je Boris super muškarac jer nismo, ali se trudimo da ostanemo na tom putu. Bože moj, dva umetnika u kući... pa to je ponekad ludilo!

Kako se deca snalaze u tome, kako reguju?

Navikla su. Stefan, Borisov sin iz prvog braka, sad već ima 18 godina, nedavno smo slavili punoletstvo, moja Una 15, ide u dizajnersku školu. Verovatno bi nekom detetu koje bi sa strane došlo u našu kuću sve bilo pomalo čudno, ali što se naše dece tiče njima je OK, navikli su. Bilo bi im, verovatno, čudno da sad odjednom bude drugačije. Oni vrlo značajki promatraju predstavu i kad ti kažu nešto ima da se smrzneš. Divno mi je to što su potpuno oslobođeni. Nema tu... kao Boris Isaković ili Jasna Đuričić, pa kao ne znam ovo, ono... ma boli ih dupe, nego ti kažu „to je to i to“ pa ti se puši. Kad oni sede u publici, sad sam već skapirala, bude mi malo frka. Ne mora da bude premijera, nije važno koje je izvođenje u pitanju, ali meni seva u glavi „au, oni su došli večeras“. I, dopada mi se što je tako, bez obzira što nije jednostavno. Pa, nije jednostavno ni igrati u projektima koji idu korak napred a meni jeste drago što sam u njima.

Izložba posvećena glumici Tatjani Lukjanovoj u Muzeju pozorišne umetnosti Srbije

RASKOŠ STVARALAŠTVA NEZABORAVNE MOD

Glumački izraz Tatjane Lukjanove odlikovao se neposrednošću i prirodnošću u nijansovanom ovaploćivanju složenih i često psihološki kontradiktornih stanja

Mirjana Odavić

U okviru svoje redovne izložbene aktivnosti, Muzej pozorišne umetnosti Srbije, sredinom oktobra meseca, otvorio je izložbu posvećenu stvaralaštvu Tatjane Lukjanove (1923–2003), legende beogradskog i srpskog glumišta i prvakinje Pozorišta na Crvenom krstu.

Izložba je zamišljena kao svojevrsni omaž glumici koja je ostavila neizbrisiv trag u istoriji srpskog teatra, naročito Beogradskog dramskog pozorišta, kome je posvetila ceo svoj život.

Tokom skoro šest decenija provedenih na „daskama što život znače“, Tatjana Lukjanova je ostvarila čitavu galeriju raznovrsnih i upečatljivih likova, igrajući sa podjednakim oduševljenjem i glavne i epizodne uloge, prihvatajući sve što joj se ponudi iz nekakvog osećanja discipline i etike pozorišta.

Proslavila se karakternim i lirsko-dramskim ulogama, a i u oblasti komedije pružila je zavidan nivo. Po umetničkoj snazi i ljudskoj toplini posebno se pamti njena veličanstvena Mod u *Harold i Mod*, kao i njene uloge u savremenim američkim dramama (*Staklena menažerija*, *Pogled sa mosta*, *Silazak Orfeja*, *Lov na veštice*...), ali i u delima Krležje (*U agoniji*), Čehova (*Višnjević sad*), Brehta (*Dobri čovek iz Sečuanu*), Hinga (*Bertino*

blago), Hsjunga (*Gospoda Biserna Reka*), Pekića (*Budenje vampira*), Beketa (*Srećni dani*), Popovića (*Utva ptica zlatokrila*) i drugih. Njen glumački izraz odlikovao se neposrednošću i „prirodnošću u nijansovanom ovaploćivanju složenih i često psihološki kontradiktornih stanja.“ O tome svedoči trideset i jedna crno bela fotografija, velikog formata, izložena po hronološkom redu u prostorijama Muzeja u Gospodar Jevremovoj ulici, broj 19.

Svoju ljubav prema igranju Tatjana Lukjanova je prvo ostvarivala kroz balet, koji je, nažalost, morala da napusti zbog bolesti, te se svim srcem okrenula glumi, koju je počela da uči kod Vere Greč, čuvene glumice Hudoženstvenog teatra, a nastavila u Dramskom studiju pri Narodnom pozorištu u Beogradu, u kome je i prvi put zaigrala, još kao student. Godine 1947. Lukjanova je sa grupom mladih kolega raspoređena u novoosnovano Beogradsko dramsko pozorište na Crvenom krstu, kome je ostala verna do kraja života i gde je, tokom šezdeset godina ostvarila neprekidnost igre stvaranja.

Na izložbi su prikazani i materijali koji nam govore o raznim periodima životnog puta Tatjane Lukjanove, dugom osamdeset godina. Tako se mogu videti

Predstava *Staklena Menažerija*

fotografije iz njenog najranijeg detinjstva, slike njenih roditelja, majke Varvare, Srpkinja slovačkog porekla i oca Lava Mihailovića Lukjanova, belogardejca koji je iz Rusije u Srbiju stigao 1920. godine, zatim fotografije iz vremena kada je učila glumu u Dramskom studiju, kao i plakati, koji nam ukazuju na Tatjanin prvi glumački angažman u Nacionalnom teatru, privatne slike, diplome, priznanja, nagrade.

Kako to već život izrežira, uloge za koje se Tatjana Lukjanova najteže izborila u svom radu, donele su joj značajne nagrade. Tako je za Bertu u *Bertinom blagu* dobila Oktobarsku nagradu, za Belu Radu u *Utva ptica zlatokrila* Nagradu „Večernjih novosti“ na Sterijinom pozorju, a za Mod Nagradu Gradske samoupravne interesne zajednice kulture za najbolje glumačko ostvarenje u godini,

Predstava *Harold i Mod*

koja je te 1980, prvi put dodeljena glumcu pojedinačno. Sledeće godine joj je, za istu ulogu uručena i Nagrada Udruženja dramskih umetnika SR Srbije.

Izložbu prati i katalog-monografija na osamdesetak strana, gde se, pored podataka o pozorišnom stvaralaštvu Tatjane Lukjanove mogu videti i podaci o njenim ulogama na filmu, radiju i televiziji. Uz katalog izdat je i DVD na kome su prikazane fotografije i plakati iz predstava Beogradskog dramskog pozorišta, kao i sekvence iz filma *Medaljon sa tri srca*, TV adaptacije *U agoniji* i iz istorijske predstave *Harold i Mod*.

NA POZORIŠNOM PUTOVANJU SA UNKOVSKIM

Komentari Unkovskog ne odnose se na književni, istorijski, filozofski značaj dela. Umesto toga, to su putovanja kroz skoro anegdotske primere ponašanja različitih ljudi koje svakodnevno susrećemo

Slavko Milanović

Govoreći o jednom postdiplomskom radu koji je imao ambiciju da rekonstruiše predstavu „Jane Zadroga“, Unkovski postavlja pitanje da li je to uopšte moguće: „Kako da spakujemo predstavu u istraživački folder? Da može, video sam. Da li treba, ne znam. Sve može da se zapiše: informacije, autentičnost, mizanscen, prostor, kostimi, ali ono nešto najvažnije – zauvek će biti izgubljeno. Posle toliko godina rada u teatru ne umem da objasnim one prekrasne pauze u uvodnom monologu Krum Stojanova (...) prisutnu neprisutnost Meška... Pere. Šta bi bila ta predstava bez Mitinih fantazama? (...) Ne postoji proces kroz koji bih uspeo da dokažem materijalnim dokazima da je to postojalo, da smo to bili mi.“

Ne bi bilo teško preneti, makar i po sećanju, rediteljsku eksplikaciju koncepta predstave, uputstva glumcima, dramaturzima, scenografu, drugim saradnicima... kad ovaj reditelj ne bi maksimalno izbegavao diskurzivni jezik. Mesto diskurzivnog kod Unkovskog zauzima čitav repertoar verbalnih i neverbalnih načina da podstakne glumca da zajedno dođu do autentično teatarskog, neizrecivog, samo u mediju glume mogućeg izraza. Nikada ga nisam čuo da je glumcu dao detaljno uputstvo za neki postupak objašnjavajući šta bi to trebalo da uradi sa stanovišta lika, odnosno, celine predstave ili efekta koji treba da se dobije. Dok radi, njegov „razgovor“ sa glumcem pre bi mogao da se opiše kao jezik pantomime nego kao jezik reči. A kako probe odmiču, ta vrsta komunikacije usavršava se do te mere da deluje kao da se glumci i reditelj razumeju na pogled, ako ne i na pomisao.

Unkovski ne implementira svoj koncept na glumce i ostale saradnike, nego ga zajedno sa njima razvija. On, u stvari, odbija da govori o konceptu. Jedino što bi eventualno prihvatio da tvrdi je – da koncept ne postoji. I tako nije tek sada, kada je Unkovski svetski poznati umetnik koji pripada „novom establišmentu proisteklom iz pozorišne avangarde“, kako bi rekao Ričard Šekner, nego tokom cele njegove karijere. Ovaj reditelj nikad nije priznao da ima čvrst i obavezujući koncept, nije mu bilo stalo do toga da pokaže da unapred zna sve, nije krio da nema rešenja i da očekuje od glumaca da ih potraže zajedno s njim. U malobrojnim tekstovima koje je napisao o svom radu, kod njega ćete uvek naći: „nisam imao rešenje“, „nisam umeo da mu pomognem“ (glumcu), „išlo je teško, nismo znali da li smo na dobrom putu“, itd. Kako je ovaj čovek uopšte uspeo da opstane u svetu pozorišta, gde je vera u uspeh potrebna od sveg znanja? Mislim da je to upravo zato što ni od sebe ni od saradnika nikada nije krio da je sreća i tragika bavljenja pozorištem – njegova efemerna priroda. „Ne možete da se interesujete za režiju, ako imate potrebu za večnošću. Predstava traje od 19.30 do 22.15, sve ostalo je samo ideja za jedan san“, kaže Unkovski.

Kad je, iznoseći upravi Narodnog pozorišta svoj predlog da radi „Figarovu ženidbu“ Bomaršea i „Figaro se razvodi“ Fon Horvata kao jednu predstavu, ponovo, po ko zna koji put „priznao“ da nema koncept, to je moglo da izazove samo osmeh. Predlog je u svakom pogledu bio prihvatljiv – kao da je „prepisano“ iz programskih načela Narodnog pozorišta: jedan klasičan i jedan moderan tekst, a sve o jednom trošku. (Osim toga, lako je bilo setiti se uspešne predstave koju je prema ista ova dva dela pre dvadesetak godina režirao Paolo Madeli.) Ali Unkovski je tome dodao još jedan tekst – da Ponteov libretto za Mocartovu operu „Figarova ženidba“. (Uveren sam da je njegova glavna inspiracija bila mogućnost da u Narodnom pozorištu u dramsku predstavu uvede operu i operске pevače.) Tražio je i da se pronađu dela iz repertoara Narodnog pozorišta koja za temu imaju brak i razvod, sve „ženidbe“ i „udadbe“ (a takvih je bilo na desetine od 1868. do danas), odnosno scene iz tih dela koje bi na neki način korespondirale sa situacijama iz „Figara“. Pre prve probe (koja je održana tri meseca kasnije, 8. septembra), bilo je poznato i to da reditelj ne želi da se Bomarše i Horvat izvode sukcesivno (kao u pomenutoj Madelijevoj predstavi) nego istovremeno, sinhrono, kao u filmskoj „paralelnoj montaži“. I to je bilo sve.

Na prvoj probi, koja je u stvari bila susret svih učesnika na Velikoj sceni Narodnog pozorišta, Unkovski je ponovio da ne zna da li ovakva zamisao uopšte može da funkcioniše. (Prisutni upravnik Predrag Ejduš i direktor Drame, hrabro su otpeli ovo rediteljevo „priznanje“.) U nastavku, umesto eksplikacije, usledile su vežbe sa koreografom Dimitrisom Sotirioum. Potom razgovor o budućoj predstavi. Unkovski kaže da nema rešenje za prostor, kostime, sa dramaturzima je pre leta razmenio tek nekoliko reči... sve mora da se reši zajedno, sa svim saradnicima. Zato je potrebno da svi budu prisutni na probama sve vreme – i kada se postavljaju scene u kojima sami ne učestvuju. (Tako je i bilo: ne samo glumci nego i operски pevači, koji imaju drugačiji ritam obaveza, držali su se ovog dogovora kada god je to bilo moguće.) Unkovski zatim govori o svom utisku da je savremena umetnost melanholična. Možda i zbog toga što je naš doživljaj vremena složeniji nego u vreme Bomaršea, Mocarta, pa i nama bližeg Horvata. Osećanje hronološkog reda je nestalo. „Memorija putuje... Naša i tuđa iskustva se vuku kao repovi... I susreću se neočekivano, po nekim zakonima relativnosti... Svako vuče balon sa sećanjima... Reči koje izgovorimo u samoći dospće do nekoga u nekom drugom vremenu...“ Preporučuje svima knjigu fizičara i pisca Alena Lajtmena, kod koga vreme može da se kreće unazad, može da bude svojstvo, ili da protiče sporije na mestima koja su udaljenija od centra Zemlje; a postoji vreme koje zastaje, koje ciklično zamenjuje uzrok i posledicu,

vreme u kojem događaji iz različitih epoha teku jedan pored drugog... Slično je sa prostorom. Pored svakog od nas, nevidljiv, prisutan je uvek još neko, neko s kim smo se rastali maločas ili pre mnogo godina – kao u nekom ospoljenom, materijalizovanom toku svesti... I sve to skoro ezoterično pričanje polako postaje poznato ansambli okupljenom na Velikoj sceni Narodnog pozorišta. Ako ovakva iskustva u stvarnosti samo naslućujemo, pozorište ih na konkretan način svake večeri predočava. Ljudi iz udaljenih epoha oživljavaju svakog dana na hiljadama pozornica širom sveta. Početno „znam da ništa ne znam“ Unkovskog, nije obeshrabilo ansambl. A napomena da se „ovakve predstave ne odlepljuju lako od tla“, da „uzleću sporo, kao boing 747“, izaziva smešak dodatnog ohrabrenja: znači, moguće su, na kraju ipak polete. Svako je u trenutku svestan da preuzima koautorsku odgovornost za predstavu i da u nju treba uneti ne samo znanje i umetničko iskustvo, nego i lični doživljaj sveta.

Probe su bile – serija podsticajnih improvizacija. Počinjale su uvek u 10 časova fizičkim vežbama, kojima je koreograf Dimitris Sotiriou neosetno dodavao po neki element plesa, a nastavljale se vežbama improvizacije. Skoro sve vežbe bile su ograničene samo jednim: učesnici su morali da ostvaruju međusobni kontakt. Pokazalo se, kasnije, da su neke od njih našle svoje mesto u predstavi. Prvih pet dana jedini „tekst“ bili su improvizovani dijalozi na izmišljenim jezicima. Pokazalo se da na izmišljenom jeziku može da se izrazi skoro sve: od jednostavnog odnosa simpatije ili sukoba, do opširnih monoloških prepričavanja događaja. U jednom trenutku bili smo skoro zaboravili da nas očekuje rad na tri obimna teksta koji, spojeni u jedno, iznose – trista strana!

Prva čitanja najpre Horvatovog, a sledećih dana Bomarševog dela. Nema podele, čita se u krug, replika za replikom, čitaju svi sve, i glumci i operски

pevači. Čitanje je detaljno, proučen je čak i Bomaršev opis likova nastao na osnovu premijernog izvođenja iz 1784. Komentari Unkovskog ne odnose se na književni, istorijski, filozofski značaj dela. Umesto toga, to su putovanja kroz skoro anegdotske primere ponašanja različitih ljudi koje i on i svi mi prisutni na probi, svakodnevno susrećemo i čije su reakcije na zadate situacije često takve da ne mogu da se izraze nikako drugačije nego glumom – gestom, mimikom i pokretom. Proučavajući tekst od prve probe do premijere, Unkovski u njemu traži mesta koja su podložna teatralizaciji: zarez, znak uzvika, neka neočekivana reč – mogu postati šansa za celu scenu. Unkovski traži ono pozorišno koliko u literaturi, toliko i u savremenosti, u prividnoj očiglednosti fenomena stvarnosti. U očima glumaca sjaj otkrovenja – Figaro, grof Almaviva, Suzana... nisu neke apstrakcije iz pozorišnog arhiva ni apstraktnog iz sveta ideja. U delovima ili celi, sa nekim sitnim gestom ili reakcijom – ovi likovi su sve vreme bili prisutni među nama, samo ih nismo videli; oni su naši savremenici. Glumci su odgovorili na poziv za igru i svi razumeju kao svoje, reči Unkovskog koji kaže da je za njega „prostor scene u vreme probe – prostor apsolutne slobode“.

Nije bilo nikakvog nestrpljenja što desetak dana nije bilo reči o konačnoj podeli uloga. Ali je bilo iznenađujućih otkrovenja: Olga Odanović, tipična komičarka, dobija ulogu Grofice u Horvatovoj drami; Dušanka Stojanović istu ulogu kod Bomaršea; Miloš Đorđević, „najzabavniji čovek na svetu“, takođe je dobio ulogu u drami – igra Figara u Horvatovom tekstu; Igor Đorđević, vešt u stilizovanju likova – kod Bomaršea; Grofa igra Voja Brajović, a Grofa Boris Komnenić; Suzanu Nada Šargin, kod Horvata – Nataša Ninković. Mladi glumci igraju sve ostale likove.

Kraćenje je oprezno. Glumci su već uznemireni. Pogleduju prema dramaturzima sa mešavinom znatiželje, nestrplje-

nja i očekivanja. Iz Bomarševе ekipe dolazi jedan presing, igraju prenatraglašeno, stilizuju, komedijski izoštravaju. Poruka je jasna: štrih mora da bude odlučniji i da se načini što pre. Predao sam reditelju nov primerak teksta, sa radikalnim štrihom. Sutradan, on ga čita glumcima, ali primećujem da mnoge precrtane delove vraća. Koleginica Maja Pelević odvažno uzima tekst i krati ga još više. Preteruje namerno. Unkovski sutradan počinje opet da vraća manje delove teksta. Svi se pitaju šta želi. Jasno je: kraćenjem Bomaršev tekst postaje funkcionalniji, ali Figarov lik gubi svoju simboličku vrednost, nije više borac za klasna prava nego samo komički pokretač radnje. Horvatov tekst je osnova priče predstave, a pisan je ekonomičnije, umesto štrihova potrebna su sužavanja, sažimanja replika. Ipak, Miloš Đorđević je uporan – svakog dana dolazi sa novim predlogom mogućeg skraćivanja (ali se zadržava na kraćenjima svog teksta). To nije bio razlog da, skoro dvadeset dana posle prve probe, Unkovski izvrši zame-nu: Igor će igrati Figara kod Horvata, Miloš kod Bomaršea.

Prošla je premijera, izvedene su dve reprize, kroz salu Narodnog pozorišta protutnjao je prvi talas entuzijasta i znatiželjnika zaslužnih što se gradom proneo glas da je reč o predstavi – kakva se vidi jednom u deset godina! Svi mogu da odahnu, reakcija publike i kritike razvejala je i poslednje tragove nesigurnosti i već može da se kaže: eksperiment „Figarova ženidba i razvod“ je uspeo. Ali otkud ova zastarela reč „eksperiment“? I Slobodan Unkovski zna da su, kako kaže jedan od klasika avangarde Ričard Šekner, svi savremeni eksperimenti „repriza već viđenog i da ne vode nečemu što publika prethodno nije iskusila“. Publika to ne mora da zna, ali svi koji su sa Unkovskim prošli put od prve probe do premijere, svesni su koliki rizik su preuzeli. Da bi u Narodnom pozorištu prikazali jednu predstavu koja nije „mejnstrim“, koja nije ono što se u većini pozorišta radi.

Figarova ženidba i razvod

SVEČANOST, NAGRADE, SEĆANJA

Kada je osnovano Narodno pozorište, ljudima koji su ga činili, i usmeno i pismeno dato je u zadatak da „svoju službu vrše svojski i od srca i tako koriste i narodu i svome moralnom i materijalnom položaju...”

Jelica Stevanović

Narodno pozorište 1908. godine

Pre 140 godina, 16. jula 1868. u Beogradu počinje svoj rad oko organizovanja Narodnog pozorišta veliki pozorišni Odbor. Zahvaljujući glumcima novosadskog Narodnog pozorišta, umetnička trupa je brzo formirana. Angažovani glumci i glumice stigli su u Beograd krajem septembra, a od 1. oktobra im teče redovna plata. Pod upraviteľem Jovanom Đorđevićem, zadatak im je da „svoju službu vrše svojski i od srca i tako koriste i narodu i svome moralnom i materijalnom položaju...” Tako je, pre 140 godina, rođeno Narodno pozorište.

Prva predstava je bila „Đurađ Branković“, Karla Obernjaka i odigrana je 22. novembra 1868. u kafani „Kod engleske kraljice“. O proslavi stogodišnjice, 1968, ovaj datum je proglašen Danom Narodnog pozorišta i od tada se obeležava sa velikim poštovanjem. Svečanost su ove godine svojim prisustvom uveličali i najstarijem teatru na teritoriji Beograda i negdašnje Srbije odali počast ministar za kulturu Republike Srbije Nebojša Bradić, brojni predstavnici našeg kulturnog miljea, diplomatije i medija, te saradnici, aktivni i penzionisani članovi Kuće.

Proslava je počela izuzetno zanimljivim insertima TV drame „67. skupština Knjaževine Srbije“, koju je prema originalnim zapisnicima sa tog zasjedanja svojevremeno uprizorio Arsenije Jovanović, a koje je RTS, zahvaljujući ljubaznosti uprave i kolega iz Videodokumentacije, ustupio Pozorištu za emitovanje na ovoj svečanosti. Sledilo je prisećanje na rezultate koje je Nacionalni teatar postigao u toku protekle, kao i na početku ove sezone – brojnih premijera, značajnih gostovanja, festivala, nagrada...

Između dva Dana pozorišta, da podsetimo, izvedeno je pet dramskih premijera – „Talenti i obožavaoci“, „Dr“, „Seksualne neuroze naših roditelja“, „Vitaminski“ i „Figarova ženidba i razvod“, tri operne – „Aida“, „Don Paskvale“, „Verter“, te praižvedba domaćeg baleta „Nečista krv“. Odigrane su 52 predstave na gostovanjima u beogradskom Centru Sava, u drugim gradovima u zemlji, te u Crnoj Gori, Sloveniji, Austriji, Švedskoj, Grčkoj, Italiji i Kolumbiji, pred ukupno

44 hiljade gledalaca. Povratak ovog teatra na evropsku, pa i svetsku pozorišnu scenu, obeležilo je i učešće na međunarodnim festivalima – 11. festival „Iberoamerikano“ u Bogoti, u Kolumbiji („Kraljica Margo“), Festival „Grad teatar Budva“ („Car Edip“), BITEF („Car Edip“ i „Seksualne neuroze naših roditelja“), Prvi međunarodni pozorišni festival „Akademija“ u Omsku, u Sibiru („Gospođa ministarka“), „Teatarski susreti: pogled Nacionalnog pozorišta Severne Grčke na jugoistočnu Evropu“ u Solunu („Car Edip“) i 43. festival „Dimitria“, takođe u Solunu („Žizela“). Samo predstave Narodnog pozorišta, na matičnim scenama i na gostovanjima, videlo je preko sto sedamdeset hiljada gledalaca. Od brojnih nagrada i priznanja izdvojena su ona za životno delo: Nagrada „Dobričin prsten“ koja je dodeljena prvakinji Drame, gospođi Kseniji Jovanović, Nagrada za životno delo koja je dodeljena prvakinji Baleta gospođi Miri Sanjinoj Šiljegović i Nušićeva nagrada za životno delo glumcu komičaru, čiji nosilac je prvak Drame, gospodin Predrag Ejduš.

Domaćin proslave, zamenik upravnika Božidar Đurović, podsetio je prisutne na brojne probleme sa kojima se teatar od svog postanka sa uspehom bori (a koji ne?), ali je zaključio da su sve generacije stvaralaca i gledalaca bile „uverene da je njihova pozorišna stvarnost bila kvalitetnija i bolja od društvene stvarnosti sa kojom se neminovno prožimala i iz koje je crpela umetničku inspiraciju“. A nama je danas lakše „jer mi – uprkos ne baš srećnim vremenima – stvaramo oslonjeni na pleća gorostasa pozorišne umetnosti čija imena ne treba zaboraviti.“

Potom je usledilo opraštanje od članova Kuće koji odlaze u penziju, uručivanje priznanja za 20 godina rada u Narodnom pozorištu – Zlatne značke sa grbom pozorišta, godišnjih Pohvala i Nagrada. Prema odluci Upravnog odbora, Nagrade za najbolja individualna premijerna umetnička ostvarenja u okviru repertoara Narodnog pozorišta u Beogradu, u sezoni 2007/2008, dobili su: Radmila Živković za ulogu Mare u predstavi „Dr“, Vanja Ejduš za ulogu

Dore u predstavi „Seksualne neuroze naših roditelja“, Dragana Jugović del Monako za ostvaren visok umetnički nivo u dve od tri premijere prethodne godine („Aida“ i „Verter“), Dejan Maksimović za odlično realizovane uloge u operama „Don Paskvale“ i „Verter“, Dragoljub Bajić za briljantno realizovanu naslovnu rolu u operi „Don Paskvale“ i Konstantin Kostjukov za ulogu Bore u baletu „Nečista krv“. Gospođa del Monako je novčani iznos Nagrade poklonila u humanitarne svrhe – za bolesnog kolegu Milivoja Petrovića. Nagrade za vrhunsku umetnička ili radna ostvarenja u sezoni 2007/2008, odnosno za izuzetno značajan ukupni umetnički, ali i radni doprinos, dodeljene su scenografu Borisu Maksimoviću za realizaciju scenografije predstava „Don Paskvale“, „Nečista krv“ i „Dr“, te Bravarskoj radionici za rad na predstavi „Seksualne neuroze naših roditelja“.

Za najbolju predstavu Narodnog pozorišta u sezoni 2007/2008. proglašena je dramska predstava „Seksualne neuroze naših roditelja“ Lukasa Berfusa, u režiji Tanje Mandić Rigonat.

Po odluci Upravnika Narodnog pozorišta, Predraga Ejduša, Plakete povodom značajnih aktivnosti u životu i radu Narodnog pozorišta dodeljene su ove godine primadoni svetskog renomea i pedagogu čiji učenici pronose slavu našeg opernog pevanja širom Evrope, gospođi Biserki Cvejić i starom saradniku Narodnog pozorišta, Akcionarskom društvu „Galenika“.

Tradicionalno, kruna svečanosti je dodela Nagrade „Raša Plaović“, – za najbolje glumačko ostvarenje na beogradskim scenama između dva Dana pozorišta. Jednoglasnom odlukom žirija (A. Glovacki, M. Pelević, E. Savin, B. Cvejić, K. Mladenović) Nagrada „Raša Plaović“, za 2008. je dodeljena Borisu Isakoviću, za ulogu Orgona u predstavi „Tartif“, u produkciji Jugoslovenskog dramskog pozorišta.

U obrazloženju odluke stoji:

„U ulozi Orgona u predstavi ‘Tartif’, Isaković je prikazao nastajanje pritaženog zla naših dana – ekstremizam koji pogada prostodušne, naivne i dobronamerne ljude, koji zato što ne prepoznaju zlo, ne mogu da se izbore sa njim i podležu njegovoj zarazi.“

Boris Isaković, umetnik u punoj glumačkoj snazi, nadahnato govoreći aleksandrinac, omogućio nam je da se zanesemo muzikalnošću, lakoćom, ljupkošću i svim onim vrlinama koje zapravo mora da sadrži molijerovsko pozorište.

Ulogom Orgona Boris Isaković je pokazao da vlada vrednostima po kojima pamtimo glumu Raše Plaovića – doneti na scenu istinitu dramu lika, a istovremeno izgovoriti stih snažno, ubedljivo, muzikalno i artikulirano.“ Pored diplome i novčanog iznosa Nagrade koju dodeljuje Pozorište, Isaković je od Vladislava Krsmanovića, predsednika Opštine Ub, rodnog mesta Raše Plaovića, dobio i poklon – sliku Dragana Gavrilovića.

Uz obaveznu „Vinsku pesmu“ iz opere „Travijata“ i čašu šampanjca kojima je završen oficijelni program proslave, rođendansko slavlje je nastavljeno uz prijateljski razgovor, evociranje uspomena i obilazak Izložbe fotografija „Premijere u 139. sezoni“, autora Srđana Mihića, koja je postavljena u foajeu II galerije.

Uručenje nagrade „Raša Plaović“ Borisu Isakoviću

ZALOGAJ ILUZIJE SA UKUSOM SMISLA

„U nekim vremenima zadatak teatra jeste bio da raskrinkava lažne slike. Danas, kada je slika stvarnosti definitivno surova, mislim da bi zadatak pozorišta mogao biti stvaranje nove iluzije, nove vere“, rekao je Popovski. A šta o tome kažu drugi umetnici, pozorišni ljudi, publika?

U pozorištu se bavim onim što me se, ili ako hoćete, što nas se vrlo tiče“ – rekao je Aleksandar Popovski kada su ga pitali zašto radi Volterovog „Kandida“. Kaže, stalno pokušava (sam sebi) da nađe neke odgovore na pitanja i dileme koje nameće trenutak koji živimo: „kako se boriti protiv ovog vremena,

protiv surove realnosti. Optimizmom! Dakle nečim što Volterov 'Kandid' nosi i kao priču i kao znak nastao u nekom davnom vremenu, a tako je savremen. Mnogi koje sam zamolio da pročitaju 'Kandida' kažu da je veoma moderan i da ih podseća na kombinaciju Montija Pajtona i Alana Forda. To je delo koje govori o tome kako živimo u najboljem od svih mogućih svetova u trenutku kada je izvesno da nije tako. Znam da ovo delo, kao i priče o optimizmu uopšte uzev, otvara i pitanje lažnog optimizma. Međutim, u nekim vremenima zadatak teatra jeste bio da raskrinkava lažne slike. Danas, kada je slika stvarnosti

KAKO JE RAĐENA PREDSTAVA „KANDID ILI OPTIMIZAM“

U nedelju 21. septembra u šest po podne zakazana je prva proba za predstavu *Kandid ili Optimizam* prema dramatisaciji istoimenog Volterovog romana u režiji Aleksandra Popovskog. Nešto pre šest u pozorište dolazi Gordana Đurđević, glumica koja u Novom Sadu godinama igra izuzetno značajne uloge, a sada je prvi put u jednoj podeli u Jugoslovenskom dramskom pozorištu. Ona stoji u holu Velike scene na kojoj će se u novembru pojaviti u ulozi Starice:

„Moj profesor glume Branko Pleša, član JDP-a od osnivanja, umeo je neverovatno živo i duhovito da priča o svojim savremenici, glumcima i rediteljima sa kojima je radio. Glumački sam 'rasla' u ambijentu čuvenih priča o JDP-u“, kaže. Direktor pozorišta Branko Cvejić predstavlja je ekipi na prvoj probi kao „našu Gordanu Đurđević“. Ona zdušno prihvata ovaj prisni odnos ultimativnog međusobnog poverenja.

Reč preuzima reditelj Aleksandar Popovski: „Volterov *Kandid* govori o optimizmu kao filozofskoj ideji i životnom stavu. Optimizam je danas krajnje problematizovan. Čak je popularno reći da je optimista u stvari loše obavesteni pesimista. Da li je baš tako? Da li je došlo vreme da ovaj aforizam preokrenemo pa da kažemo da je pesimista, u stvari, optimista koji nema hrabrosti da istraje? U stereotipnom viđenju *Kandid* je dobra budala koju zli i prepredeni, dakle, oni koji znaju 'kako stvari stoje', varaju, ponižavaju, ugrožavaju. Da li je baš tako? Da li je samo *Kandid* naivan ili su naivini i oni koji misle da poznaju i razumeju ustrojstvo sveta?“

Dok Popovski govori o svom viđenju projekta *Kandid ili Optimizam*, scenograf Sven Jonke pokazuje koje su njegove inspiracije i kako će izgledati scenografija za predstavu. Istovremeno, od dramaturga Miloša Krečkovića i samog reditelja saznajemo da tekst koji glumci imaju pred sobom nije konačna verzija, već da će se na njemu još raditi. Popovski:

„Scenografija mi je stvarno važna na samom početku proba. Ne pamtim da sam kretao u predstavu ne znajući u kom prostoru radim.“

Prave čitače probe traju relativno kratko (nepune dve nedelje) jer i reditelj i glumci hitaju da svoje ideje isprobaju u prostoru. U radu reditelja Aleksandra Popovskog nema jasnih i oštrih prelaza između jedne faze rada u sledeću. Ako je neophodno, glumci i reditelj se iz „prostora“ vraćaju za sto da bi proverili svoje ideje o tekstu. Često vraćanje za sto kada su mizanscenske probe uveliko u toku nije uobičajeno u pozorištu, ali je moguće i čak inspirativno za glumce o čemu svedoči Nikola Đuričko: „Rad na predstavi *Kandid* je u pravom smislu reči saradnja. Osećanje da aktivno učestvujem u stvaranju predstave je za mene najvažnije. Aktivno učestvovati znači imati kreativnu slobodu da se sve predloženo isproba. Iz improvizacija se otvaraju scene i dobija se osećaj strasti u rešenju scenskih problema.“

Glumci, vođeni istovremeno čvrstom i nežnom rukom reditelja Popovskog slobodno napreduju svi zajedno, ali svako u svom ritmu. Gordana Đurđević već na prvim progonima jasnim bojama slika karakter svog lika, dok Nataša Tapušević lagano „iznutra“ priprema svoju *Kunigundu* da bi se u trenutku kada je potpuno glumački spremna otvorila kao cvet. Svi na probi su oduševljeni kako je svoj monolog napravio Dragan Jovanović koji igra Doktora. Kontrast između njegovom mirnog, gotovo blaženog glasa i apsurdnog teksta o „stolici koja vlada svetom“ stvara izuzetan dramski efekat. Najveći teret je ipak na Đuričku koji igra Kandida. On je na svim probama kao i reditelj, i kao i on mora da bude važna podrška i oslonac svim kolegama.

„Priznajem da nisam znao mnogo o Volteru ni Kandidu pre ovoga. Mislim da ima neke sličnosti između Kandida i mene, mada je njegovo iskustvo neuporedivo veće i gore. Predstava će se zvati *Kandid ili Optimizam*, a s obzirom da igram lik iz naslova moguće je da od moje igre zavisi dosta, ali ne mislim da od glavne uloge zavisi sve. Važno je da svi osećamo predstavu kao svoju, kao važnu i zanimljivu. 'Noseće' uloge zahtevaju samo malo više kondicije i to je sve.“

Kondicija za projekat *Kandid ili Optimizam* je neophodna i glumcima i reditelju. Svakodnevno se održavaju dve probe tokom celog oktobra i početkom novembra. Važan element rada na probama u prostoru je muzika Kirila Džajkovskog. Muzika je tihi pratilac koji stvara atmosferu, inspiriše i podstiče glumce i reditelja. Popovski vodi probe na taj način da svako ko je na probi pa bio on glumac, asistent ili organizator bude i emocijom i energijom uvučen u proces rada. Scenograf Sven Jonke je često na probama, ali još češće u radionici. On ima dodatne ideje da drvene daske od kojih se sastoji scenografija stalno padaju, ispadaju, „napadaju“ aktere.

Prva proba u dekoru na Velikoj sceni „Ljuba Tadić“ je 1. novembra. Ideja sa daskama deluje veoma zanimljivo, ali i prilično komplikovano te je zato odlučeno da se ovaj element scenografije koristi samo onda kada ne remeti glumačku igru. Predstava početkom novembra polako dobija svoju formu. Sada reditelj i glumci fiksiraju i tekst. „Meni se strašno dopala sama knjiga i bilo mi je važno da u dramatisaciji imam što više od Volterovog načina pričanja priče. Veoma mi se dopada to prepričavanje scena i doživljaja, taj unutrašnji mizanscen likova kroz monologe. Nastojao sam da radnju i dinamiku dobijem pričom. Ta forma u kojoj likovi pričaju je moderna i bliska današnjem govoru. Mislim da glumcima daje mogućnost da stvore poseban način igre“, kaže reditelj.

Taj način igre se vidi u sceni putovanja „brodom“ (kadmom) kada Gordana Đurđević priča tužno-smešnu-potresnu pričudramu o papinoj kćeri koja je završila kao starica-služavka. Vidljiva je i u drugom delu predstave kada glumci kroz dinamični pokret-ples, koji je zajedno sa rediteljem kreirala Sonja Vukićević, pričaju Kandidove dogodovštine u Parizu.

Novembar lagano odmiče, premijera se približava, a Popovski izjavljuje: „Moja tiha revolucija je pokušaj da se ljudi vrata na teren emotivnosti koju će prepoznati u mojoj predstavi i potražiti je u sopstvenom životu.“

Stigli smo do 14. novembra – dana premijere. U premijernoj podeli su: Bogdan Diklić, Nataša Tapušević, Goran Šušljik, Vojin Četković, Nikola Simić, Miša Janketić, Milena Vasić-Ražnatović, Dragan Jovanović, Dubravko Jovanović, Tijana Čurović, Srđan Timarov, Marinko Madžgalj, Igor Filipović, Marko Baćović, Vlasta Velisavljević i Nikola Đuričko. Predstave u pozorištu obično počinju podizanjem crvene, pozorišne zavese. U spomen na proterane iluzije (iz pozorišta, ali i naših života) ova predstava počinje pred spuštenom gvozdenom zavese. Miša Janketić izlazi pred publiku i kaže: „Zašto svako čini samo jednu desetinu od opšteg dobra koje bi mogao da učini? ...“

Dakle, KANDID ili OPTIMIZAM: Kandid (candide) – bezazlen, prostodušan ili Optimizam – očekivanje povoljnog ishoda; vera u budućnost; sagledavanje života s lepše strane. Bezazlenost, prostodušnost ili vera u budućnost, ili i jedno i drugo, ili ništa od toga, ili možda ipak sve? KANDID ili OPTIMIZAM?

Marina Milivojević-Madarev

Kandid ili optimizam

definitivno surova, mislim da bi zadatak pozorišta mogao biti stvaranje nove iluzije, nove vere.“

Popovski takođe dodaje da veruje u višestruku moć i snagu umetnosti a ideja o, uslovno rečeno, novom zadatku pozorišta uletela je u orbitu poput meteora.

„Sumnjam u toliku moć pozorišta“, kaže Dragan Petrović – Pele, poznat sem po vrsnim ulogama i po duhovitosti, i dodaje: „Na kraju komada ‘Tri sorele’ Stevana Koprivice ima jedna, blago rečeno, indikativna rečenica. Naime, teče monolog u kome se govori šta je to bilo u Kotoru, pa da l’ je bilo, pa kako, pa da l’ ovako il’ možda onako... i onda završii rečenicom: ‘Nema istine, samo fantazija’. Možemo sve i čitav život tako posmatrati. Pa dobro, to je moja istina. Komšijina istina je neka druga. Sve zavisi od perspektive iz koje se posmatraju stvari.“

Dakle, publika koja dolazi da gleda predstave (ne)daje moć pozorištu.

Ako publika ne želi da vidi ili da prepozna te moći o kojima govorimo – onda one ne postoje, ako ih prepozna onda postoje. To je kao i sa problemima ili radostima u životu, ti si taj koji im daješ moć i značaj. Ako im ti ne daš onda oni ne postoje. Snaga pozorišta je, pre svega, u publici. A to da je trenutak u kome živimo dramatičan bez prepoznatljivog smisla (pao bi na ispitu iz, recimo, dramaturgije nema dileme) u širim razmerama vidi se iz aviona. Kao i činjenica da je to tako ne zbog natprirodnih stvari ili ne znam čega, nego zbog čoveka samog. Ljudi su sami sebe doveli u situaciju u kojoj su. Nešto mora da se

desi. Baš nam je uzbudljivo ovo vreme koje nikome nije trebalo, ali proći će i to. A kad prođe, lakše ćemo videti koja je (bila) uloga pozorišta.“

Nepretenciozno začeta priča na datu temu među publikom u pauzama nekoliko predstava rezultirala je, očekivano, različitim opaskama, uvidima, komentarima. Različiti vidovi podrške bili su znatno češća reakcija od negodovanja i odbacivanja, ali ono što je više nego markantna odrednica je činjenica da nema ravnodušnih.

„Impuls koji šalje pozorište, umetnost uopšte, mnogo je šireg opsega od statističkog broja publike. Ne znam ukoliko precizno da objasnim kako, ali uvidem da jeste. Skoro sam u nekim hrvatskim novinama pročitala da je Paolo Madeli rekao da je pozorište mesto intelektualnog otpora“, rekla je smeđokosa dama privlačnog izgleda, koja je bila deo veće grupe pušača okupljenih oko pepeljare, među kojima se na kratko zapodenuo razgovor iako se, očigledno, nisu poznavali. „Mislim da je sva ta i ne samo ta priča o pozorištu stvar precenjivanja, mistifikacije“, ubacila se u razgovor druga gospođa dodajući: „Ubedena sam da je, kad te nešto u životu ošine, mnogo lekovitije kupiti dobar par cipela il’ negde otputovati, nego doći u pozorište.“ Smeš koji je nastao nakon njenog komentara gotovo je prekinuo gospodin koji je nakon nekoliko duhovitih opaski rekao: „Uvek su pojedinci ili manjina bili i kreatori i inicijalna snaga. Kad stvar krene kvantitet se geometrijskom progresijom razvija i u dobrom i u lošem pravcu. Dakle...“

Nikola Đuričko kao Kandid

Priču i dilemu o snazi pozorišta i današnjoj subverzivnosti pozitivnog, potpisnik ovih redova zapodenuo je i na jednoj slavi. „Potpuno je izvesno da se iskra koja se tu desi razvrca na sve

strane, pre ili kasnije bude to grudva koja kreće s vrha brega“, rekla je Ljiljana Petrović, profesor u srednjoj školi koja, kako kaže, u pozorište ide nekoliko puta godišnje. Na njene reči nadovezao se sredovečni gospodin, pravnik po struci, kako se tokom večeri moglo videti znatno veći poklonik fudbala nego pozorišta, rekavši: „Mislim da se zbilja može govoriti o ozbiljnoj snazi odjeka pozorišne umetnosti čak i među ljudima koji su sporadična, ili uopšte nisu publika.“ Njegova bolja polovina je ubrzo preuzela reč ilustrujući pomenuti stav: „Nedavno sam čitala intervju Gorana Jevtića povodom predstave ‘Pista za Šeherezadu’ u kojoj on ne igra, već je ponukan, ne sećam se kojom, knjigom producirao predstavu. Nažalost nisam je gledala jer je igrala samo nekoliko puta u Muzeju afričke umetnosti, nadam se da će biti još prilike. No u tom intervjuu je govorio da se predstava bavi tamnicama koje sami u sebi nosimo, okovimo koje smo sami sebi nametnuli... Verujte, gde god sam se zadesila tih dana samo se pričalo o tome kako mi sami sebe gušimo. Većina nas iz raznih razloga nije stigla da vidi predstavu ali nam je ubacio hubicu.“

Govorilo se potom o mehanizmima koji su plasirali i nametnuli „Velikog brata“ i „Grand paradu“, pozorištu koje (ne)može s tim da se izbori, sopstvenim nadama da bi upravo sa scene, možda baš u ruhu subverzivnog pozitivizma mogla stići i nada, odnosno mogućnost rešenja za dezorijentisanost, destruktivnost i agresiju mladih koji su zapravo krik i vapaj za smislom i putokazom.

(Uzgred, svi su zaključili kako je to bila jedna od najlepših slava jer je nužnu raspravu oko politike „konačno smenio razgovor koji čini da se osećaš dobro“.)

Za ljude od umetnosti priča o svojevrsnoj mogućoj novoj ulozi pozorišta kao graditelja novih iluzija i uverenja, i njegovoj (ne)moći, razume se, pokazala se intrigantnom. Po rečima Ljubomira Simovića iluzija je nezdorna reč jer asocira na negativna značenja. „Sećam se da je Dušan Matić rekao da pozorišta treba da postanu nove crkve. Zagovornici političkog pozorišta kažu da ono treba da postane neka vrsta političke tribine. Ja mislim da pozorište u svakom vremenu treba da ostane pozorište. A šta će biti cilj teatra i teatarske predstave, da li će to biti stvaranje ili razbijanje iluzija, da li će to biti igra ili satira, da li će biti analiza ili

kritika... zavisi od svake predstave posebno. Rečju, pozorište ima pravo na sve teme i na sve scenske jezike.“ Književnik Vladislav Bajac je ideju reditelja Popovskog video kao vrlo uzbudljivu, snažnu i vrlo moguću: „I sam sam čitavog života, pre svega u spisateljskom smislu, bio svesni romantik, utopista i naivac. Ako se može govoriti o zadatku umetnosti onda je on (bio i biće) ne samo da demistifikuje i otkriva nego i da leči i pokriva. Naravno, nameće se pitanje što bi sada pokušavala književnost, umetnost na ovaj ili onaj način da rešava ono što dnevna politika ili život nisu uspeali. Međutim, izvesno je da su posledice dobrote u umetnosti, navne strane njene egzistencije, zapravo za dobrobit ljudski i za nešto što se zove vera u budućnost. Šta je to što nam danas nedostaje da se izborimo sa crnim rupama nastalim od politike i raznih drugih pošasti? Energija. Kako se energija stiče? Pa tako što se stvari osmisle a društveno jezgro zagreva za optimizam. Umetnost je uvek bila i pozitivno podrivačka.“ Svetlana Velmar Janković skreće pažnju na činjenicu da je naša današnja stvarnost vrlo slična nekadašnjim stvarnostima. „Surovost života je uvek bila strašna, iako se nama, prirodno, pričinja da smo se našli u najcrnjem od svih crnih vremena, u vladavini čistog zla. Pri tom dok tako osećamo, verovatno i ne grešimo, jer nemamo vremena da poredimo količine i učinke nesreća i zla u onim vekovima koji su nam prethodili. Ali – shvatite to kao moj odgovor na pitanje o predstavi *Kandid ili Optimizam* koju još nisam gledala – na brdu od godina na koje sam se popela nastojim, i sada, kao u bajkama koje prenose istinu, da verujem u pobedu dobra – naročito u periodima u kojima zlo izgleda kao pobednik. Pri tom nikako ne spadam među optimiste.“

Naša velika glumica Jasna Đuričić sa smeškom i svojevrsnim odobravanjem komentariše stav i ideju Aleksandra Popovskog i zaključuje: „Danas samo dobronamerni i promišljeni pesimista može biti optimista i nešto eventualno i uraditi, u pozorištu i van njega. A možda je tako bilo i u mnogim ranijim strašnim trenucima istorije.“

Tatjana Nježić

intervju: Aleksandar Popovski OVAJ SVET JE NAJBOLJI OD SVIH SVETOVA

U ovim vremenima punim pesimizma vi sa Kandidom tragate za optimizmom, da li je otimizam uopšte moguć u ovom vrmenu?

Time se bavim u nekoliko poslednjih predstava, sve u potrazi za nekom novom lepotom i nekom novom idejom. Umorio sam se od toga da samo konstatujem svet u kojem živimo. U devedesetim smo konstatovali taj surovi realizam, ali tom konstatacijom, sa kojom možemo da živimo, ništa ne možemo da promenimo u svojim životima. Čini mi se da je moj zadatak da probam da pronađem i neki bolji svet i neku novu i bolju ideju. Namerno sam insistirao na naslovu *Kandid ili Optimizam*, znači ne jednako, već ili, kao dve suprotstavljene stvari. Kandida vidim kao velikog borca za optimizam, ne kao nekog naivka koji veruje u sve. Vidim ga kao čoveka koji sumnja, ali i koji misli da treba da traga za tim.

Čitav taj trend nove evropske drame i brutalnog realizma je do nas u Beogradu stigao iz Makedonije, sa komadom „Bure baruta“ Dejana Dukovskog i sa vašom generacijom koja je prva na Balkanu krenula to da istražuje pozorištu. Vi sad među prvima iz te generacije tragate za novim optimizmom?

To je veoma tačna konstatacija. I „Bure baruta“ i „Mamu mu jebem ko je prvi počeo“ su bili komadi koji su pucali u taj surovi realizam. Sada imam potrebu da ispričam neku drugu priču. Tamo više nemam ništa novo da kažem. Mislim da svet sada stvarno ima potrebu za nečim drugim. Nedostaje nam neki *belle epoqe*, neka nova lepota i nova ideja koja bi nas pokrenula.

Šta to na početku 21. veka može da bude nova lepota i nova ideja?

Volterov roman se završava rečenicom *Ja moram da obrađujem svoj vrt...* Mi najpre moramo da se vratimo sebi, sopstvenim emocijama i vrednostima. Ja sam, recimo reditelj i znam da pravim pozorišne predstave, ali ne moram da budem i deo opšte slike u koju pokušavaju da nas uvuku. Makedonija, Srbija... i ta opšta slika je čisto politička. Mi smo svi postali deo neke političke slike. Pitam se zašto moram da budem predstavnik onoga što zastupa politika države iz koje sam? Zašto bih nužno bio u znaku jednakosti sa tim. Devedesetih smo svi izgubili svoju individualnost, svoj sistem vrednosti i svoje dominantne emocije. Ako se vratimo sebi i svom vrtu mislim da imamo šanse da, svako za sebe, krene i razvije jedan drugačiji svet.

Optimizam ste pokušali da vratite i u Zagreb sa predstavom „San Ivanjske noći“, koju ste po Šekspirovom komadu radili u Gradskom kazalištu Gavela, a koju je pre „Kandida“ videla publika u Beogradu, Novom Sadu i Užicu?

Ta predstava je neki početak onog što trenutno istražujem u pozorištu. Rezultat u Zagrebu je bio neverovatan. Predstava za manje od godinu dana ima svoje pedeseto izvođenje. Proglašena je najboljom predstavom u Hrvatskoj. Ovde je odlično bila primljena. Zato mislim da umetnost ima moć da menja svet. Ako pogodimo tačnu stvar, emocija probije. I to će biti reakcije gde god bude igrana ta predstava.

Da li imate nameru da ovakvim predstavama najavite neko novo, lepše doba?

Ono što želim je da se bavim ovim temama koje mi se čine krajnje uzbudljivim. Postaje avangardno ponovo otkriti ljubav na sceni. Zato i dalje idem u tom pravcu. Ako ništa drugo treba da ostanemo otvoreni i da vidimo takve stvari. Ima jedna odlična rečenica u Kandidu – Ovaj svet je najbolji od svih svetova. Čovek samo treba to i da vidi. To je ono što mene sada zanima u pozorištu. Da to vidim.

Olivera Milošević

MENE JE GLUMA UČILA ŽIVOTU

„Živimo u jako opasnom vremenu. Ljudi su zaglavljani u lavirintu života koji je toliko komplikovan i bezdežan. Svakog dana u svakom pogledu čoveka nešto unižava i devastira. Nema kriterijuma ni vrednosne vertikale. Tranzicija? To je kao neki put, ali da l' mi sad tim putem idemo unapred ili unazad. Davnih godina sam čuo jednu vic-kastu, ali vrlo visprenu i tačnu opasku koja glasi: poslednji stadijum socijalizma će biti banditizam”, kaže Predrag Ejđus

Tatjana Nježić

Foto: Vukica Mikača

Čitavog svog veka bavio sam se rizicima isprobavajući meru sopstvenih mogućnosti i kad bih počinjao iz početka uradio bih, u principu, sve isto – rekao je Predrag Ejđus u intervjuu za „Ludus” rađenom u njegovoj upravničkoj kancelariji u Narodnom pozorištu u Beogradu, povodom najprestižnijeg glumačkog priznanja, Nagrade za životno delo „Dobričin prsten”.

Pričao je, kao da na glas razmišlja, o tome koliko bi mu bilo i drago i važno da mu desetak bliskih prijatelja bude prisutno na svečanosti uručenja 28. decembra. Govorio o tome kako bi voleo da mu Feliks Pašić radi monografiju. On je, veli, ne samo čovek od lika i dela već zajedno sa Renatom Ulmanskim 'prakrivac', rodonačelnik te ideje o sada aktuelnoj nagradi. Jer, oni su ga uz još neke kolege, kritičare, ljude iz teatra i predložili za „Prsten”. Istini za volju to se ne dešava često, obično to bivaju institucije, pozorišta... Prišeo se, potom, početaka. Na neki način čak obračunavao sa nekim svojim ulogama, periodima...

„Najmanje je dvostruka težina prstena”, kaže, nasmeje se na opasku da je on sada gospodar prstena i nakon kratke pauze nastavlja: „Prvo, nagrada nosi ime Dobrice Milutinovića, a i tada kada je ustanovljena, pre Drugog svetskog rata, imala je tendenciju da se dodeljuje za životno delo.”

A drugo?

Drugo, a rekao bih i najvažnije je dignitet prethodna 24 dobitnika. To je vrh našeg glumišta. Nema prevare. U nekim nagradama se ponekad možda dešava da kriterijumi budu promjenljivi da... Ovdje su majstori. Sa većinom njih sam igrao, među kojima su mnogi našalost pokojni, od njih učio, čak potkradao zanat. Mija Aleksić, na primer.

Nomeće se pitanje početaka, prvih koraka u karijeri?

Kada sam počinjao, Mija Aleksić je

već bio legenda. Došavši tada u Narodno pozorište gledao sam ga u mnogim predstavama a posle bio i partner sa njim. Zajedno smo igrali, recimo, u predstavi „Smrt trgovačkog putnika” Artura Milera. Divio sam se njegovim rešenjima i reakcijama ne samo u toj predstavi. Imao je posmatrački dar i umeće da nama, mladim kolegama na pravi način ukaže na prave stvari. Dva brata u toj predstavi igrali smo Miki Manojlović i ja kao vrlo mladi glumci. I danas pamtim to osećanje da si stao rame uz rame sa nekim kome si se divio. Možda to zvuči patetično, ali je tako.

Nagrada za životno delo ne retko inicira da se čovek osvrne iza sebe, rezimirajući?

Nagrada za životno delo se obično dodeljuje pred kraj radnog puta. Sa većinom dosadašnjih dobitnika „Dobričinog prstena” to jeste slučaj. Rekao bih da se ja među onim malobrojnijim, uz Peru Kralja, Cecu Bojković koji su je dobili a još rade punom parom. Dakle, moj pogled je, pre svega, usmeren unapred. Imam još glumačkih želja, ambicija, planova.

Na primer?

Igrao sam mnogo likova ali, izvesno je, da sam igrao relativno malo Nušićevih i još manje Šekspirovih junaka. Teško je glumcu da pravi planove, to pre ide nekako uz reditelje i upravnike. Videćemo.

Pa upravnik ste u Narodnom pozorištu?

Možda bi bio omanji sukob interesa da sad tu sam sebi spakujem... Šalu na stranu, naravno da se time neću baviti ali to svakako ne znači da ne treba da igram na ovoj sceni koja je, između ostalog, deo mog života već četrdeset godina, na kojoj već 16 godina igram „Kir Janju”, na koj sam odigrao ogroman repertoar, za koju me vežu tolika sećanja...

Vratimo se na početke i na sećanja...

... Prebrzo smo ih napustili. Suluda

brzina – surovi diktat ovog vremena. Bila je jedna sjajna predstava „Selo Stjepančikovo” Dostojevskog. Igrala Olivera Marković, Mija Aleksić, trebalo je da igra i Ljuba Tadić pa napustio još u toku proba zbog zdravstvenih razloga. Režirao Arsa Jovanović. Nikad neću zaboraviti jednu probu. Naime, Mija Aleksić je tu imao jedan vrstan, čuveni monolog, koji dok on govori, Ljuba Tadić i ja stojimo iza zavese i hrupimo u jednom trenutku, prekinemo ga našim replikama i demistifikujemo ukazavši da je reč o lošem čoveku, prevarantu... I trebalo je da lik koji tumači Ljuba Tadić prvo nešto kaže pa potom moj junak. Krenemo da probamo i u jednom trenutku Ljuba, obraćajući se pre svega Arsi, kaže: „Stani. Briši ovu moju prvu rečenicu. Neka mali (pokazavši na mene) odma' kaže šta ima.” A na zbuñeno upitne reči i poglede odgovori: „Posle ovog monologa ide fantastičan aplauz, dugačak. Ako ja budem morao da izgovorim prvu rečenicu tog aplauza neće biti. Da ne bi dolazio u iskušenje neka mladi kolega počne da govori a onda aplauz nek traje koliko 'oće.” Tako je i bilo, tu ulogu je kasnije

repertoara Narodnog ali je Dugalić i ja igrali na raznim gostovanjima. Najstarija živa uloga mi je Portfirije Petrović u „Zločinu i kazni” Dostojevskog, režija Egon Savin. Predstava je imala tri verzije, prvo u Bitefu gde je Raskolnikov bio Miki Manojlović, potom u Crnogorskom narodnom sa Banetom Popovićem i sada u istom pozorištu sa Nikolom Ristanovskim. Igram je 18 godina.

Znači, punoletna je...

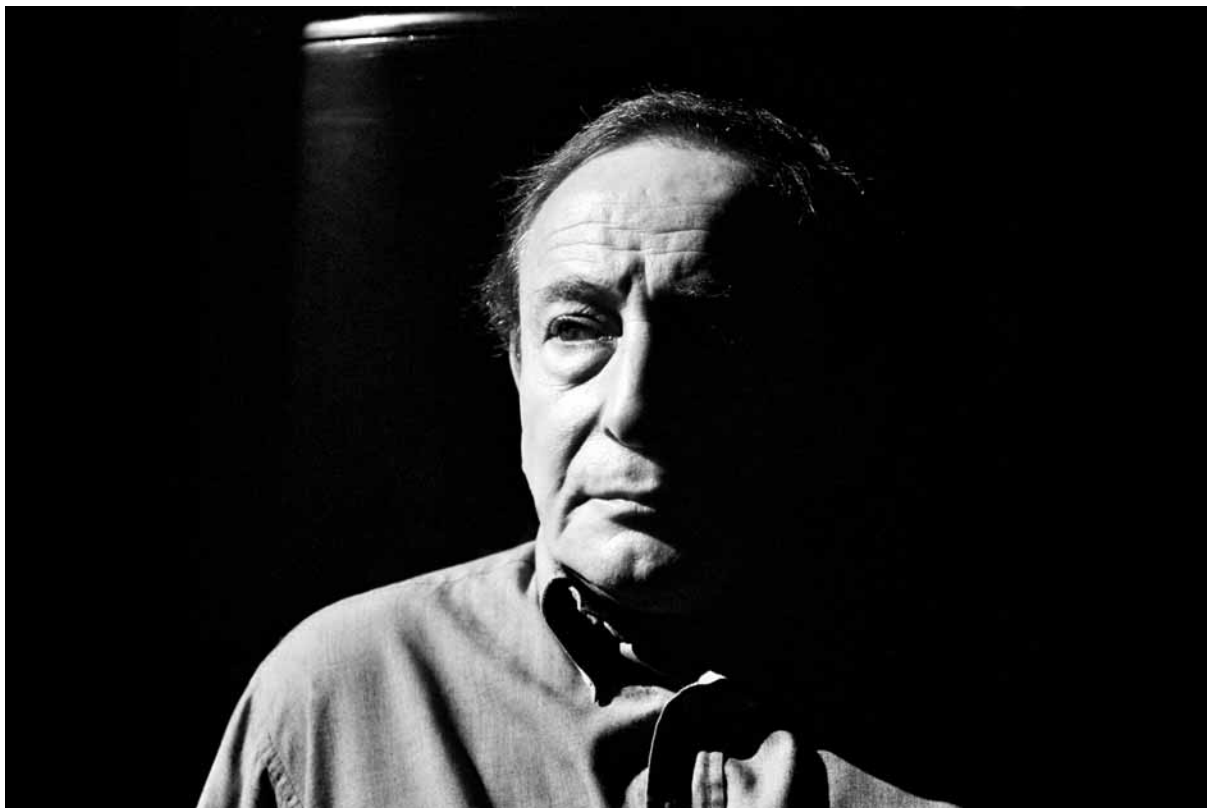
(Smeh) Da... sve moje uloge su rasle i zrile sa mnom i ja sa njima. Učile me životu.

Može li se iz tog širokog spektra i nesumnjivo velikog broja uloga izdvojiti neka ili neke?

Teško. Ove žive, koje trenutno igram su mi, prirodno, bliže: „Glembajevi” i „Ujkin san” u Novom Sadu, „Mletački trgovac” i „Tako je moralo biti” u JDP-u, Salijeri u „Amdeusu” Beogradskog dramskog, „Delirijum tremens” koji je Goran Marković napisao delimično inspirisan i mojom životnom pričom, „U poseti kod gospodina Grina” u Ateljeu, „Dr” i „Car Edip” u Narodnom, „Oblov” u Crnogorskom narodnom... Vidite, ta predstava je, između ostalog, svojevrsna ilustracija o značaju promišljanja koncepta, postavke, karaktera... u toku rada. Zašto? To je predstava koja je za-

jom dobrom prijateljicom koja tamo živi, u društvu jednog glumca koga sam davno pre toga gledao na nekom od prvih Bitefa kada me i oduševio. U trenutku tog susreta on se više nije bavio glumom ali se zapodnela uzbudljiva priča o toj temi, o ulogama, piscima, teatrima. Pitao me šta radim i pomenuo sam nekoliko tada aktuelnih naslova, neke prethodne, svoja izvesna glumačka iskustva. Gledao me s nevericom i pripitkivao zajedničku prijateljicu nisam li ja neki teški lažljivac il' mitoman. Kaže, u Americi bi za to trebalo tri života. Šta hoću da kažem; velika je privilegija kad u životu možete sve to da prođete. Oduvek sam voleo da putujem, menjam, bivao nezadovoljan stacioniranjem samo u jednoj teatarskoj kući. Duboko negde imao sam i prezir i strah prema stalnom radnom odnosu, isti reditelji, partneri... k'o tesne cipele. Na trećoj probi već znaš većinu stvari, i sve se polako pretvara u kancelarijski rad. Dakle, uvek sam imao potrebu, što sam i činio, da pored angažmana u instituciji radim i nešto drugo, negde drugde, da tražim nove puteve, nove načine, a pre svega nove teme. Pogotovo u ono komunističko doba kada zbilja nismo oskudevili u tabuima.

Ne retko se može čuti da je gledano iz današnje perspektive to komunističko

igrao Tasovac, al' ovo rešenje je fiksirano a aplauzi su zaista, na svakom izvođenju bili dugački. Vidi molim te, pa na sceni Narodnog pozorišta sam prvi put zakoračio u glumu...s ad sam se setio... da me neko pre 15 minuta pitao kako si ušao u glumu ne znam da li bih mogao odmah da odgovorim. Dakle, moja prva profesionalna uloga bila je u Narodnom pozorištu i opet sa Mijom Aleksićem. Doduše, nismo razmenjivali replike, ali...

Dakle, kako ste ušli, zakoračili u glumu?

Spavajući i dobijajući batine! Igrao sam stražara u komadu „Knjažev sekretar” Žike Lazića. Igrao sam na samom početku, otvarao predstavu ležeći na scenijumu kad se zavese dignu i glumeći zaspalag stražara, u vreme Miloša Obrenovića, a nailaze oni koji ga zbog prekršaja dužnost premlate i izbacuju sa scene. Dakle, krenulo je s batinama. Ali batinama od veelikooog glumca Mije Aleksića!

A onda ste krupnim koracima došli do trenutka kada ste imali i po 18 tzv. živih uloga u isto vreme?

Sada ih imam 14, na scenama u raznim pozorištima a i van njih. „Govorna mana” Gorana Markovića je skinuta sa

mirala pa bivala obnavljana. Predstave se najbolje čuvaju čvrstim konceptom. U toj postavci ima toliko radnji, teksta, komplikovano je. I kad tako nešto treba obnoviti tu ume da bude pakao. Međutim, kad sam krenuo u proces obnavljanja, shvatio sam da se sve samo od sebe otvara, funkcionise, postavlja na svoje mesto, odnosno da je svojevremeno vrlo dobro osmišljeno, složeno, čvrsto postavljeno i kao takvo nešto što u vama traje bez obzira da l' ste u nekom trenutku toga svesni ili ne. No, ono na šta sam posebno ponosan kada je o mojim ulogama reč je njihov zaista širok spektar. Naravno, bilo je tu i padova i promašaja ali sam igrao širok dijapazon, na raznim scenama, sa mnogobrojnim partnerima, radio sa najboljim rediteljima... Igrao sam i igram od farse do tragedije. Neki moj profesionalni san je bio da me ne stave u jedan fah, u jednu fioku. U nekim trenucima je postojala ta opasnost. Borio sam se. Nije bilo lako. Iz sve snage sam se trudio da i sebe i druge uverim da mogu da savladam i taj i ovaj i onaj žanr.

Jeste li se sretali sa nevericom?

Jesam. Neke su mi čak bile i kompliment. Sećam se, recimo, pre više od petnaest godina bio sam, zajedno sa svo-

vreme bilo k'o Perikleovo zlatno doba?

Pa sad... dalo bi se tu naći ozbiljnih primedbi. U to vreme na, da je tako nazovemo, of-sceni napravili smo pozorište „Pod razno” gde smo radili nekoliko neobičnih, generacijskih, zaista dobrih predstava. Jedna od njih bila je „Savremeni” Radoslava Pavlovića u kojoj su igrali Miki Manojlović, Laza Ristovski, Dara Džokić i ja, i predstava je otišla na Sterijino pozorje u zvaničnoj konkurenciji. Bila je to, za ono vreme, velika stvar. Prvi put da jedna 'ad hok' predstava bude u zvaničnoj konkurenciji.

Ko je bio selektor?

Vladimir Stamenković. U to vreme doći u zvaničnu konkurenciju!... Pa tih godina Narodno pozorište duže vreme nije moglo da uđe u selekciju. Kasnije sam bio u drugim neformalnim trupama, u Studentskom kulturnom centru, u Kultu... Dakle, mnogo sam radio van institucija i još onda, pre 30 godina se zalagao za drugačiji odnos producentata, glumaca... Već tada se zalagao za angažmane po ugovoru. Imam kod kuće čitavo brdo papirologije na tu temu. Bio sam jedno vreme i predsednik SDUS-a. Na toj funkciji smo u kontinuitetu bili Miki Manojlović, Ceca Bojković, Dragan – Gaga

Pozivamo vas na svečanost dodele Nagrade za životno delo u 2008. godini

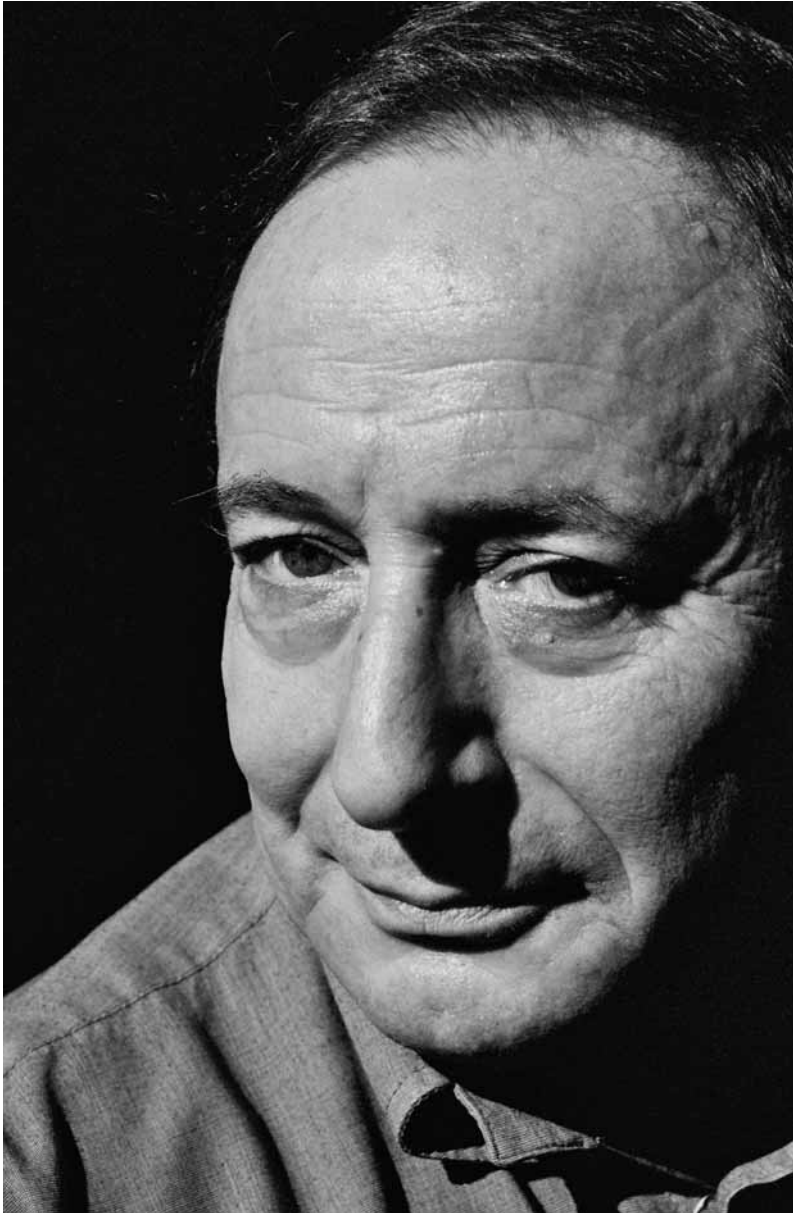
Dobričin prsten

Gospodinu Predragu Ejđusu

Narodno pozorište, Beograd, Velika scena
Nedelja, 28. decembar 2008. g, u 13 sati

Generalni pokrovitelj i sponsor Nagrade Dobričin prsten:
Fond Philip i Madlena Zepter

Sponsor izrade zlatne kopije prstena Dobrice Milutinovića:
Zlatara Majdanpek

Nikolić. Mi smo već tada, a nije ni bilo Ministarstva kulture, odlazili kod raznih nadležnih, ondašnjih moćnika, borili se za drugačiju organizaciju, za angažman po ugovorima i dobijali uverenja da bi možda mogao da se uvede taj princip.

Angažman po ugovoru, odnosno pozorište bez stalnog ansambla otvara pitanje dugovečnih predstava a samim tim i onih koje na taj način postaju kulturne? Sa zadovoljstvom ste, recimo, govorili o svojoj punoletnoj predstavi...

Ima različitih modela, a možda ta moja predstava ne bi bila punoletna u drugim okolnostima. Nema nikakve sumnje da su predstave u Americi i zapadnoj Evropi rađene na ugovornom principu pa ipak jedna „Mišlovka“ Agate Kristi se igra decenijama u Londonu, naravno u drugim glumačkim podelama. Dobro, verovatno da većina predstava, bez obzira na kvalitet ne bi imala šansu da živi decenijama. Međutim, u svemu tome ima jedna vrlo važna stvar; ne sme pozorište da bude socijalna institucija. To je smrt za pozorišta, jer onda je kreacija u drugom, trećem planu. I samoupravljanje je bilo koska, i katastrofa. Ne samo za pozorište nego za društvo uopšte. Jer, ne vrede svi isto. I, tačka. A to da se ljudi sastanu pa dogovore i odluče da ne vrede svi isto... e, to je iz oblasti apsolutno nemogućeg. Znači neko mora da kaže taj vredni toliko a onaj onoliko; i - 'tejk it or liv it' (take it or leave it). Naravno, treba da postoje sindikati, odnosno mehanizmi koji onemogućavaju teror bilo koga. Umetnost ima svoju ozbiljnu srovu stranu. Princip ugovora ne mora nužno da isključuje dugovečnost predstave. Istina, u svetu je sada dominantan princip po kome se skupi trupa, naprave predstavu, igraju mesec, dva tri, pet i to je to. Narodno pozorište, kao što je poznato, ima sjajne odnose sa Dramatenom, kraljevskim švedskim pozorištem. Oni rade delimično po principu ugovora. Kada smo nedavno bili, gledao sam jednu fantastičnu predstavu koja je igrala dva-tri meseca i koja je ubrzo trebalo da bude skinuta iako je sala puna. Pitao sam kako je moguće, zašto takvu predstavu

skidaju sa scene. Kažu mi, po njihovim kriterijumima ona je izigrana. Predstava se igra 70-80 puta i gotovo. Dolaze nove. Ne mogu, kažu, sebi da dozvole da budu zagašeni, nerentabilni. Jako drže do planiranja a ono je, zna se, izuzetno važno. Mada, iako se zna koliko je važno i dragoceno kod nas ga uglavnom nema. Nažalost.

Na čelu ste nacionalnog teatra koji, koliko je poznato, broji oko 800 stalno zaposlenih. Dakle, na potezu ste?

Da ali za to treba imati jasne i uređene odnose sa državom. A to je već pitanje kulturne politike za koju se, koliko znam, još uvek ne dobija „Dobričin prsten“. On se dobija za glumačku karijeru a moja je uz vrhove, nagrade i dobre uloge, naravno imala i padove i razočaranja... Prolazio sam i prolazim jedan bogat glumački život kroz koji sam kročio vođen, između ostalog, i dobrim rediteljima. Tačno je da pozorišta nema bez glumca, ali je isto tako tačno da velikog pozorišta nema bez velikog reditelja.

Koliko vas je kroz karijeru i uloge pratilo preplitanje politike i pozorišta, osećanje da pozorište potkazuje život...?

Imao sam prilike da igram u komadima koji su se prepleli s politikom i/ili potkazivali realnost. Neki su bili zabranjivani, kao recimo „Karamazovi“. Jedna od mojih turobnih epizoda. To je bila fantastična predstava Duška Jovanovića. Otkako sam došao na mesto upravnika Narodnog, pokrenuo sam neke stvari i ako bude sve teklo po planu gledaćemo rimejk te predstave. Ona se bavila tabuima, potkazivala život, a što je najstrašnije potpuno je pogrešno protumačena ovde u Beogradu, od strane tadašnjih cenzora, ljudi iz oblasti kulture koji su se kao razumeli i u politiku i u pozorište, pri čemu zapravo ništa nisu znali što se ubrzo dokazalo. Nije to bila zabluda za koju su potrebne decenije da bi se razotkrila. Ne, već za mesec dana je isti taj komad u Zagrebu dobio nagradu za najbolji tekst. Nagrada je bila bijenalna, a dodeljivao ju je „Start“. I odmah zatim

OBRAZLOŽENJE ODLUKE ŽIRIJA ZA DODELU NAGRADE „DOBRIČIN PRSTEN“ U 2008. GODINI

Predrag Ejdus deluje u našem glumištu od samog početka sedamdesetih godina prošloga stoleća. Pre no što će diplomirati, još kao student glume na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju, on se pojavljivao na najstarijoj beogradskoj sceni, u Narodnom pozorištu, tumačeći mlade dramske junake, obično u epizodama, ali katkad i sa znatnijim scenskim zadatkom. Bilo da su u pitanju znatnije uloge, kao što su Golovan Jesaul u *Bekstvu* Mihaila Bulgakova, i Jan-Erik u drami Kenta Andersona *U pesku*, ili da se radi o epizodama kakve su Drugi seljak u predstavi *Majka Hrabrost i njena deca* Bertolta Brehta, Kristofer Ursvik u Šekspirovom *Ričardu III* ili Piter Hajls u drami Judžina O'Nila *Crnina pristaje Elektri*, Predrag Ejdus tumačio ih je predano i sa podjednako pažnjom i angažmanom. Već tada bili su приметni njegova općinjenost pozorištem, koja se ogledala u nastojanju da na sceni precizno odgovori svim zahtevima režije, ali bez stvaranja posebnih efekata: već tada sve je u njegovom izrazu bilo podređeno krajnje disciplinovanom i sa ostalim partnerima savršeno usaglašenom delovanju na sceni.

Usledila je, juna 1972, opet u Narodnom pozorištu, diplomatska predstava – *Dama iz Maksima Žorža* Fejdo, koju je postavio Milenko Maričić i u kojoj je Predrag Ejdus tumačio ulogu Gospodina Petipona. Otad on glumi mnogo malih i velikih uloga ne samo u Narodnom pozorištu, nego i scenama gotovo svih beogradskih teatar, zatim u Srpskom narodnom pozorištu u Novom Sadu, Narodnom pozorištu „Toša Jovanović“ u Zrenjaninu, Crnogorskom narodnom pozorištu u Podgorici i drugim.

Sa istinski histrijskom energijom, Predrag Ejdus tumači veoma raznolik repertoar, počev od tragedija i velikih drama sve do komedija, vodvilja i kabarea. Menjajući žanrove i demonstrirajući zavidnu moć transformacije izraza, ne bežeći ni od manjih uloga, on ispoljava majstorstvo u scenskom oživotvorenju čitave galerije različitih likova, koji plene punom upečatljivošću. Kao glumac inventivno iznalazi sredstva izraza, demonstrirajući savršenu tehniku kako kada je reč o dikciji i govornom izrazu, tako i kada se imaju u vidu scenskog kretanja i mimike. Ali, sve bi to bilo uzalud da njegove uloge nisu odraz temeljne studije likova, što mu omogućava da na sceni izgradi veoma složene kreacije, često otkrivajući, pa i pravdajući različite protivrečnosti, čak i nedorečenosti pojedinih likova. Prožimajući ih iskrenim emocionalnim angažmanom, pažljivo ih psihološki senčeći, uz delikatno naglašavanje karakternih osobina, Ejdus je tumačio više od sto pedeset uloga, uspevši da uvek bude nov i originalan, da se u interpretativnim rešenjima ne ponovi.

Ako bi se izdvojila najznačajnija Ejdusova glumačka ostvarenja moralo bi se ukazati na veliki broj uloga. Najuzi izbor svakako bi morao obuhvatiti Kumperta u drami *Guba* Hajnriha Bela, Judžina Mačbenksa u *Kandidi* Bernarda Šoa, Hepija u *Smrti trgovačkoga putnika* Artura Milera, Borisa Bežanova u komadu *Lenjin, Staljin, Trocki* Kloda Vermorela, Jana Kunca u Havelovom *Memorandumu*, Mosku u komadu *Volpone* Bena Džonsona, Isaka Babela u drami *Konfiteor* Slobodana Šnajdera, Kneza Miškina u *Nastasi Filipovnoj* i Porfirija u *Zločinu i kazni* Dostojevskoga i Vajde, Astrova u Čehovljevom *Ujka - Vanji*, Napoleona u drami *Napoleon I* Ferdinanda Bruknera, Orgona u Molijerovom *Tartifu* i druge.

Poseban doprinos dao je Predrag Ejdus prilikom prvih izvođenja novih domaćih dramskih dela: *Ubistvo u kafani Dardaneli* Radomira Smiljanića (Bole Kotrljajka), *Markse, Markse, koliko je sati* Milovana Vitezovića i Pavla Minčića (Slepac), *Sveti Đavo Raspućin* (Nikolaj II) i *Tamna je noć* (Labud Aškerc) Aleksandra Popovića, *Kako zasmejati gospodara* Vide Ognjenović (Joakim Vujić), *Supermarket* Biljane Srblijanović (Švarc), *Govorna mana* (Mišel) i *Delirijum tremens* (Dagi, slavni glumac) Gorana Markovića i drugih.

Predrag Ejdus nije obišao ni dela srpske i hrvatske klasike. Bio je sjajan kao Zlati Kum u Držićevom *Skup*, dok je kao Kir Janja u istoimenoj komediji Jovana Sterije Popovića na originalan način uspešno nastavio tradiciju velikih tumačenja toga lika u našem pozorištu, koju su izgradili Pera Dobrinović, Čiča Ilija Stanojević, Radimir - Raša Plavčić i Rade Marković. Slično se dogodilo i kada se nedavno pojavio kao Života Cvijović u Nušićevoj komediji *Dr*, tumačeći, autoritativno i žovijalno u isti mah, poznati lik velikoga komediografa.

Tokom poslednjih desetak godina, u punoj stvaralačkoj zrelosti, Predrag Ejdus niže uspeh za uspehom: Rabin u *Demonu* Isaka Basevisa Singera, Ignjat Glemčaj u *Gospodi Glemčajevima* Miroslava Krleža, Pukovnik u drami Sema Šeparda *Stanje šoka*, Faust u istoimenom Geteovom delu, Dr Šen u drami *Lulu* Franka Vedekinda, Šajlok u Šekspirovom *Mletačkom trgovcu*, Salijeri u Šeferovom *Amadeusu*, Knez u *Ujkinom snu* Dostojevskog, Tiresija u Sofoklovom *Caru Edipu*...

Glumac nevidenog istraživačkoga elana, neumoran u iznalaženju lucidnih pojedinosti u prikazivanju dramskih i komičnih uloga, koje, pojedinačno posmatrane, uvek predstavljaju skladno izvajane umetničke celine, Predrag Ejdus već više od jedne decenije nesebično prenosi svoja majstorska stvaralačka iskustva baveći se pedagoškim radom na Akademiji umetnosti u Beogradu. Sa svojim studentima priprema za diplomatske predstave pretežno nekonvencionalan repertoar, upravo što na visokoprofessionalan način čini delujućim na scenama naših pozorišta i zalažući se čitavim svojim umetničkim bićem za nova dela, i nove izvođačke stilove, tako da se neće pogrešiti ako se kaže da pozorišnom životu u Srbiji ovaj rasni glumac daje posebno obeležje. Sa izuzetnim angažmanom, vođen željom da unapredi organizacione aspekte savremene pozorišne delatnosti, Predrag Ejdus prihvatio se i vodstva našeg nacionalnoga teatra, uveren da je napredovanje u svim sferama pozorišne delatnosti, pa i u onim pored i iza scene, imperativ XXI veka. Zato Nagrada Dobričin prsten dolazi u pravi čas na pravu ruku.

U Beogradu, 20. novembra 2008. g.

U ime Žirija za dodelu Nagrade Dobričin prsten,
Ksenija Jovanović, predsednica

je, naravno u drugoj rediteljsko-glumačkoj ekipi, postavljena u Sarajevu. Igrali su u njoj Zijah Sokolović, Josip Pejaković, bila je i na Sterijinom pozorju al' ovde je imala samo generalnu probu. Pre izvesnog vremena pravili smo i svojevrstan simpozijum o tome kakav mehanizam je srušio tu predstavu. Kasnije je Ljubiša Ristić napravio jednu, po meni, krivotvorenu varijantu.

Poredite li nekad to vreme kad su predstave zabranjivane i ovo današnje?

Pozorište, rekao bih, više nema tu vrstu političke težine. Ono se sticajem okolnosti bavilo politikom. Gde piše da je pozorište politička institucija? Daleko bilo. Što ne znači da ne treba da se bavi nekim političkim temama. Danas živimo strahovito ubrzano. I to ispostavlja svoje cehove. Ono je bilo vreme kada se zgušnjavala ideja o padu komunizma, padu tortura komunističke represije...

Šta se danas zgušnjava?
Živimo u jako opasnom vremenu. Ljudi su zaglavljani u lavirintu života koji je toliko komplikovan i bezdežan da teško može da se stavi u jedan suvisli komad. Svakog dana u svakom pogledu čoveka nešto unižava i devastira. Ni u naznakama nema iole jasnih opštih kriterijuma, vrednosnih vertikala. Šta je dobro šta je loše, šta je gore šta je dole... Tranzicija? To je kao neki put, ali da l'

mi sad tim putem idemo unapred il unazad. Davnih godina sam čuo jednu vickastu, ali vrlo visprenu opasku koja glasi: poslednji stadijum socijalizma će biti banditizam.

I, kad sve saberete i oduzmete - šta je gluma?

Svakog dana razmišljam o tome i svakog dana imam drugu definiciju. No što sam više u tome i što više starim dobijam i jednu ironičnu distancu prema svim saznanjima do kojih sam došao tokom vremena. Sublimiram i sve više dolazim do zaključka da je ona učenje života. Baveći se teatroom čovek barata različitim saznanjima, karakterima, moralnim vrednostima... To je u mladosti naravno haotično, s godinama dobija svoje obrise i konture i ja danas mogu da

kažem da me je gluma učila životu.

Kada bih kretao iz početka možda bi neke stvari malo redukovao ali bi, u principu, ponovo radio isto, ponovo bi pokušavao da se bavim što različitim poslovima i rizikovao, iako zaista ni iz daleka ne mogu reći da je bilo lako. Naprotiv.

Imajući u vidu saznanje koliko nije lako gledati na to što vam je ćerka Vanja otišla u glumačke vode? Strepite li?

Ne, ne strepim. Jer Vanja je dokazala da nije zalutala u glumu. Ona je mlada, vreme je tek pred njom, ali ono što je do sada uradila ukazuje na činjenicu da je reč o pravom opredeljenju. A moje pedagoško i glumačko iskustvo govori da će za nju biti posla, jer nema mnogo takvih glumica.

Pozivamo vas
na svečanost otvaranja izložbe fotografija

„Dobitnici Nagrade za životno delo DOBRIČIN PRSTEN“

autor Vukica Mikača, umetnik fotografije

nedelja, 28. 12. 2008, u 12,30 sati
foaje Narodnog pozorišta u Beogradu

RASKOŠNA RAPSODIJA O NAŠOJ NESREĆI

„Svi smo bili zaista dirnuti jer smo negde osećali vezu te predstave sa užasnom stvarnošću u kojoj smo živeli i kojoj smo bili saučesnici na razne načine“, kaže Milan Karadžić, reditelj pozorišne predstave „Turneja“, koja je na Sterijinom pozorju 1997. godine dobila četiri nagrade

Zorica Dimitrijević

Scenario i drama, predstava i film „Turneja“ Gorana Markovića isprepleteni su na više načina, a priča još nije gotova jer sledi, kako je najavljeno, i televizijska serija. Velika i raskošna freska nesrećnih događanja iz najnovije balkanske istorije – pisala je domaća štampa posle premijere predstave „Turneja“ koju je po Markovićevom tekstu u oktobru 1996. u Atelju 212 režirao Milan Karadžić.

Proteklo je 12 godina, a glumci iz ovog komada – Miško, Žaki, Sonja, Lale, Stanislav i Jadranka ponovo su krenuli na turneju, samo sada ne na ratište već po međunarodnim filmskim festivalima. „Savršeno uštimovani traktat o haotičnosti rata i slabostima čovečnosti, o glumcima koje njihova naivnost dovodi u centar stravičnih događaja, ali ih istovremeno i spasava iz neverovatnih i po život opasnih situacija“, ocenila je inostrana kritika ove jeseni, nakon što je na Internacionalnom festivalu u Montrealu premijerno prikazan film „Turneja“, u Markovićevoj režiji. Tom prilikom on je nagrađen za najbolju režiju, a film je dobio i priznanje Fipresci, koje dodeljuje Međunarodno udruženje filmskih novinara i kritičara.

Ovo delo popularnog i cenjenog autora prošlo je neobičan razvojni put. Za razliku od uspešnih predstava po kojima se snimaju filmovi, „Turneja“ je prvobitno nastala kao filmski scenario, još 1995. godine. Pošto u tadašnjim okolnostima nije bilo nikakve šanse da ga snimi, Marković je odlučio da, posle desetak uspešnih filmova i još većeg broja nagrada, pokuša kao debitant u pozorištu. Tako je „Turneja“ postala predstava, kao neka vrsta međučina između scenarija i snimanja.

Pozorišni reditelj Milan Karadžić, koji se mnogo kasnije i sam oprobao u filmskoj režiji (prvi put prošle godine u romantičnoj drami „Promeni me“ po scenariju Stevana Koprivice), priseća se u razgovoru za „Ludus“ da mu se tekst „Turneje“ jako dopao. „Pre svega, tema je bila sjajna, bila je užasno uzbudljiva i dirljiva, naročito s obzirom na ono užasno vreme u kojem smo živeli tih 90-ih. Naravno, znao sam Gorana od ranije, jako sam cenio njegove filmove i stvarno mislim da je jedan od naših najboljih i najkompletnijih filmskih autora, a „Turneja“ je bila naša prva saradnja. Ono čega sam se u prvom trenutku uplašio, a samim tim osetio i izazov, jer ja sam više čovek-zanatlija, bio je prostor događanja komada. Prostor je bio potpuno filmski. Tokom adaptacije u pozorišnu verziju svesrdno nam je pomagala Ivana Dimić. Ipak, ostalo je dosta scena tipa: ulaze u kombi, putuju, pa onda nailaze u jednom gradu na ovo u drugom na ono, pa onda noć... Uplašilo me je, ali to je i bila prava stvar. Što sam stariji, u pozorištu mi je sve teže da radim nešto što nema tu vrstu provokacije. Ako su na pozornici četiri čoveka u sobi, onda nema šta da me pro-

vocira u smislu inscenacije, pa mi je „Turneja“ i iz tog ugla bila jako uzbudljiva.“

Karadžić kaže da su odabir i tretman teme bili vrlo hrabri: „U to vreme tek je bio okončan Dejton, građanske protestne šetnje '96/97. još nisu počele. Inače, upravnik Atelja koji je stavio ovaj naslov na repertoar bio je Nebojša Bradić, sadašnji ministar kulture Srbije koji će, nadamo se, pomoći da film „Turneja“ dobije dostojnu promotivnu kampanju u Americi kao srpski kandidat za nagradu Oskar, u kategoriji najboljeg filma van engleskog govornog područja.“

Ističući da mu je bilo idrago i čast da radi taj odličan dramski komad, Karadžić ocenjuje da je Marković istu priču sjajno uradio za film. „Mislim da su čak neke scene koje je on kasnije raspisao ili dopisao, bolje nego u predstavi i da su najbolje u filmu. Naročito scene sa Sergejom Trifunovićem kao vođom srpskih paravojnih jedinica i sa Mirom Furlan u susretu sa hrvatskim vojnicima.“

Milan Karadžić se priseća i recepcije predstave: „Prvi utisak je bio da su ljudi veoma ganuti snagom istine koju je ona nosila. Mada postoji i zabavni deo, kada su glumci na ratištu, nešto kao u filmu „Meš“, mnogo jača je bila i nekako je preovladavala scena na kraju, sa muslimanskim vođom (Bane Popović) i mladom glumicom (Jasmina Ivanišević). Ta scena je davala pečat predstavi. Ljudi su mi prilazili, moje kolege, reditelji, veliki glumci. Neki su i plakali, toliko su bili dirnuti jer smo svi negde osećali vezu te predstave sa užasnom stvarnošću u kojoj smo živeli i kojoj smo bili saučesnici na razne načine. Naravno, mi u ovoj profesiji smo dosta otvoreno pričali od početka o svemu, još od 1987. godine. Ako su ljudi igde imali svesti, čini mi se da su je u pozorištu imali. Ipak, to sa „Turnejom“ je bilo nešto posebno. Teško je precizno objasniti. Čini mi se da je u tom trenutku bilo važno to da smo se usudili, svi zajedno, na šelu sa piscem, da iznesemo u javnost, na scenu takvu stvar. Goran je u nekom krugu naših kolega i drugara čuo priču o glumačkoj lakomislenoj avanturi, pokušaju da odu na tezu u krizno područje. Dakle, stvarni događaj ga je inspirisao da napiše priču koja je jako ozbiljna, ali ima i izvesnu dozu cinizma.“

Prilikom snimanja filma, međutim, Marković je opisivao deo priče sa glumcima kao „ljubavno pismo glumačkoj profesiji“, a film je posvetio, kako je zapisano na špici, svojim roditeljima, dramskim umetnicima Oliveri i Radetu Markoviću. Naravno, nisu to jedine razlike između predstave i filma. Utisak mnogih gledalaca je da je predstava bila mračnija, a da je film, i pored teških scena, u celini lepršaviji i da ima više humora. To se tumači različitim prirodom dva medija, ali i promenama u društvenim prilikama i atmosferi u kojima su primane dve verzije „Turneje“.

Što se tiče glumačke ekipe, ona je

gotovo sasvim promenjena. Marković to objašnjava stavom da je podela takođe kreativni čin po sebi. „Nisam želeo da „ukradem“ Karadžićevu podelu. Jedini izuzetak je Bane Popović, jer jednostavno nisam mogao da zamislim boljeg od njega za tu scenu“, kaže pisac i reditelj filma. Sergej Trifunović bio je odličan i kao Lale u predstavi i kao vođa „srpskih pantera“ u filmu. Iz predstave u film prešla je i Branka Šelić, ali ne kao učiteljica već kao dopisani lik profesorke filozofije. U oba projekta učestvovao je Gordan Kičić, u prvom kao „statista sa zadatkom“ (Vojnik), a u drugom u velikoj roli (Lale). Interesantno je da je i Svetozar Cvetković igrao u predstavi, mada samo dva-tri puta kada je Bane Popović bio sprečen. U filmu Cvetković igra upečatljivu epizodu (ratnog) hirurga, ali i jednu od glavnih uloga u celom projektu – producenta. Koproducent, Tihomir Stanić napravio je u filmu izuzetnu kreaciju u liku Stanislava, koga je u predstavi, takođe briljantno, igrao Branimir Brstina. Pored njega, glumačku družinu u predstavi su igrali Aljoša Vučković, Mladen Andrejević, Sergej Trifunović, Dara Džokić i Jasmina Ivanišević. U filmu su te likove glumili Dragan Nikolić, Josif Tatić, Gordan Kičić, Mira Furlan i Jelena Đokić. Lik „nacionalnog“ pisca Ljubića tumačili su: u predstavi Radoslav Milenković, a u filmu Vojislav Brajović. Uloga vozača Đure, koju je na pozorišnoj sceni igrao Dragoljub Denda, za film je proširena i dodeljena Slavku Štimcu.

Predstava je bila veoma gledana, uvek rasprodana ali je tokom pet sezona, do maja 2000. godine, odigrana samo 64 puta. Karadžić objašnjava da je bila glomazna, sa mnogo statista i zato teška za funkcionisanje. On dodaje da mu je jedno od najboljih izvođenja bilo na festivalu Budva Grad teatar. „Ta skalamerija koju je Gera fantastično napravio, kao neko groblje tenkova, topova..., u Citadeli, na kamenu ispod vedrog neba izgledala je savršeno“, kaže Karadžić.

Kritičari, međutim, nisu bili blagonakloni. Najviše zamerki svojevremeno je upućivano tekstu – da je šteta što se umesto freske nije dobila drama, da je preopterećen opštim mestima, da ne donosi katarzu, da su likovi klišeizira-

ni... Bilo je primedaba i na rediteljevu nesigurnu ideju vizuru predstave, na glumačku igru koja se „svela na puku ilustraciju“, na „kabasti“ dekor... (Ivan Medenica „Politika“, Avdo Mujčinović „Ekspres“).

Ipak, na Sterijinom pozorju 1997. Marković je dobio Sterijinu nagradu za najbolju savremenu dramu. Sterijine nagrade dobili su i Geroslav Zarić za scenografiju, Ivana Stefanović za muziku i Mladen Andrejević za ulogu Žakija. Predstava je te, 1997. godine, učestvovala i na Jugoslovenskom pozorišnom festivalu u Užicu.

„Turneja“ kao film sada je na uspešnoj festivalskoj turneji po svetu. Nedavno je dobila nagradu publike u Solunu, a prethodno od festivalskog žirija u Montpellieru nagradu koja donosi novac za bioskopsku distribuciju u Francuskoj. Ugledni američki časopis „Variety“ ocenio je da

Scena iz predstave Turneja

Kadar iz filma Turneja

KRATKE I DUGE DRAME

Knjige i pozorište

Branka Krilović

Ovogodišnji Sajam knjiga doneo je nekoliko novih zbirki drama ali i podsetio na ranija takva izdanja. Književna opština Vršac, popularnije KOV, objavljuje kratke, kraće i najkraće drame na svetu, u izboru Jovana Čirilova. Prvo izdanje najkraćih drama na svetu štampano 1999. godine, teško je naći pa Čirilov nastavlja traganje za minijaturama. Kad mu nisu dovoljni Kjojen, Žari, Andrić, Breht, Borhes, osvrće se po svom „komšiluku“, traži po domaćem terenu, ponaša se kao neprincipijelan antologičar koji će zarad uvođenja dragih imena, dramom proglasiti i ono što uistinu nije. Ali sastavljač je samo čovek, a s obzirom na ljudsku veličinu Čirilova, sve mu je oprošteno. Pošto mu je Indija draga destinacija, kaže da bi podnaslov antologije mogao da glasi „Od Indije do Indije“ zato što je prvi autor u knjizi Indijac Amaru a poslednji, Indijac Zoran Jovanović. Zanimljivo je da

je i recenzija Bore Draškovića u dramskoj formi. Lik C kaže: „Da, knjiga najkraćih drama sva je od klimaksa, kritičnih tačaka, sazdana je od niza naslova-eksplozija u kojima se ispoljava složena međuzavisnost, munjevitih sklad građe i forme. Moguće je citirati čak čitavu dramu nemackog pesnika Fridriha Hebela. Naslov joj je „Originalna drama“. Kaže: „U drugoj sceni će biti ispričano ono što se u prvoj nije dogodilo, a u trećoj ono što je ispričano u drugoj, i – tako do kraja.“

Meni lično, najbolji je „Manifest“ Biljane Srbljanović o Karlu Marksu. Pošto je iznenada sleteo s neba da bi jednog mladog demonstranta odvratio od čorava posla, žuri natrag jer dežura na ulazu jednog nebeskog zasedanja. „Tražiće me. Danas zasedaju nacionalni odbori, trenutak je težak, teži nego ikad. Evropa se malo zanela u tom svom brisanju granica. Nemoj tako da me gledaš, nije to baš najgore... Kad se osnivala Evropska uni-

je „Turneja“ – pristupačna na mnogim nivoima i publici čije je razumevanje sukoba u bivšoj Jugoslaviji veoma ograničeno, što je upravo svrha ovog filma, izvedena na komičan način.“ „Ovo ostvarenje će se punom snagom probiti u festivalske krugove i ušetati u prostore u kojima se neguje umetnički film“, prognozira kritičar tog časopisa Edi Kokrel (Eddie Cockrell).

Beležimo kao kuriozitet da je „Turneja“ dospela i na sud. Služba za borbu protiv organizovanog kriminala podnela je krivičnu prijavu protiv lica osumnjičenog zbog neovlašćenog iskorišćavanja filma tako što je umnožena kopija, bez odobrenja nosilaca autorskih prava, postavljena na određeni internet sajt i omogućeno je korisnicima sajta da je preuzimaju.

Između predstave i filma, „Turneja“ se smestila i među korice Markovićeve knjige „Osma sednica i druge drame“, koju je 2002. godine objavio „Dnevnik“ iz Novog Sada.

ja, radio sam na parking. Sad sam mnogo napredovao; dobro vladanje, potkizivanje drugova, javno odricanje od ideja i to...“

Pažnju privlači i „Izgubljeno pismo“ najvećeg nepoznatog rumunskog pisca Jon Luke Karadale. Reč je takođe o izdanju KOV-a. O komediji preobražaja rumunskog pozorišta Ežen Jonesko beleži: „Krenuvši od ljudi svoga doba Karadale je kritičar društva uopšte. Ono što ga izdvaja jeste izuzetna zajedljivost njegove kritike. I doista, čovečanstvo, onakvo kakvim ga je predstavio ovaj autor, izgleda kao i da ne zaslužuje da postoji.“ Oporavljeni izdavač „Noli“ predstavlja tri drame Ronalda Harvuda u prevodu Harvudovog prijatelja i najboljeg prevodioca na srpski, Đorđa Krivokapića. „Preobraćenje“ je posvećeno verskom preobraćenju Gustava Malera, „Kolaboracija“ Štrausu, a „Engleska tragedija“ Džonu Ejmriju, optuženom za veleizdaju.

Nesuđeni glumac Harvud, sa dugim stažom u pozorišnim garderobama, najbolje zna istinu o životu umetničkih veličana, o relativnosti umetničke slave. Na primeru takvih gromada, Harvud zapravo testira društvene okolnosti. Veliki umetnici su indikatori političkih nedoslednosti u kojima su sami nedostojno tretirani pa čak i dokrajčeni. Psihološki ili fizički, svejedno.

DEČJI SVET OD DASAKA ŠTO ŽIVOT ZNAČE

U Pozorištu „Boško Buha“ od 27. novembra do 4. decembra održan je 14. Festival pozorišnih predstava za decu – Festić. Pored nacionalnih teatarskih ostvarenja profesionalnih teatarara za decu i dečjih dramskih studija, u okviru pratećeg programa gostovala je i „Tvornica lutaka“ iz Zagreba

Aleksandra Jakšić

Aktuelna mapa festivala u Srbiji, postavila je Festić na poziciju jedinog koji tretira isključivo domaća teatarska ostvarenja za najmlađe. Festić se za tu poziciju izborio kvalitetom koji pozorišta prepoznaju, ali to je priča koju ne treba posebno pominjati, jer postoji već 14 godina...

Ovogodišnji repertoar *Festića*, tačnije jednog programa ovog, po formi kompleksnog, festivala je, po sudu Umetničkog saveta, precizan presek trenutnog stanja u pozorištima za decu u Srbiji, i kvalitativno je porastao u proteklom periodu. Uopšteno, svi teatri su predstavljeni odličnim izvedbama, među kojima u poslednjih nekoliko sezona, ambicioznim sa produkcijom ali i umetničkog stanovišta.

Umetnički savet *Festića* koji čine Donka Špiček, Željko Hubač i Aleksandar Volić, izabrao je devet predstava. „Zmajovini pangalozi“ Ivane Dimić u režiji Bobana Skerlića, i izvođenju domaćina *Festića* – Pozorišta „Boško Buha“ – otvorili su festival. Komedija o delikventima za decu, čiji su akteri izašli iz poezije Jove Zmaja, govori o nestalucima i batinama. Savremena muzika i koreo-

grafija, koja, uz brzu igru glumaca, doprinosi dinamici postavke, suprotstavljena je Zmajevoj epohi koja nam pruža mogućnost da čujemo mnoge zaboravljene, divne izraze srpskoga jezika. Malo pozorište „Duško Radović“, izvelo je adaptaciju Čehovljeve pripovetke „Stepa“ u režiji Bojana Milosavljevića. Dramaturška konstrukcija predstave liči na slikovnicu u kojoj će se redati vizuelni simboli ruske kulture, a osećanja junaka su, umesto verbalizovana, prikazana govorom tela. Ovakvo rediteljevo viđenje, u kome glumci menjaju dvadesetak uloga, prilagođava Čehova svakom dečjem uzrastu. „Pipi kratka čarapa“ Pozorištanca „Puž“ tandema Miličević–Aleksić, interaktivna je predstava, po žanru komični triler, i ima dominantnu edukativnu notu. Knjiga priča za decu „Vetruškina ledina“, o malom skrivenom svetu čudnih životinja, u zrenjaninskoj predstavi je dobila svoje lutkarsko obličje. Komad za NP „Toša Jovanović“, napisao je Uglješa Šajtinac a režirala Irena Tot. „Pan“ teatar je svoju adaptaciju poznate bajke nazvao „Snežana u zemlji patuljaka“ u režiji Miodraga Milovanova. Za svaku pohvalu je iskorak koji su načinili

zemunski lutkari u svom videnju „Bastijena i Bastijene“ u režiji Nikole Zavišića. Kraljević Marko je dobio i svoje lutkarsko viđenje u izvođenju kragujevačkog Pozorišta za decu, autor teksta je Miroslav Nedović, a reditelj Veselka Kunčeva. Emilija Mrdaković je i predstavom „Puk! (U potrazi za čarobnim biserom)“, Pozorišta mladih iz Novog Sada, pokazala da ima drugačiji estetski pristup režiji, što njene postavke bitno razlikuje od ostalih komada za decu. Ovaj pozorišni minijuzikl i pravi vizuelni spektakl, nastao je po tekstu jednog od najvećih bugarskih pesnika, Valerija Petrova. A niško Pozorište lutaka je scenski teško prevodivog „Malog princa“ učinilo atraktivnim za decu. Egziperijevu priču je postavio Zoran Lozančić.

Po oceni žirija, koji su činile Branislava Ilić, Ivana Dragutinović i Jelena Helc, ovogodišnja selekcija je pokazala da su najveći pomaci napravljeni u lutkarskim predstavama koje smelo ulaze u istraživanje nekih novih formi scenskog izražavanja.

Gran pri festivala pripao je predstavi „Kraljević Marko“, a nagradeni su: režija Bojana Milosavljevića („Stepa“), dramski tekst Ivane Dimić („Zmajovini pangalozi“), gluma Damjana Keçojevića („Stepa“), i Zorane Milošaković („Bastijena i Bastijena“), total dizajn predstave „Mali princ“ i kolektivna igra novosadskog „Puka“.

Pored programa koji obuhvata profesionalna pozorišta, *Festić* nudi i presek najboljih ostvarenja dečjih dramskih studija u bloku „Deca za decu“. Učešće na 14. *Festiću* izborila je beogradska predstava *Škola za roditelje*, „Teatra 13“ u režiji Svetislava Jankovića, autorski projekat Cvijete Jovanović i Zorana Radulovića *Kad bi kulise pričale* iz Crvenke, Dečja pozorišna radionica iz Kragujevca

Gran pri Festića: Kragujevački „Kraljević Marko“

sa predstavom *Nemušti jezik* u nadahnutoj režiji Slavice Urošević, i moderne inscenacije *Pepeljuge* Ace Popovića iz Kruševca, adaptaciju i inscenaciju potpisuje Miodrag Dinulović, i *Lepotice i zveri*, jedne od najboljih evropskih bajki, koju je u Čačku uprizorila Draga Čirić-Živanović. Žiri u sastavu: Tadija Miletić, Jelena Petrović i Aleksandar Nikolić proglasio je za najbolju predstavu *Lepoticu i zver*.

U okviru pratećeg programa *Festić* je ugostio „Tvornicu lutaka“ iz Zagreba. Osobnost njihovog rada je što se deci na sceni pridružuju i odrasli, odnosno profesionalni glumci. Predstave nastaju kao posledica interakcije „malih“ i „velikih“ izvođača, njihovog međusobnog učenja. Tako se, na neki način, u njihovom radu prepliću dve selekcije *Festića*, profesionalni blok i blok „Deca za decu“. Izveli su komad ovog tipa, „Carevo novo ruho u zemlji čuda“ Željka Hubača u režiji Petre Radin i Ane Suntešić i monodramu za decu „Bravo, Maestro!“. Zemlja iz koje su došli gosti direktno je povezana sa temom okruglog stola „Koliko se

poznajemo?“, održanog u saradnji sa ASSITEJ centrom Srbija, odnosno na saradnju novonastalih država na Balkanu, pre svega onih eks-ju, zbog sličnog jezika i kulturno-istorijske povezanosti. Koliko su mladi znatiželjni i spremni da otkrivaju najbliže prostore? Gostovanjem malih umetnika iz Hrvatske videli smo da interesovanje postoji. Da li se deca i mladi od strane društva podstiču da upoznaju svoje vršnjake iz zemalja u okruženju? Zajednički utisak je da saradnja i dalje počiva na individualnom planu ili preko međunarodnih/regionalnih centara, poput ASSITEJ-a ili Epi-centra. Gde je mesto kulture/izvođačkih umetnosti za mlade i koja je moć, značaj ili kvalitet koji na ovom planu može doneti pozorište za decu i mlade? I sažet odgovor bi bio da je u sadašnjem vremenu uloga porodice u mnogome zapostavljena, a ona bi morala biti jezgro odrastanja svakog deteta, i da tu zato moraju postojati edukatori, učitelji, institucije, odnosno da na ovom planu ali i mnogim drugim pozorište može doprineti...

Prvi festival Pozorišne asocijacije „Kvartet“

KARTA ZA ULAZAK U EVROPU NUMERISANIH SEDIŠTA

Pozorišna asocijacija „Kvartet“ koju čine četiri teatra iz Srbije, Francuske, Mađarske i Češke, predstavila je nedavno u Srpskom narodnom pozorištu svoj projekat i svoju, pozorišnu viziju Evrope

Aleksandar Milosavljević

Koncem oktobra i početkom novembra u Srpskom narodnom pozorištu održano je prvo izdanje festivala Pozorišne asocijacije „Kvartet“, čiji su članovi, osim SNP-a, Teatar „Riktus“ iz Ansenija (Francuska), Pozorište „Geza Gergenji“ iz Egera (Mađarska) i Zapadnočeški teatar iz Heba (Češka). Ova četiri pozorišta su se udružila da bi kroz formu pozorišnog festivala, koji će u naredne dve godine obići gradove iz kojih su članice Asocijacije, ispitati mogućnosti najrazličitijih oblika saradnje.

Prvi zadatak Asocijacije je obavila više nego uspešno – načinila je zanimljiv i valjano osmišljen projekat koji je Evropska komisija za kulturu visoko vrednovala dodelivši „Kvartetu“ maksimalnu subvenciju (polovinu finansijskih sredstava neophodnih za realizaciju sva četiri festivalska izdanja i sve prateće programe. Polovinu para, dakle, moraju da obezbede sama pozorišta – članovi Asocijacije).

Sledeći zadatak je bio da svako od pozorišta napravi po jednu predstavu po

tekstu savremenog domaćeg autora, ali na opštu temu koja je u isti mah i naslov samog festivala – „Vizije Evrope“. Pretpostavka je da svaka od članica, shodno svom iskustvu i stepenu involviranosti u procese evropskih integracija, ima specifičan pogled na Evropu. Francuzi su jedni od osnivača Evropske unije, Česi su odavno njeni članovi, Mađari su im se nedavno pridružili, a mi stojimo pred vratima. Neki, dakle, još uvek svoj stav prema Evropi kao zajedničkoj domovini pre svega temelje na nadi, drugi su imali kad da formiraju kritičku distancu baziranu na ozbiljnom iskustvu, treći preispituju svoju poziciju, dok su četvrti u fazi adaptacije. Pozicije su u najmanju ruku – provokativne.

Provokativnost ovog projekta je, između ostalog, i u tome što su članovi „Kvarteta“ pozorišta potpuno različitog organizacionog ustrojstva – SNP je velika nacionalna teatarska kuća s tri umetničke jedinice (Drama, Opera, Ballet), Zapadnočeški teatar je regionalno pozorište, Pozorište „Geza Gergenji“ je

gradski teatar, dok je „Riktus“ teatarska trupa. Trebalo je, naime, usaglasiti ova četiri različita organizaciona modela, te načiniti predstave koje će moći da budu prikazane na četiri festivalska izdanja, u četiri grada i četiri različite teatarske, organizacione i produkcione situacije.

Zato je odlučeno da sve produkcije unapred budu limitirane – broj svih učesnika (glumci, tehnika, organizatori) ne sme da premaši broj od dvadeset dve osobe, scenografija mora da bude jednostavna i lako prenosiva, dimenzije scene moraju da budu prilagođene najmanjoj pozornici od onih na kojima će predstave biti igrane. Za finansijski deo i cene troškova pojedinih predstava i pratećih programa pobrinuo se formular Evropske komisije koji do u tančine previda svaki mogući (i nemogući) izdatak. A on je, uprkos ovdašnjoj aktuelnoj pozorišnoj praksi, morao da bude unapred planiran.

Nije bilo jednostavno popuniti ovaj formular, ali se pokazalo da se isplatilo: ne samo da su obezbeđena znatna materijalna sredstva, već je i podrška Evropske komisije animirala vlasti u pojedinim državama iz kojih dolaze članovi „Kvarteta“ da pritegnu u pomoć. S druge strane, ispostavilo se i da rigorozan i naizgled rigidan sistem, kakav predviđa pomenuti formular, zapravo omogućava sasvim dobar okvir za buduće produkcije, ali i organizovanje četiri festivalska izdanja.

Tako je novosadska publika prva imala priliku da vidi predstave „Kvarteta“ – *Čika Pićukin san* Janoša Haja (Geza Gergenji), *Zaverenici* Vaclava

Havela (Zapadnočeški teatar), *Džungla na asfaltu* Silvena Leveja („Riktus“) i *Brod za lutke* Milene Marković (SNP), ali i da prisustvuje javnim čitanjima drama savremenih pisaca iz Francuske, Mađarske i Češke, koja su u režiji Ane Ilić izveli glumci SNP-a, kao i programima organizovanim u okviru nacionalnih dana inostranih gostiju. Prateći programi su bili i izložba fotografija *Novi Sad očima stranca*, razgovori sa studentima i srednjoškolicima na teme vezane za međunarodnu kulturnu saradnju, te javne debate o smislu i mogućim dometima ovog projekta.

Pa ipak, pokazalo se da je najzanimljiviji prateći program Radionica

koju vodi francuski reditelj Loran Mandon, dok su mu pomoćnici dramaturzi iz ostala tri pozorišta. U Radionici učestvuju po dvoje glumaca iz svakog teatra, a kroz sistem improvizacija, bez teksta, razrađuje se situacija zasnovana na neočekivanom susretu po dvoje Francuza, Mađara, Čeha i Srba. Biće to prilika da se međusobno sučele različite predstave/predrasude o predstavcima nacija koje participiraju u projektu.

Festival se iz Novog Sada seli u Heb i Eger sledeće godine, 2010. će biti izveden u Nantuu, da bi finale imao u Novom Sadu, gde će biti održana poslednja sesija Radionice i njena javna prezentacija.

„Conspirators“

Deo intervjuja Slobodana Selenića koji je radio Feliks Pašić 1994. g.

TU LOGIKE, PROSTO NEMA

Nije mi bila namera da otkrijem logički mehanizam koji kreira našu istoriju, nego da pokažem svetu: ako se ne opametimo, napravićemo istu glupost. Nažalost, nismo se opametili

Kad bi dramski pisac imao tu moć da svoje junake u jednom trenutku vrati u život, u realnost, bilo bi, recimo, vrlo zanimljivo videti gde su danas stanovnici „Milićevog zdanja“ sa Kosančićevog venca 7 ili oni ili njihovi potomci.

Pa, ja mislim da su se njihovi potomci vratili u Beograd. Međutim, verovatno su samo drukčije raspoređeni. Ima ih u hotelu „Srbija“, ima ih po prihvatilištima u banjama, ali bogami ima ih i u hotelu „Hajat“. Vozaju se i u najluskuznijim automobilima... Ima ih raznih. Međutim, još uvek to nije proglašeno za

smenjivanje jedne klase i dovođenje druge na njeno mesto, nije proglašeno zvaničnim. Još su dedinjski stanovnici relativno sigurni u svojim vilama i ne izbacuju ih oni koji su došli s neke planine. Ali, kako se stvari razvijaju, mislim da će prisustvo tog novog, neurbanog elementa u našem životu bivati sve osetnije, i već je osetno. Već se oseća jedno veliko poseljačenje Beograda. Ne treba u ovom trenutku tu reč – poseljačenje – uzeti u pežorativnom smislu. Prosto, dolaze ljudi koji nisu navikli na grad, oni se u njemu osećaju nesrećnim, a nesrećuju i taj grad. Ta velika pomeranja stanovništva nikada nisu

donosila sreću, ni onima koji su pomereni a ni onima među koje su dovedeni. Tako da neka paralela između Beograda u kome se četrdeset četvrtine godine pojavila nova klasa, ali sa svim prerogativima pobjednika, ulazi u opštu sliku i u krvotok Beograda, bojim se na jedan obostrano negativan način.

U „Kosančićevom vencu“, govorim o drami, postoje dve strane: jedna je građanska klasa u umiranju, usahla već, a druga je taj novi socijalni sloj pobjednika, vrlo agresivan i vitalan. Ne misliš li da su potomci pobjednika prerasli već u ovu građansku klasu koju potiskuju novi došljaci?

Nismo se razumeli... Ja nisam govorio uopšte o deci onih mojih junaka, već o ovim novim pridošlicama koji sa tom decom i sa danas urbanizovanim delom stanovništva verovatno nemaju veze. Kako da ne. Deca tih junaka su, sigurno, u najvećoj mogućoj meri već građani i već su uspeli, pre ovoga rata, da formiraju jedan građanski sloj u Beogradu koji je stekao neke razvijenije navike, koji je imao neke potrebe koje ne samo da su činile njihov život onakvim kakav je bio, nego su činile i grad jednom sredinom u kojoj se živelo relativno skladno. Ta klasa je pre ovog rata rasla, bila je socijalno značajna, a mislim da je u ovom ratu do kolena potučena, bukvalno uništena, ne možda na isti način kao četrdeset četvrtine godine, kada su bili hapšeni, oduzimani im stanovi, ali prosto je osiromašena do ponižavajućeg nivoa. Intelektualne navike nešto koštaju, građanske navike nešto koštaju. Mislim da je celom ovom politikom u poslednjih nekoliko godina najbrižljivije uništena baš ta srednja klasa na kojoj je, po mom mišljenju, počivao prosperitet ove zemlje. Pod srednjom klasom podrazumevam sve te silne inženjere, doktore, profesore... koji su davali ton ovome gradu i činili njegovo duhovno jezgro.

Pošto se u svojim dramama na neki način baviš cikličnošću pojava, nalaziš li da je ta cikličnost istorijska neminovnost na našim prostorima? Recimo, u slučaju rađanja i uništavanja građanske klase.

Da... Globalno, postoje dve teorije. Jedna je upravo ta ciklična, kako si je ti nazvao... Jedna je sinhronijska, a druga dijahronijska. Po Marksu, sve se kreće, okolnosti nikada nisu iste, iz jednih izrastaju druge, uslovljene su jedne drugima. On, ipak, u krajnjoj liniji govori o napretku čovečanstva. I, naravno, tome su suprotstavljene, po mom mišljenju legitimnije, teorije da se menjaju neke parafernalije, da se menjaju neki spoljni oblici života, ali da se sam čovek, pa prema tome i društvo, vrlo sporo menja. I zbog toga stičemo utisak da se stvari ponavljaju. Prosto, čovek ostaje neizmenjen, čovek ne može da proizvede drukčije društvo nego onakvo kakav je on sam. Kada on postane socijalniji i tolerantniji, onda će proizvesti jedno socijalnije i tolerantnije društvo. A to ide sporo, ni izdaleka onako brzo kao, na primer, u tehnici i u nekim drugim saznanjima.

Kakva je, onda, budućnost ove građanske klase?

Ja se borim protiv sopstvenog pesimizma, ali mislim da on nikada nije bio bolje zasnovan nego sada. Ne vidim ni-

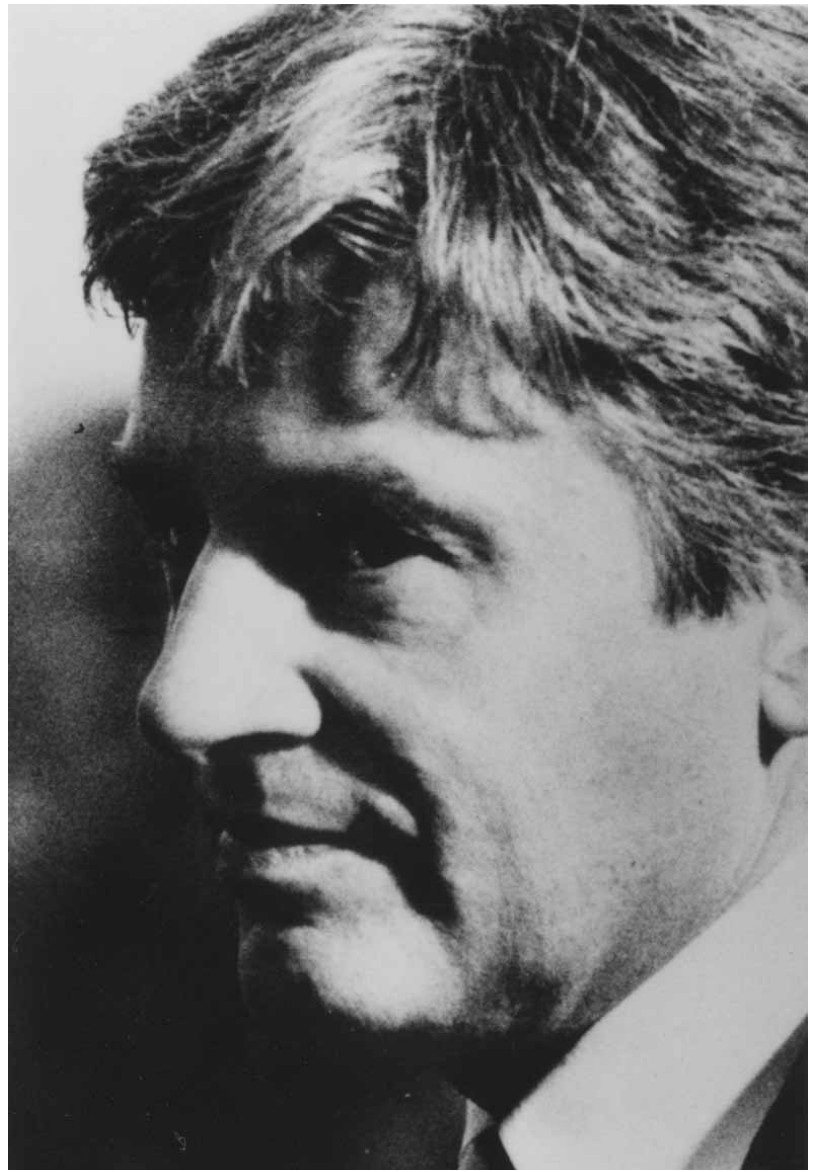
kakvu budućnost ovog društva. Budućnost ovog društva je da u sledećih dvadeset ili ne znam koliko godina pokuša nekako da zagladi sva uništavanja koja su učinjena... Ne govorim samo o ratnim uništavanjima, nego o potpuno uništenoj privredi, apsolutno uništenom moralu, potpuno poremećenoj hijerarhiji vrednosti. Mene je zgrozio onaj dečak na televiziji: kad su ga pitali šta želi da bude kad odraste, on je rekao da hoće da bude diler. Nije samo vic taj duhovit odgovor deteta. Ja mislim da su zaista lopovi i dileri preuzeli ovo društvo i da stvaraju nove hijerarhije koje će biti strašno teško uništiti. Vrlo je glupo, krajnje nepametno, misliti da možeš uzeti kriminalce da ti obave jedan deo posla i da ih skloniš kad ti više nisu potrebni. Oni su kao rak, oni se šire, to je jedna pošast koja je prožela celo društvo... Šta će biti s tom građanskom klasom? Ta građanska klasa beži glavom bez obzira. Beži sve što je dovoljno mlado da može da trči. I teško im je to zameriti. Šta njih očekuje ovde? Na prijemnom ispitu se ove godine na našoj Akademiji opet pojavio ogroman broj kandidata na svim grupama. Mislio sam da će ih biti manje, s obzirom na ovu tragičnu situaciju. Ko može da snima film? Pozorišta će prestati da rade... I razgovarao sam s tom decom. Jedan dečko mi je dao najbolji odgovor. Hteo je da upiše filmsku režiju. Pitao sam ga: Zašto hoćeš da studiraš kad znaš da nećeš moći da snimaš filmove u ovoj zemlji? On mi je odgovorio: Znaš šta, šta god da završim u ovoj zemlji, ja neću imati posla, pa makar da studiram ono što mi se sviđa... Sve smo učinili da taj srednji sloj, koji drži jednu zemlju, uništimo, i neverovatno je kako smo brzo uspeli da ga uništimo. Kakva je njegova budućnost? Koliko će trajati njegov oporavak? Vrlo je teško reći.

Jovan Ćirilov je pišući pogovor tvom dramama, stavio u naslov „Ruženje naroda u tri drame“, parafrazirajući naslov tvoje drame... Taj komad su neki ljudi primili zaista kao ruženje svoga naroda. To nije bilo tako davno.

Sećam se da je Mića Popović, koji je jedan divan čovek i s kojim sam ja dobar prijatelj, bio direktno ljut na mene i, da bih ja to lakše podneo, vikao je i na mene i na svoju suprugu, govoreći da mi nemamo pravo da govorimo pošto smo mi oni koji smo preveženi s onim veslom odande i da sve to ne razumemo... Bilo je dosta ljudi koji su se osećali uvređenim i koji su smatrali da sam prikazao srpski narod u negativnom svetlu. Prvo, nije mi padalo na pamet da prikažem ceo srpski narod, nego sam prikazivao jednu situaciju iz četrdeset pete godine u zatvoru mitrovačkom i, naravno, celu stvar aranzirao tako da to bude razgovor o našem građanskom ratu, o tom međusobnom ubijanju četvorogodišnjem koje niko sa strane nije mogao da razume i da objasni koje je verovatno sezalo u neke dublje korene naših ponašanja i naših kontroverzi. S druge strane, uvek sam mislio da dužnost pisca svakako nije u tome da hvali svoj narod. Ako ikakve dužnosti u tom pogledu ima, onda je njegova dužnost da ukaže na zatamnjene delove tog nacionalnog spektakla i da o njima progovori pravu reč. Onih koji će hvaliti narod uvek ima, pošto se to uvek isplati.

To zatamnjeno u naciju ti si označio kao agresivnu srpsku parohijalnu svest.

Pa, verovatno je ona posledica neke vrste parohijalizma koji ide od autizma. I ranije, dok još ni izdaleka nismo bili u ovako tragičnim okolnostima, plašio sam se tih Srba koji se boje sveta. A tih je jako

Slobodan Selenić, pisac

mного, čak i među vrhunskim našim intelektualcima, koji doživljavaju svet maltene onako kako ga je doživljavao Njegošev vojvoda Draško. To je nešto čudno, to je nešto opasno, a pošto je sasvim drukčije nego što smo mi, samim tim je okrenuto protiv nas... Uopšte mislim da je odmeren odnos prema drugima nešto od čega u velikoj meri zavisi zdravlje jedne sredine. Naš odnos prema svetu je krajnje neodmeren. Ili imamo jedno kolonijalno obožavanje i nekritičko prihvatanje svega što dolazi sa strane, pošto je samim tim što dolazi sa strane bolje nego što je kod nas. Ili imamo, što je masovnije, potpuni autizam, odbacivanje sveta. Za sve ove agresivne Srbe taj svet ne postoji. Pogledaj kako se ponaša onaj stranački vođa. To nije ponašanje normalnog čoveka. To je apsolutno autističko ponašanje. On je sebi dovoljan, on sebe sluša, on je zadovoljan ako se sa njim slažu samo oni koji su u njegovom dvorištu. Izvan tog dvorišta, oko tog dvorišta ne postoji ništa... Danas, ne biti kompatibilan sa svetom, ne saradivati sa njim, znači završiti svoju sudbinu, uništiti samog sebe. Primitivna nacionalna samodovoljnost je pogubna za jedan narod, naročito u modernom svetu i naročito kad se nalazi u centru Evrope kao što se mi nalazimo. Ja mislim da smo mi zbog toga i tako čudni tom svetu. Svet prosto ne može da veruje da smo prenebregli sve savete o izopštenju iz civilizovane zajednice i učinili sve ono što nam je zaprečeno da ne smemo da učinimo ukoliko hoćemo u njoj da ostanemo. Mi smo to ipak vrlo hladno učinili, preverujem ne zbog političke gluposti, naravno i zbog nje, nego zbog tog tradicionalnog neshvatanja uzajamnosti sveta, nužnosti da se u svetu živi i da se sa svetom živi... Onda i pojedinac – a veća zajednica ljudi se tu ne ponaša drukčije nego pojedinac – po pravilu neće nikada za svoje nedobačenosti kriviti sebe. Uvek je lakše naći nekog ko je kriv za razne vrste tvojih neuspeha, a hvala bogu kod nas ih je dosta. Ništa lakše nego izmisliti Jevreja. Kad čovek živi u izmešanom društvu kao što mi živimo još ga je lakše naći... Ne može se govoriti da su razlike razlog za naše sukobljavanje – pa,

možda, sličnosti, i potreba da svoje nedobačenosti opravdamo krivicom nekoga ko je pored nas. Čak, recimo... ja to ne mogu da tvrdim pošto ne znam sasvim dobro taj mentalitet, ali Srbi sa Kosova su nesravnjeno bliži po svom mentalitetu Šiptarima, nego, recimo, Srbima iz Vojvodine. I prirodno je to, tako mora biti, živeli su stotinama godina zajedno. Mađaru, Nemci i Srbima koji su živeli u istom šoru, kuća do kuće, posle sto godina isto su im dvorišta izgledala, isto su obrađivali zemlju, jela su im postala ista. To je potpuno prirodno kad ljudi žive zajedno. Ideološke razlike su dobre kao pretekst za sukob, ali životne razlike se brišu kroz godine, kroz vreme... Malo je skladnih zajednica. Naravno, postoji primer Švajcarske, ali postoji i primer Irske. Nismo mi jedinstveni u tom pogledu. Ali, ja moram priznati da sam apsolutno zapanjen stepenom i primitivizmom ispoljavanja mržnje u ovom ratu. Mislim da su za to krivi ljudi koji su taj rat vodili. Oni su prosto morali znati da ima čak i u ratu stvari koje nisu dozvoljene, i mislim da su bili kadri da ih spreče. Ne kažem da su one samo kod Srba, ima ih i kod Hrvata i kod Muslimana, ali hrvatski i muslimanski zločini svakako ne opravdavaju naše.

Počeo si da pišeš dramu o Bejrutu, o besmislenom libanskom klanju, a napisao si Ruženje naroda kad si shvatio da ne shvataš ko je ko u toj dramu, odnosno da ti u libanskim podelama ništa nije jasno, bar ne onoliko koliko su ti jasne naše podele, kao što nije jasno onom britanskom pukovniku ko je ko u našem ratu i ko koga i zbog čega ubija...

Kad sam čitao knjige o Libanu da bih se spremio za pisanje te drame, bio sam apsolutno u istoj poziciji u kojoj su bila ona dva Engleza kad su pokušavali da shvate naše sukobe i kontroverze. Nije ih teško shvatiti zato što su tako komplikovana, nego zato što su zaista neshvatljive, po stepenu iracionalnosti i gluposti. Ko se okoristio ratom u Bejrutu? Niko. Niko, naravno, nije pobedio u tom ratu... Kad sam napisao *Ruženje naroda*, ispostavilo se vrlo brzo, na moju veliku žalost, da naš rat četrdeset pete zapravo nije završen. On se, evo, nastavlja, sa

LUDUS

Ludus ne može bez Ministarstva za kulturu Republike Srbije, a verujemo da ni Ministarstvo ne može bez Ludusa

istom merom besmislenosti i ludosti, čak sa nekom većom merom pogubnosti... Nema logike. Kakva je logika u bombardovanju Sarajeva? To je apsolutno iznad svake logike i iznad svake pameti. To nikad i nikome neće biti moguće da se objasni... Samo zamračenjem svesti. To je, prosto, jedna bolesna psiha. Ne radi se, u ovom slučaju, čak ni o nacionalnoj mržnji, nego o potpunoj jednoj oslepljenosti, ostrašćenosti koja svodi čoveka na nivo najkrvoločnije životinje.

Različito su tumačene i tvoje istorijske paralele u komadu: Drugi svetski rat, Miloš, čak Nemanjići...

Te neke krvave transverzale bi mogle da se provuku kroz svačiju istoriju. Ali, ja sam i hteo da kažem da postoji jedno civilizacijom nesavladano divljaštvo u ponašanju svakog naroda, pa i u ponašanju našeg. A kroz Miloša sam hteo i neke konkretne oblike našeg primitivizma da pokažem: da pokažem da oni nisu umrli sa nepismenim Milošem, nego da se reperkutuju kroz nepismenog vođu u Drugom svetskom ratu ili kroz neke druge ljude, da su u našem mentalitetu neki izvori naše nemogućnosti da na ljudski, tolerantan način razrešimo kontroverze koje su prirodne među ljudima. Prosto sam hteo da kažem da ono što se dešavalo u Drugom svetskom ratu ima svoje korene, svoj razvoj i svoj kontinuitet, i unazad prema Milošu i Karadžiću, ali bogami, kao što vidimo, i unapred prema Karadžiću i Mladiću... Naravno, mentalitet se menjao i menja se. Samo ja ne znam nikada koliko je ta civilizacijska skrama, koja čini da društvo funkcioniše, otporna na agresiju, koliko lako jedan divljačan čovek, čovek sebičan probije tu skramu kada je doveden u okolnosti da se ispolje njegova

štenih ljudi, i utoliko je to, možda, bilo lakše učiniti na ovim našim prostorima. Mada... Govorilo se u osamnaestom veku da su Nemci jedan izrazito neratoboran narod. Hitler, pre toga Bizmark, pretvorili su ih u jedan izrazito agresivan narod koji je, uprkos civilizovanosti u raznim oblastima svoga postojanja, počinio bestijalnosti koje se teško mogu porediti sa bilo čim drugim što je učinjeno čak i u mnogim divljačnijim vremenima nego što je dvadeseti vek.

Nemam, naravno, iluzija u moć pozorišta, ali ne misliš li da predstave kao što je *Ruženje naroda* mogu da imaju neko terapeutsko dejstvo?

Ja mislim da mogu, naročito u ovim ozbiljnim vremenima. Ne čudi me što su pozorišta puna. Ljudi idu po neke odgovore koje sami ne mogu da nađu. A već kad idu s tom ambicijom, oni ih od pozorišta i dobijaju, ovakve ili onakve. Ne bih ja potcenjivao ulogu umetnosti uopšte i te vrste uticaja koji može da izvrši. Naravno, mnogo veći uticaj, na površini i faktički, vrši televizija. Međutim, tvorci nekih opštih osećanja i uverenja su ipak pre svega ljudi koji idu u pozorište. To mišljenje, bez obzira na to koliko bilo manjinsko, ne treba meriti brojem ljudi koji ga zastupaju, nego intelektualnom snagom stanovništva koje se formira, između ostalog i pod uticajem pozorišta. Vreme fermentacije je dugo, ali kvasac se tu pravi i od njega će zavisiati koliko će hleb da se podigne.

S druge strane znaš da i među tvojim kolegama ima mišljenja da bi trebalo sa pozorištem pričekati dok prođu ove nevolje, do boljih vremena...

Ja čujem njihove argumente, ali ne mislim da su ispravni. To je jedno jako komotno stanovište... Mene je bilo sra-

koliko god beznačajan, ali napor u okvirima mojih snaga da nešto izmenim. Pravljenje pozorišta je danas pokušaj da se stvari promene.

Kneza Pavla završavaš devedesete. Premijera je u Jugoslovenskom dramskom u maju devedeset prve, dakle otprilike mesec dana pre nego što će početi da se raspada druga Jugoslavija. Komad, tako, deluje kao utvrđivanje istorijskog gradiva, neka vrsta oglednog časa iz istorije.

Apsolutno tako. Ja sam, prosto, naučio sličnost između situacije trideset devete godine i one devedesete, i sa strahom počeo da verujem da će i raspleti biti u nečemu slični. Nisam pisao taj komad s ambicijom da bude izveden. Imam jedan princip u pisanju: pišem o onome što me u tom trenutku zanima. To je dominantan princip prilikom donošenja načelne odluke: hoću li u nešto da uđem ili neću. I uđem obično s one strane koja mene najviše privlači. U tom trenutku shvatio sam da je moja osnovna opsesija – politika i istorija, i ta strašna nesposobnost da nešto naučimo, da budemo poučeni lošim primerom. Evo, samo pola veka pošto smo počinili jedan vid samoubistva i ubistva na isti način, istim povodom ulazimo u drugi. To me je zgrozilo. Svjesno sam doneo odluku da izbegavam dramaturgiju i literarizaciju u svakom pogledu. Hteo sam da vidim koliko je jedan nesumnjivo dramatičan istorijski dokument kadar da postane dramatičan u pozorišnom ili u literarnom smislu reči. Trudio sam se da prepustim se faktima, da se potpuno izmaknem kao pisac, u krajnjoj liniji i kao aranžer događaja... Strašno je koliko smo malo pouka izvukli iz jednog tragičnog iskustva... Naravno, o Pavlu bi se mogla napraviti jedna sasvim drugačija drama. Kao ličnost je veoma zanimljiv. Ali sam se ja klonio psihologizacija. U toj drami ima verovatno osamdeset posto teksta koji je izgovoren, ili je nađen u dnevnicima, ili je vrlo lako bilo pretpostaviti da su oni morali nešto tako da kažu u takvim okolnostima. I, pokazalo se – ne govorim o vrednosti komada – da istorija obično nije tako dramatična, ali da je ta istorija imala potreban intenzitet za jednu predstavu koja se sa velikim zanimanjem gleda. A naročito je pun bio nekakve energije taj susret događaja koji su se već odigrali i onih koji su tom situacijom, u devedesetoj godini, već bili anticipirani.

Ako britanski pukovnik, četrdeset treće u Kairu, zaključuje da u objašnjenjima njegovog potčinjenog, majora, nema logike, možemo li je naći u onome o čemu govori drama *Knez Pavle*?

To moje insistiranje da nismo rešili nijedan od naših nerešenih problema, da ponavljamo iste greške ima više pedagošku svrhu. Iza njega ne stoji moje uverenje da je to baš tako u istoriji. Nije mi bila namera da otkrijem logički mehanizam koji kreira našu istoriju, nego mi je bila namera da pokažem svetu: ako se ne opametimo, napravićemo istu glupost. Nažalost, nismo se opametili, napravili smo istu glupost, ne toliko zbog logike... U tome se zaista slažem sa Atertonom: nema logike u ovome što se danas radi. Nema nikakve logike. Racionalnog ničeg nema. Ja sam u jednom intervjuu, možda čak osamdeset devete, rekao da me optimistom čini možda samo to što verujem da će ljudi koji raspolažu našim sudbinama shvatiti da se rat pred kojim se nalaze ne može dobiti i, drugo, da će Jugoslaviju možda spasiti strah od načina na koji ona jedino može da se raspadne. Nažalost, očito da ti ljudi nisu imali tog straha. Do rata je i došlo zbog toga što su sve zaraćene strane, iz različitih razloga, mislile da taj rat mogu dobiti. Evo kako smo ga dobili! Svi smo ga izgubili.

MONOGRAFIJE

 <p>MARIJA CRNOBORI Priredio Aleksandar Milosavljević cena: 500 dinara</p>	 <p>MATA MILOŠEVIĆ Priredile: mr Ksenija Šukuljević - Marković i Olga Savić cena: 500 dinara</p>
 <p>LJILJANA KRSTIĆ Priredila Ognjenka Milićević cena: 500 dinara</p>	 <p>RADE MARKOVIĆ Priredio Zoran T. Jovanović cena: 500 dinara</p>
 <p>OLIVERA MARKOVIĆ Priredio Feliks Pašić cena: 500 dinara</p>	 <p>MIRA BANJAC Priredio Zoran Maksimović cena: 500 dinara</p>
 <p>STEVAN ŠALAJIĆ Priredio Petar Marjanović cena: 500 dinara</p>	 <p>STEVO ŽIGON Priredio Zoran T. Jovanović cena: 500 dinara</p>
 <p>VLASTIMIR ĐUZA STOJILJKOVIĆ Priredio Zoran T. Jovanović cena: 500 dinara</p>	 <p>PETAR BANIĆEVIĆ Priredio Raško V. Jovanović cena: 500 dinara</p>
 <p>MIHAILO JANKETIĆ Priredio Veljko Radović cena: 500 dinara</p>	 <p>SVETLANA BOJKOVIĆ Priredila Ksenija Šukuljević Marković cena: 800 dinara</p>
 <p>BORA TODOROVIĆ Autor monografije Dragana Bošković Saradnik Marko Misirača cena: 800 dinara</p>	 <p>BRANKA VESELINOVIĆ Priredio Zoran T. Jovanović cena: 500 dinara</p>
 <p>IVAN BEKJAREV Priredio Zoran T. Jovanović cena: 500 dinara</p>	 <p>ИВАН БЕКЈАРЕВ</p>

PORUDŽBENICA

Neopozivo poručujem pouzećem sledeća izdanja
Saveza dramskih umetnika Srbije:

Poručene knjige i PTT troškove platiću poštaru prilikom preuzimanja

Naručilac:

Adresa:

Telefon:

Savez dramskih umetnika Srbije, Beograd, Studentski trg 13/VI, 2631 464, 2631 522, 2631 592,

Slobodan Selenić: Krajnje je nepametno misliti da možeš uzeti kriminalce samo da ti obave jedan deo posla. Oni su kao rak, šire se kao svaka pošast

nikad do kraja savladana divljačnost i antropološka surovost. Urođeno divljaštvo postoji u svim narodima i u svakom pojedincu, ali krivica je do onih koji ga aktiviraju s nekim ciljevima koji su krajnje nečasni i parcijalni... Svakako, mentalitet nije ništa trajno, a pogotovo nije ratobornost jednog naroda nešto urođeno. To je nešto što se indukuje, pogotovu u dobu takve moći kakvu imaju masovna sredstva komuniciranja. Istina je, međutim, da je lakše zavesti primitivan narod nego narod sa većim brojem osve-

motu što sam se, bez obzira na kako periferan način, umešao u politiku, ali sam uradio to zbog toga što su me suviše opteretila pitanja: imam li prava da sedim sa strane i iz prvog reda fotelja posmatram strašni prizor? Nema nikog drugog ko će razrešiti naše stvari ako ih mi sami ne razrešimo... Dobro, naučio sam svoju lekciju i video da nisam mogao ništa da uradim, ali mi je malo mirnija savest što sam makar pokušao da uradim šta mogu. Lošije bih se osećao da nisam učinio kakav-takav napor,

POZORIŠNA IGRA ZA BUDUĆNOST

Radnja predstave „Dueti“ Dalije Aćin, izvedene na Belefu '08, odvija se paralelno u tri odvojena prostora. Na početku to izaziva zbunjenost i nestrpljivost a zatim ova provokacija prerasta u vrsni umetnički hepening.

Nela Antonović

Projekat „DUETI / meet the expectation“ na ovogodišnjem BELEF-u doneo je uzbuđljivo, nekonvencionalno, transmedijalno pozorišno događanje koje svojom neobičnošću i inovacijom preispituje i istražuje komunikaciju u pozorištu. Polazeći od principa da je manifestovanje umetnosti forma, a sadržaj umetnosti komunikacija, ovaj projekat kritikuje i istražuje. Evolucija forme mora da prati i evolucija komunikacije. Komunikacija je razmena, gde enkoder (glumac ili reditelj) komunicira preko sadržaja do dekodera (publike), a kod „Dueti“ se radi o interesantno smisljenoj izmeštenosti. Ako dvosmernost nije obezbeđena, kao kod TV medija, ili što se dešava u neverbalnom i plesnom teatru, radi se o jednosmernim procesima informisanja, obaveštavanja, davanja na znanje, naređivanja, manipulacije itd... Složeni način promišljanja kroz koncept i izvođenje Dalije Aćin i dramaturga Saše Božića rezultirao je u novi model pozorišne komunikacije, gde transmedijacija dueta može da se posmatra kao bezbroj interpretacija. Većina autora koji se bave teorijom komunikacije definiše

komunikaciju kao razmenu informacija, poruka, znanja, značenja i iskustava, kao transmisiju društvenih vrednosti, ili prenošenje i primanje informacije, signala ili poruka posredstvom gestova, reči ili drugih simbola...

Fizički dolazimo u prostor neodređenosti ali sa druge strane i ponudjenog polilognog mnoštva za koje se u „post-dramskom pozorištu“ između ostalog predlaže ideja večno virtuelne „prikazivosti“, za razliku od uobičajenog prikazivanja, a time i određivanja. Uputstvo je, koje gledalac dobija ulaskom u prvi, a za većinu gledalaca i jedini prostor, da se radnja odvija paralelno u tri odvojena prostora. Na početku ovo izaziva zbunjenost i nestrpljivost u iščekivanju, a zatim ova provokacija prerasta u hepening za većinu gledalaca koji uđu u fenomen. U prvom prostoru su TV ekrani gde publika prati događanje u drugoj prostoriji bez zvuka gde je autor-ka. Na svakih 10 minuta po jedan posetilac ulazi u prostor bazena Turskog kupatila gde su sto, dve stolice i kamera. Gledalac sam odlučuje da uđe i tako postaje učesnik procesa nastajanja pred-

stave, njen enkoder i dekoder i „intimni svedok“. Jedino je komunikacija između ljudi razmena u kojoj niko ne gubi, gde dolazi do izražaja bogatstvo saznanog, unutrašnjeg, duhovnog sveta čoveka, a koja zavisi od ponudjenog odnosa posetioca i izvođačice. Prisustvujemo mehanizmu pomoću kojeg ljudski odnos egzistira i razvijaju se. Ti odnosi su svi simboli duha sa sredstvima njihovog prenošenja kroz prostor i njihovog očuvanja u vremenu, gde su uključeni izraz lica, stav, gestovi, ton glasa, reč, pa sve do novih tehnologija.

U prvom, glavnom prostoru smo svi koji nismo ušli u prostor akterke i nemamo zvuk iz te prostorije. Taj duet koji ne čujemo ostaje intimizovan, gledamo ga i tumačimo na svoj način, neminovno komentarišemo sa poznanicima ili gledaocima pored nas, ili slušamo interpretatora. Ako nam tumačenje interpretatora ne odgovara možemo uzeti slušalice koje vise na zidu prostora i slušati muziku uz sliku koju pratimo na ekranu. Ova sloboda dovodi do toga da kreiramo sopstvene interpretacije, koje se iz časa u čas menjaju i uzbuđuju. Novo pozorište se kreće putem od apstrakcije ka atrakciji, pri čemu se tajna privlačnosti nalazi opet u apstrakciji i mogućnosti interpretacije.

Sve tri večeri izvođenja ovog projekta interpretatori su se menjali, što je doprinelo uzbuđljivosti gledanja naročito za one koji su sva tri dana bili tu. Interpretatori, reditelji: Bojan Đorđev, Miloš Lolić i Anja Suša su, svako na svoj način, komentarisali video prenos. Bili su izdvojeni u treću prostoriju u kojoj je postojao mikrofoni i monitor, takođe bez zvuka iz druge prostorije. Tako je u ovom

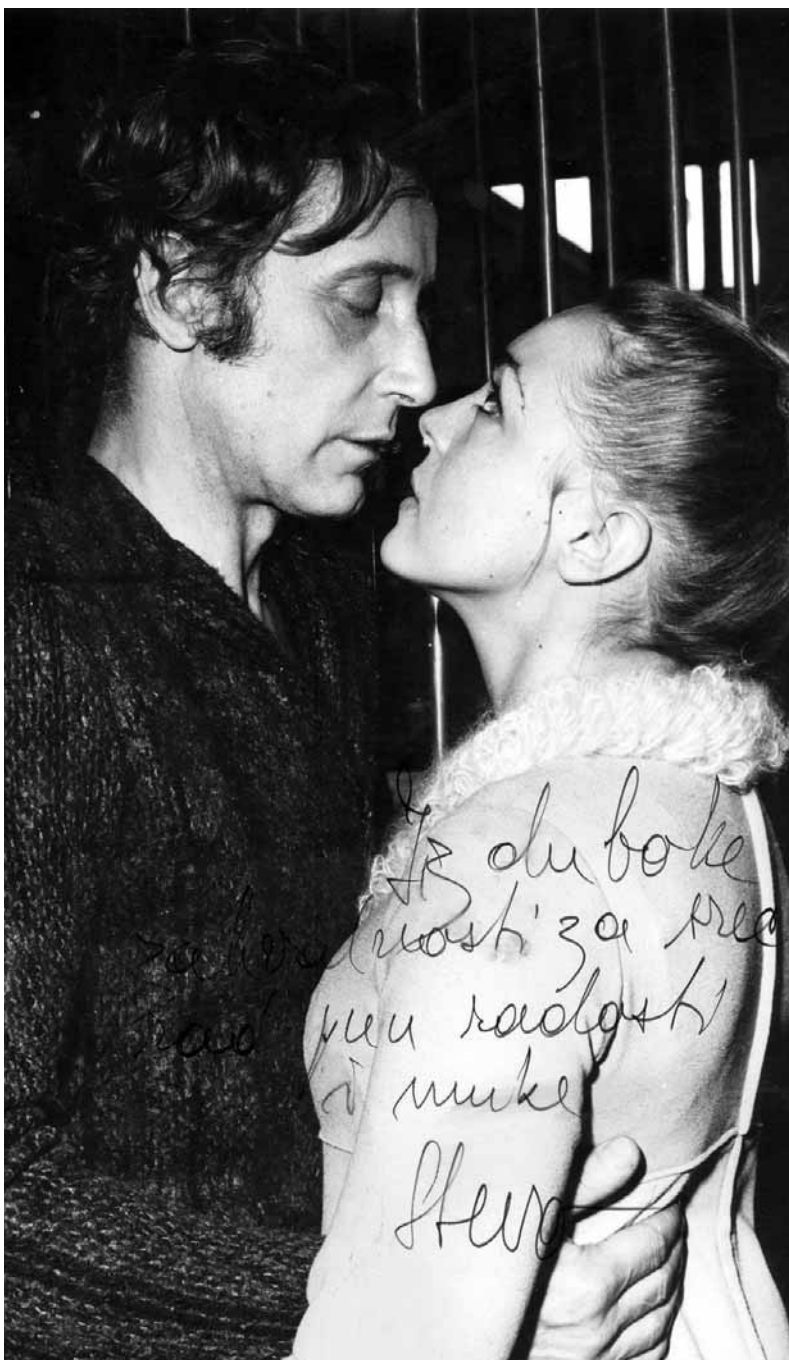

Predstava Dueti (Foto: Ana Adamović)

slučaju komunikacija saopštavanje ideje i saznanja interpretatora, gde dolaze do izražaja individualna saznanja i osećanja, postala opšta za one koji slušaju. Uopšteno, komunikacija i jeste proces pomoću kojeg nastaje akt manipulisanja, a sa kojom se autori ovog projekta vešto igraju. Prisustvujemo otvorenom procesu predstave u kome je niz akcija u neprekidnom kretanju, koji je usmeren precizno određenom cilju predstave. Tako u svakom od mogućih dueta nastaje dinamički proces transfera značenja, transmisije vrednosti i razmene iskustava.

„Komunikacija kao zaraza“, kako u jednom naslovu kaže Lemann (Hans-Thies Lehmann) nije samo prenošenje informacije, već je izjednačena sa mimet-

skim stapanjem i učestvovanjem. Svako gledanje performansa jeste dokaz učešća u komunikaciji, opšteg procesa koji predstavlja osnov svake kulture. Projekat istražuje na nivou interpersonalne i grupne komunikacije, a idejnom i dramaturškom modifikacijom transferisan je preko masovne komunikacije u pozorište. Ovaj projekat zbog provokativnosti i rizika je važan, jer ne pripada nijednoj od horizontalnih i vertikalnih podela tradicionalnog teatra, a nudi novu realnost, mogućnost za budućnost pozorišta. Odstupanje od konvencionalnog u teatru na ovaj način razvija i transmedijalnu pozorišnu kritiku, kao inovativnu formu savremene pozorišne umetnosti.

Sećanja: Stevo Žigon

ZIMA JEDNOG LAVA ILI JAGNJETA

**„Jutros sam imao osamnaest godina, a sada sam star koliko svet. Kad prođu još sto godina, svi ćemo biti istoga doba starosti. Odlazim u noć, i nosim tajnu u srcu.“
(B. Šo)**

Piše Mirjana Vukojić

Možda je osam prekoračio sedam, sveti broj. Možda u toj osmici leži đavo, andeo. Od 8. do 28. decembra (zaokružiti osam) protekne čitav jedan život. Od rođenja do smrti. Zima jednog lava ili jagnjeta. Sa nepunih 18 godina Stevo Žigon odveden je u Dahau, sa nepunih 28 postao glumac, sa nepunih 48 postao reditelj, a sa punih 80 godina života (08.12.2005) rekao: „Evo, krckam polako ovu osamdesetu“. I potom kao vitez sa mačem u ruci, na belom konju, hoteći da po ko zna koji put projaše stazama svog detinjstva, drumovima od Slovenije, Srbije, Rusije, i vrati se svom utočištu – domu – glumi. Da zasadi poneku brezu, jelku; da otrči do Ade; da stigne na voz za Kraljevo, Niš... da pojuri nekog opštinaru, ne bi li se kojem radniku dodelio stan; da, ako treba, odveze nekoga do lekara; da kad dođe u pozorište bude spreman da svakom glumcu kaže dobru reč ili koju grdnju, svejedno, jer to je rad; da na sceni bude manji od

Marčbenksa, Robespjera, Hamleta, Ivanova... da misli Šekspira, Dostojevskog, Čehova, Šoa, Gorkog pretvori u pravo činodejstvije; da starijem glumcu učini malu „prevaru“ da je najbolji, najlepší, najmlađi; da mladom glumcu otvori mala vrata kroz koja će proći lagodno, a izaći na velika vrata sa teretom umeća zanata koji se zove gluma; da ošamari i izrekne poneku prejaku reč; da klekne io zamoli za oproštaj – jer to je sve zajednička muka ili igra u kojoj nema poštete. To je gluma! „Biti spreman, to je sve.“ (Šekspir)

Zato odrečna rečca ne nije postojala u druženju sa njim, ni na sceni, niti u životu. Postojalo je samo „da, ali!“ I tu počinje priča o čoveku koji je neprestano tražio, molio, zapovedao, činio da ne bude da. „Da, sunce moje, ali vidiš ova scena nije ludilo, to je žudnja za životom. Ako si makar i za tren doživio ljubav, raspoznao je možeš da poludiš ako je više nema. E onda čovek nije lud, nego

traži prozor, vrata, izlaz u bilo šta, samo je važno ne biti sam.“

Danima nisam mogla da rešim scenu Ofelijinog ludila. Danima smo ćutali, reditelj i glumac (Hamlet) i glumica (Ofelija). Rešenje ne ide lako. Strpljenje i užasnu uznemirenost koju je Žigon donosio na probe su bile pokretač iz one jedne jedine rečce da – dati, davati, darivati... I tako se rodi scena teška za mladu glumicu, ali taj muk u kome se činilo da ponekad ima i nesporazuma izrodi jednu od najboljih scena u komadu. Pomoć! Da! Pomoć – detinjstvo. Igra lutaka! Horacijo, moj nerazdvojni drug u „Hamletu“ i ja odemo u naše detinjstvo i napravimo scenu Ofelijinog ludila kao dečju igru, jer kad se igraš imaš prava na zaborav – kao deca. Horacijo me zavrti, ja sam čas princeza, čas pas, čas lutka, čas mrtva devojka... Tako je Stevino „da, ali!“ ponukalo glumicu da se izbori sa scenom zbog koje je moglo da se desi ne – nije dobro! Najlepša šara Ofelijinog ludila – to je bio zapis posle premijere.

Rad, red i slobodoumlje tako bi se moglo reći za čoveka koji je svako svoje da ili prečutano ne utkao u rad sa glumcima, bilo sa onima sa velikim iskustvom i zanatom, ili sa mladima bez prevelikog znanja o tome šta čini čari scene i njene zamke. Biti go, a potom navući na sebe „odore“ Hamleta, Franca fon Gerlaha, Higinosa, Čerkuna... dati im dah svog sopstvenog života da izgovore to večno da. To je dato glumcu i reditelju Stevi Žigonu.

MLADOST I BEZ LICA I BEZ NALIČJA

Festival internacionalnog studentskog teatra 04 bavio se ove godine temom preispitivanja identiteta, fenomena koji je mapiran kao odsutan, pre svega kod mladih ljudi izgubljenih u (ne)mogućnostima koje savremeni svet pruža

Aleksandra Pavlović

FIST, Festival internacionalnog studentskog teatra je festival koji je osnovan 2005. godine na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu, sa osnovnim ciljem da se prikažu najnovija ostvarenja studenata pozorišne umetnosti iz zemlje i inostranstva. Sa puno energije i nešto manje novčanih sredstava, uz veliku pomoć uprave fakulteta, Fist je ove godine doživeo svoje četvrto izvođenje. Fist je u potpunosti organizovan od strane studenata Katedre za menadžment i produkciju u pozorištu, radiju i kulturi uz potrebnu saradnju sa drugim katedrama. Misija ovog festivala je da predstavi ostvarenja studenata pozorišnih akademija i grupa iz zemlje i sveta, da omogući studentima dodatnu edukaciju i razmenu iskustva sa kolegama iz sveta, da promovise savremene pozorišne tendencije, afirmise studentsko stvaralaštvo. Na glavnom programu na sceni „Mata Milošević“ i alternativnoj sceni „Studio“ učestvovalo je 25 zemalja, iz regiona, Evrope i sveta. Od juna 2006. godine, Fist je član IYMM - International Young Makers Marathon mreže, sačinjene od osam evropskih studentskih pozorišnih festivala. Po evidenciji direktora festivala i Fakulteta dramskih umetnosti, Fist je do sada posetilo skoro 11 hiljada ljudi i za vreme održavanja Fista, Fakultet dramskih umetnosti zaista obaviće čudnovato lepa, kreativna i vesela radna atmosfera. Ceo FDU postane Fist!

Četvrti po redu FIST održao se od 12. do 16. novembra ove godine, sa ustaljenim rasporedom i raznolikim programom, sačinjenim od glavnog takmičarskog dela, off - programa i radionica. FIST takođe ima sopstvenu produkciju, koja podrazumeva: FIST predstavu, koja je

deo glavnog programa, FIST dokumentarni film, a od ove godine i radio. Ove godine Fist je ugostio učesnike iz Finske, Makedonije, Srbije, Bosne i Hercegovine, Rumunije, Meksika, Irana, Izraela i Češke koja je, kao pobednik prošlogodišnjeg Fista, realizovala svoju predstavu u koprodukciji festivala i češkog tima Skutr.

Selektor glavnog programa bio je Matias Lukas De Man iz Belgije, dok su žiri činili: Kis Marton (Mađarska), Jelena Kujundžić-Rusjan (Slovenija), Snežana Trišić (Srbija), Rianne van Hassel (Nemačka) i Andreja Koršič (Srbija).

Fist se ove godine bavio temom preispitivanja identiteta, fenomena koji je mapiran kao odsutan, pre svega kod mladih ljudi izgubljenih u (ne)mogućnostima koje savremeni svet pruža. Otkud ideja da baš identitet bude lajtmotiv festivala, na koji način on komunicira sa celokupnim programom, da li se prepoznaje i da li se potencijalno rešenje, tzv. recept, tokom ovih pet dana festivala zaista čini dostupnim? Odgovor na to pitanje, i uopšte na zadatu temu festivala, ponudili su performansi studenata 3. godine pozorišne i radio režije, koji su svečano otvorili, a onda i zatvorili Fist. Ivan Baletić, autor performansa otvaranja koji se održao u foajeu fakulteta, izjavio je: „Mladi ljudi žive pod maskama uniformisanosti, pod pritiskom barijera, baš kao ljudi sa maskama okruženi žicom u performansu, umesto da tragaju za sopstvenim identitetom.“ Ana Grigorović je u svom videu radu predstavila priču šest različitih ljudi, želeći da prikaže „njihove identitete i uputi ljude da treba da upoznaju jedni druge, da ne procenjuju na osnovu spoljašnjeg izgleda

već da pruže priliku svakom pojedincu da se predstavi onakav kakav zaista jeste.“

Prva predstava prvog dana festivala bila je „Projekat Ljubica“, predstava sa kojom su autorke Andrijane Tasić i Aleksandre Tomić, studentkinje glume FDU u Beogradu, diplomirale. Problematizujući temu seksualnog života, scene svakodnevnice, pomalo stereotipne igre zavodjenja, rituala i navika, postaju definicija međuljudskih odnosa. Prikazujući muško-ženske odnose nekad i sad, predstava postavlja pitanje da li, zapravo postoji razlika u njihovom odnosu u prošlosti i sada, u našem dobu tehnološki savremenijem, ali mnogo otudenijem. Koliko je, iza tih vremenskih okvira čovek zapravo isti?

Drugi dan festivala ponudio je predstave Apsint i Mulan. Apsint je predstava studenata glume na završnoj godini mostarskog Fakulteta humanističkih nauka, Odseka za dramsku umetnost. Ovo je priča o devojci, koja oseća nepodnošljivu prazninu i neostvarenost. Priča koja rezultira samoubistvom... ali stanje ostavlja nepromenjeno, kao da tim stereotipnim rešenjima, banalizovanim sredstvima, međuljudske odnose i tretira bez nekog posebnog razloga.

Treći dan festivala bio je održan van fakulteta, što je jedna od novina ovogodišnjeg Fista. Jugoslovensko dramsko pozorište, scena „Bojan Stupica“ ugostio je rumunski Plugor Šandor umetnički licej, nezavisnu privatnu dramsku školu. Ova predstava je traktat o pozorištu, o njegovoj ulozi u životu ljudi koji ga stvaraju i menjaju. Ona je potraga za novim pozorišnim izrazom i pravim značenjem, koje učenici ove škole zajedno sa svojim guruom, mentorom Mišijem i pronalaze u jedinstvu pozorišta i religije. Ovakvom stvaralačkom procesu pristupaju kroz formu rituala i religijske ceremonije.

Subota, 15. novembar je bila zakazana za predstavu Fakulteta dramskih umetnosti iz Makedonije, „Strah od Plauta“ i komad finske Pozorišne akademije „Nevermind, priče o mladosti“. „Strah od Plauta“ je glumački ispit druge godine glume, zapravo sublimacija improvizacija baziranih na situacijama iz Plautovih komedija Menaechmi, Aulularia, Captivi, Mercator. Tema cele predstave je, kako autori kažu, „bezuspešni beg od zastra-

šujuće sličnog“. Likovi su uniformisano isti a predstava... uglavnom banalna i bez ukusa, kao da je na umu samo imala ideju „bežati od sličnog“, pa bilo da su to Plautove komedije, školske obaveze, sam život ili nešto drugo...

Jussi Moila je poznat publici FIST-a, po gostovanju njegove prethodnog komada „Knives cut the air - A northern tragedy in four persons“ koja je osvojila specijalnu nagradu. Ovogodišnja predstava, koja se inače sastoji iz četiri dela, na FIST stiže samo iz dva dela-prvog, pod nazivom „Tatina devojčica“ i poslednjeg, koji je zapravo pank koncert. „Nevermind“ - priče o mladosti je „antipolitička predstava o nebitnim ljudima“, koja upravo i jeste važan dokument za shvatanje socio-političkih uslova života mladih.

Koprodukcija Fista i rediteljskog dua Skutr iz Češke prikazala je poslednje večer festivala svoju predstavu „Neograničene linije“. Prošlogodišnji pobednici, češko-slovački rediteljski duo, Martin Kukučka i Lukáš Trpišovský je, kao na-

gradu za najbolju predstavu, dobio priliku da radi sa srpskim studentima, u srpskim uslovima i po srpskim pravilima, ali je iz toga proizašla izuzetno zanimljiva predstava. Martin Kukučka je i sam izjavio: „U Pragu je sve lako, ima novca... ovde nema ništa, ali ima energije.“ Ljudske sudbine, intimne priče, strahovi i sumnje, sećanja i istorija. I linije koje ih povezuju, koje ih spajaju. I to je sve.

Ceremonija zatvaranja (režija A. Nikolić) bila je šareni intermeo između dve takmičarske predstave. Pobednici su bili proglašeni i nagrade dodeljene kasno u noć. Potom se slavilo, do ranog jutra. Na kraju, ostalo je i vremena za rezimiranje svega što je urađeno i postignuto, promašeno i pogrešno. A zadatak za naredni period je učiti na greškama i ispravljati ih. Jer, Fist je već sada veliki i važan festival za studente, šansa i mogućnost za mnogo toga.

Knjiga: „Teatar o teatru“

PORODICA BISTRIH POTOKA

Porodica bistrih potoka je naša najstarija komuna osnovana još daleke 1977. godine. Nastala je kao kontinuirani projekt avangardnih događanja iz sedamdesetih, i konceptualnih aktivnosti mladih novosadskih umetnika. Njen osnivač, Božidar Mandić je književnik, likovni istraživač i teatarski aktivista. Celokupno delovanje ove komune, u stvari, nastalo je na samoj umetnosti života, traganju za novim smislom pred kraj prošlog veka i putovanju kroz sopstveno iskustvo. Tako bi se moglo ukazati da ona, kao i sam Božidar, pripadaju tragačima autohtone estetike, one koja ne poseduje komparativnu ispoljenost, nego riskantnu i krajnje personalnu realizaciju. Osnovni moto, možda bi mogao biti: „Moja umetnost ne liči ni na šta!“, a slična konotacija mogla bi se primeniti i na njihov život.

Upravo takva iskustva života u šumi preko tri decenije, rad u vrtu, preskakanje potoka, penjanje na planinu, Mandić je iskoristio da transponuje i na

scenu. Njegovi akteri ne glume, ne vrše mimiku, ne govore dobrim akcentom niti se scenski kreću po sceni, već jednostavno donose sami sebe u filozofiju teatra. Čini mi se da bi se i na njih mogla primeniti definicija Elfrid Jelinek – Ne pratim ja pozorište, neka ono prati mene.

Vladan Radovanović, naš najistaknutiji avangardista, veli za njih: „Teatar bistrih potoka nije teatar svemoćnog reditelja koji nije napisao tekst, ni muziku, niti sam glumi. To je teatar reditelja koji je i pisac teksta i dizajner mizanscena i glumac. Time se sačuvalo nešto od pozorišta pred nadiranjem performansa, a ostvarila se njihova prihvatljiva simbioza.“ Sam čin ostvarivanja pozorišta jeste usredištenje razvoja ličnosti. Neprestano napredujem jer poznajem patnju, resignaciju i njihovo pretvaranje u igru. Kad posmatramo igrače njihovih predstava ne vidi se ništa od klasičnih konstrukcija pozorišnih postavki, nego iz njih izbija energija. Zato se često dešava da gledaoci plaču ili

osećaju snažan doživljaj u stomaku bez ikakvog povoda.

Upravo o naznačenim delatnostima „Porodice bistrih potoka“, čije predstave (Nagoni, Dim, Scenske skice, Teatar o teatru...) se igraju od Narodnog pozorišta do ulica i trgova, izašla je knjiga koja tumačenjem i samotumačenjem osmišljava ovu vrstu avangardnog pozorišta (Izdavač „Porodica bistrih potoka“ i Gradski sekretarijat za kulturu Beograda). Sam moto knjige naznačio je Želimir Žilnik: „Oni su predstavnici ljutog diletantizma“, zasigurno jedan od najlepših komplimenata autora koji je i sam jezdio po nepriznatoj i priznatoj estetici, ali koja je bila njegov autoportret, njegovo iskazivanje angažovane misli i filmskih kadrova u suprotnosti sa ovim svetom. Božidar Mandić svoju estetiku naziva – estetika „divljizma“. Nikakav nov pravac, već potraga za spasom kao i u svim vremenima kad su civilizacija i umetnost bili u krizi, odlazilo se u divljinu i tragalo se za novom – pročišćenom lepotom.

Jovan Čirilov dodaje da dok bude takvog otpora prema napastima kloparanja mašine, savršenosti kompjutera, postoji i utopija koju istinski, gotovo linvigovski, živi Porodica bistrih potoka.

Akteri Božidara Mandića, Dragana Jovanović, Uroš Vukša i Nina Jurišić, i nisu glumci naznačenog modela, oni su solidarnosna zajednica u kojoj vlada zakon dodira i emulzije koja ih sve povezuje, a zatim i vodi – poput kolektivne

energije ptica u jatu – unutar pozorišnog dela. Ne postoji razlika u podizanju glasa između reditelja i aktera, već muzički ton koji čini – kaže Dragana Jovanović – da učestvovanje u teatru „Porodice bistrih potoka“ osećam kao slobodu i uzbudljivo ispoljavanje.

B.M.

GLUMAČKI KRIK O LJUDSKIM TAMNICAMA

„Pista za Šeherezadu“ komad je o granicama, onim koje treba da prevaziđemo i onim koje treba da usvojimo

Aleksandra Jakšić

Pista za Šeherezadu, premijerno izvedena 11. novembra u Muzeju afričke umetnosti, projekat je glumca Gorana Jevtića. Pomalo neobično za srpske uslove, Goran je našao novac i okupio ekipu koju, između ostalih, čine spisateljica Marija Stojanović, rediteljka Dara de Luka i glumice: Katarina Marković, Vladislava Đorđević, Irina Mičević-Rodić i Anđelika Simić. U pitanju je predstava složene strukture, isprepletanih dešavanja, vrlo poetskog teksta, minimalne scenografije. Scena Igora Vasiljeva je aerodrom i harem i soba i

prolaz i sećanje i zidovi koji sprečavaju kretanje, a u stvari su samo zavese koje je lako pomeriti. Komad je inspirisan romanom „Snovi o zabranjenom voću – priče o odrastanju u haremu“ Marokanke Fatime Mernisi, i prati odrastanje devojčice u haremu u Fesu, koja pokušava da odgonetne pravo značenje pojmova granice i sloboda, onima nametnutih spolja ili unutar nas.

„Prvobitna zamisao bila je da radimo adaptaciju romana, ali toliko mi je sve to bilo blisko da nisam mogla da odolim želji da komad proširim u smislu

tooga koliko nas se priča o haremu vrlo neposredno tiče“, kaže Marija Stojanović, autorka teksta, i dodaje: „U stalnim i intenzivnim razgovorima o tom komadu u nastajanju, rediteljka Dara de Luka i ja smo razmišljale o tome šta sve može da bude harem i shvatile da ga uočavamo na krajnje neočekivanim mestima i to onima koja su nam vrlo bliska i prepoznatljiva. Ravan junakinja koje žive 40-ih u Fesu kombinovana je sa odrazima u svetu danas i sa Šeherezadom iz 1001 noći. Prvobitna verzija je bila puna dijaloga koji su kasnije dobili ličnije oblike, pretvoreni su u monologe, ispovesti. Sedam likova igra četiri glumice, od toga tri igraju po dve uloge iz različitog vremena, potpuno su drugačije, a opet osvetljavaju jedna drugu. I tu je devojčica Fatima, ona otkriva čudnovat svet, pokušava da dokuči šta je harem, kako funkcionišu odnosi između žena i muškaraca, neki njeni uvidi se razgra-

Komad o granicama: Pista za Šeherezadu (Foto: Vladan Kujović)

Teatarski život na inostranim scenama

MILER, ŠILER, ČEHOV..

Strana scena: od istraživanja ličnih razočaranja preko priča o subverzivnim pojedincima do operskih arija na ljubavne teme

Priredila Aleksandra Jakšić

Nova predstava bitefovskog miljenika Hajnera Milera, u čijim komadima se malo toga dešava a opet ostavlja fascinantan utisak, premijerno je izvedena letos na Edinburškom festivalu. I Went To The House But Did Not Enter u produkciji Teatra Vidy-Lozana, muzički je komad koji se sastoji iz tri scene, posvećene 20. veku, sa tekstovima T. S. Eliotove poeme „Ljubavna pesma J. Alfreda Prufroka“, zatim „Ludilo dana“ Morisa Blanša, i na kraju Beketova novela „Worstward Ho“. Zajedničko pomenutim delima je fragmentovan, anonimni narator u prvom licu. Njihove priče se zaokružuju u posmatračevom umu. Reč je o iznenađujuće ličnom istraživanju razočaranja koje do-

nosi srednje doba i o strahu od smrti, koji nosi tihu poetiku izvedbe. Kroz 90 minuta predstave kreira se snažna atmosfera stvorena od nostalgije, kajanja, propuštenih prilika i izazova. Četiri muškarca u tamnim kaputima ulaze u svetlosivu sobu i polako, tiho otkrivaju simetrično postavljene: set za čaj, vazu i cveće, porcije za pse, zavese, sto i tepih. Metodična dekonstrukcija prostora potom se menja, predmeti koji su bili beli postaju crni. Akteri povremeno zastanu da pevaju Eliotovu poemu...

Iako ćemo sledeće godine videti mnoge nove postavke drama Fridriha Šilera, jer se proslavlja 250 godina od rođenja slavnog pisca, njegovi komadi se nepre-

kidno nalaze na scenama nemačkih teatar. Hajdelberško pozorište uspešno igra *Razbojnice* (originalni naslov je „Die Räuber – Neue Fassung“) u režiji Martina Nimza. Autroski tim je ovom klasičnom tekstu udahnuo, bez imalo pretenziona i kiča, novi duh. Dramaturzi su radikalno skratili opsežnu dramu koja tako traje samo dva sata. Moderna scenografija (kao i kostim) na dva nivoa prikazuje sasvim iste dnevne boravke, sugerirajući paralelizam radnji u jednoj „normalnoj“, društveno prihvaćenoj porodici, i onoj odmetničkoj i subverzivnoj. Tako iscrpljujuća i iritantna ponavljanja svakodnevnog procesa hranjenja (simultano višestruko spremanje i raspoređivanje stolova) približavaju i semantički razdvajaju dva načina života. Dalje, reditelj je pretvorio družinu kojoj se priklonio glavni junak Karl Mur (koji su zagovarali slobodarske i anti-feudalne težnje) u neku od terorističkih grupa iz šezdesetih godina, npr. Bader-Majnhof koja se borila protiv ostataka nacizma u Nemačkoj, na šta upućuje i spominjanje njihovih krvavih akcija i uzimanje talaca... Mana ove, rediteljski vrlo zanimljive predstave su glumačke interpretacije.

Čehovljeva drama *Galeb* u režiji Jana Riksona i izvođenju britanskog „Royal

ODA ZIDU

O, zidu, ti koji nas štitiš od zala koja se nalaze iza zida
Hvala ti što nas štitiš od tih ovaj zala i što nam ne daš da tek tako bilo kada idemo da kupujemo ušecereni susam i ušecereni badem i da ne dobijemo bolest od kako se zove žderanja u nevrete i da ne dovedemo naše domaćinstvo u prosjački štap

I što nam ne daš da kad hoćemo idemo u bioskop kad god hoćemo pa da oslepimo

I što nam ne daš da kad god hoćemo odlazimo u hamam pa da nam prsti postanu ko sundjer i da se ne pretvorimo u patke ili ribe božesakloni

I što nam ne daš da odjurimo u Vil Nuvel pa da nas tamo pregaze Francuzi Onim svojim besnim autobovilovima.

I zide hvala ti što nam ne daš da odemo u Rabat gde živi more pa da se u njemu udavimo kao leteći mačići koji mogu da prelete zid pa se zato svaki čas udave u nekoj vodi.

(Lz predstave „Pista za Šeherezadu“)

navaju ka ostalim likovima... Sloboda u ovom komadu je na različitim nivoima, uzimajući u obzir da je i fizički nedostižna. Prisutna je stalna težnja, toliko bliska nama u Srbiji, da se pređe u drugi okvir, zemlju, strukturu, čak i tamo gde nije tako idealno i željeno kako nam izgleda sa drugog mesta. Ovo je komad o granicama, onim koje treba da prevaziđemo i onim koje treba da usvojimo.“

Šeherezada kao mogući model pravljena pozorišta, izlazak iz insitucije?

„Bilo mi je interesantno da vidim kako se pravi pozorište a znao sam šta bih hteo. Umesto da straćim svoju popularnost na deljenje intime sa javnošću, iskoristio sam je za traženje novca da bih stvorio nešto što me intimno zanima. Sad bih smeo da se usudim da kažem ljudima da prave svoj teatar, na scenama gde prvenstveno ima grejanja J. Organizaciono i ekonomski to nije nemoguće, uverio sam se da može da postoji pozorište u Srbiji ili Beogradu koje nije u pet institucija. To svakako jeste mogući pozorišni model, ali mi nismo imali ambiciju u smislu razbijanja institucija. Naprotiv, ovo je model kojim može da se uđe u instituciju. U pregovorima smo da pređemo na scenu pozorišta koje prostorno i po duhu odgovara našoj predstavi, jer ona ne može da zavisi od mene. Od mene ne može ni repertoar da se održi“, objašnjava producent komada Goran

Jevtić.

Rad na predstavi je, napominje Marija, bio „fleksibilan sa ogromnim međusobnim uvažavanjem i ugodan, predstava je proizvod zajedničkog rada svih učesnika a obzirom da ljudi na to reaguju emocijom, ostvarili smo cilj.“

Govoreći o utiscima publike i odjecima u javnosti, Jevtić kaže: „Obaveštavali smo putem interneta, imamo i grupu na Facebook-u. I neki mediji su nam izašli u susret, neki nisu. Saznao sam da postoje mnoge predstave na raznim mestima u gradu, da postoji čitav paralelni kulturni svet Beograda koji medijima nije zanimljiv, a nužno se govori o bilo čemu što izade iz institucije. Niko nikom nije konkurencija, treba svi da radimo i kvalitetom se izborimo za svoje mesto. Imao sam nenormalnu tremu pred premijeru, imam je obično zbog sebe, ali sada je to bilo zbog cele ekipe, muzeja, publike. Broj ljudi koji je dolazio do Muzeja afričke umetnosti, koji niti je blizu niti je do njega lako stići, povećavao se iz dana u dan, a komentari koje smo dobili su veoma dobri. Kao gledalac volim ovu predstavu, tekst je poezija, režija je više plesna nego mizanscenska, igra se lično, glumački je ispovedni krik.“

Kvalitet „Piste za Šeherezadu“ izvesno otvara mogućnost da predstava pređe na neku od beogradskih pozorišnih scena. No, moraćemo da sačekamo.

I Went To The House But Did Not Enter

Court Theatre“, proglašena je londonskim hitom sezone, imala je veoma uspešnu turneju na Brodveju. Kristin Skot Tomas („Engleski pacijent“, „Četiri venčanja i sahrana“) odlična je u ulozi Arkadine, pružajući joj aspekt smešnog i hrabrog. Kritika se slaže da je ovo jedno od najboljih izvođenja Čehova koje su videli u životu, gotovo idealno uprizorenje jedne od četiri velike drame ruskog pisca, da je u pitanju snažna izvedba nadahnjujuće glume, bogata slojevitostu likova, tzv. „must-sea“ predstava.

Rok i pop ikone, Sting i Elvis Kostelo okušali su se u operi, nastupom u scenskoj prazizvedbi dela *Welcome to the Voice*, na sceni „Theatre du Chatelet“. Ovo pozorište, osim po visokokvalitetnim operskim produkcijama, poznato je i po neobičnim saradnjama i *crossover* pro-

jektima, npr. 'majmunski' projekat benda „The Gorillaz“ ili operske verzije filma „Muva“ u režiji Davida Kronenberga. „Welcome to the Voice“ Kostelovog klavijaturiste Stiva Niva, libreto je napisala pevačeva supruga Mjuriel Teodori, slavi mogućnosti ljudskoga glasa kao instrumenta. Priča prati sudbinu radnika u čeličani, grčkog imigranta Dionisa (Sting), koji otkriva draži operске muzike i postaje njome opsednut, zaljubljujući se usput u mladu opersku pevačicu. Kolege pokušavaju da ga nagovore da se vrati poslu, a on je odlučan u nameri da bude na stepenicama opere dok ne upozna pevačicu. Tokom noći, posećuju ga duhovi Karmen, Madam Baterflaj i Norme, želeći ga u operskom raju...

NOVA EDICIJA NAMENJENA DRAMSKOM TEKSTU

Izdavačka kuća „Kulturni centar Ribnica“ pokrenula je ediciju u kojoj objavljuje dramske tekstove. Prve dve knjige obuhvataju drame Dušana Spasojevića („Dve drame“) i Dimitrija Vojnova („Nevine zavere“).

Ana Tasić

Nedavno je u izdavačka kuća „Kulturni centar Ribnica“, iz Kraljeva, objavila dve knjige dramskih tekstova, autora mlade generacije. U knjizi *Nevine zavere* Dimitrija Vojnova objavljeni su tekstovi *Velika bela zavera*, *72 device* i *Bebina noć u gradu*. U knjizi *Dve drame* Dušana Spasojevića, štampane su drame *Odumiranje* i *Zverinjak*. Reč je o prvim izdanjima ove edicije i želja izdavača je da se nastavi sa objavljivanjem dramskih tekstova mladih autora.

Pošto se oba ovde objavljena teksta Dušana Spasojevića već izvode u srpskim pozorištima (*Odumiranje* u Ateljeu 212, *Zverinjak* u SNP-u), a to je i slučaj sa *Velikom belom zavrom* (Atelje 212), kao i sa *72 device* (Dadov), odlučili smo da u

ovoj rubrici, kao ilustraciju, i podršku poduhvatu izdavačke kuće „Kulturni centar Ribnica“, predstavimo komad *Bebina noć u gradu* Dimitrija Vojnova.

Bebina noć u gradu

(Likovi – dva muška, plus jedan dečak koji ne govori i jedan glas)

Bebina noć u gradu je komad specifičan po svojoj formi – obrnutoj hronologiji događaja koji se predstavljaju. To pričanje „otpozadi“, odnosno obrnuta, fragmentarna, naracija, nije, naravno, nov dramaturški postupak. Korišćen je, na primer, u drami *Prevara* Harolda Pintera, kao i u filmovima *Otpozadi* Gaspara

Noera ili *5 puta 2* Fransoa Ozona. Ovaj oblik naracije nije samo formalni eksperiment Dimitrija Vojnova, već je u funkciji uzbudljivog građenja dramske tenzije, drugačijeg i negde provokativnijeg, nego da su događaji dati normalnim, progresivnim tokom.

Likovi drame *Bebina noć u gradu* su dvadesetogodišnjaci Dušan i Petar, koji provode noć u gradu, na žurci i oko žurke, vodeći sa sobom osmogodišnjeg Aleksandra, Dušanovog brata, jer njega nije imao ko da pričuva. Komad daje jednu dosta tamnu, beznadnu, iako u pojedinim momentima i tragikomičnu, sliku o odrastanju, buđenju seksualnosti, gubljenju nevinosti. Ovi prikazi iz života mladih ljudi, dati i u jednoj trilerskoj formi, nisu ulepšani, niti obojeni nekakvim eskapističkim tonovima, već opstaju izvan svih iluzija i zataškavanja realnosti. Akteri su zakopani u posledicama odrastanja u abnormalno surovim društvenim okolnostima devedesetih godina, što je u drami direktno, eksplicitno brutalno prikazano. U tom smislu, za ovaj tekst se može reći da pripada grupi koja se može definisati kao srpska frakcija neobrutalističke dramaturgije, koja je obeležila evropsko dramsko stvaralaštvo devede-

setih godina prošlog veka (osim Vojnova, u ovoj „srpskoj frakciji“ su i tekstovi Milene Bogavac, Filipa Vujoševića, Maje Pelević, Slobodana Vujanovića itd.).

Kao i u drugim tekstovima Dimitrija Vojnova, *Velika bela zavera* ili *72 device*, autor koristi svaku priliku da diskutuje o popularnoj kulturi. Da bi se u potpunosti razumela referentnost na te pop tekstove, neophodno ih je solidno poznavati; na primer, likovi *Bebine noći* se pozivaju na video spotove Pet Shop Boysa, muziku grupe Placebo, ili filmove *Zločin na talasima* i *Poslednji akcioni heroj*. To je posebno bio slučaj i sa autorovom dramom *Velika bela zavera*, kojoj su pojedinci zamerili zbog opskurnosti pojedinih motiva, odnosno činjenice da pisac mnogo prostora daje pop stvaralaštvu koje nije poznato izvan užih krugova ljubitelja pop kulture (na primer, diskusija o muzici grupa Posies ili Weezer). Zbog toga se ti delovi teksta, verovatno, nisu našli u predstavi *Velika bela zavera* sarajevskog Kamernog teatra 55, reditelja Aleksandra Jevđevića. U svakom slučaju, likovi drame *Bebina noć u gradu*, kao i autor sam, odrasli su na pop kulturi, pa je, u tom kontekstu, izražena problematizacija njenog uticaja na oblikovanje identiteta aktera, bez obzira na

moću opskurnost pop motiva o kojima akteri diskutuju, vrlo važna, zbog današnje rasprostranjenosti fenomena.

Iako dosta mračna, ponekad i obeshrabrujuća, drama *Bebina noć u gradu* Dimitrija Vojnova, uz adekvatan rediteljski koncept, mogla bi da bude dobra osnova za građenje neke bitne predstave o lutanjima i traganjima jedne osakaćene generacije.

Dimitrije Vojnov – Biografija

Rođen 1981. godine u Beogradu. Godine 1992. osvojio je Specijalnu srebrnu školjku na Filmskom festivalu u San Sebastianu za ulogu u filmu *Tito i ja*. Od 1998. do 2006. godine je pisao filmske kritike u nizu dnevnih, nedeljnih i mesečnih novina, a teorijske radove objavio u seriji zbornika. Debituje kao pisac za pozorište 2004. sa dramom *Velika bela zavera* na maloj sceni Ateljea 212, u režiji Miloša Lolića. Taj komad je kasnije postavljen i u kamernom Teatru 55 u Sarajevu, u režiji Aleksandra Jevđevića, i adaptiran za hrvatski i srpski nacionalni radio. Godine 2006. je bio ko-scenarista najgledanijeg srpskog filma te sezone, *A3 – Rock'n'Roll uzvrata udarac*. U Dadovu 2007. Milan Nešković postavljao komad *72 device*.

KRIK MLADE GENERACIJE

Najbolje jednočinke autora Ivana Jovanovića, Dejana Petkovića i Marjana Todorovića na konkursu „Art fondacije“, reditelj Kokan Mladenović „skrojio“ je u prijemčivu predstavu *Odabrani i uništeni*, angažovanu i aktuelnu koja nikog ne ostavlja ravnodušnim i za koju se u Nišu mesecima traži karta više

Slobodan Krstić

Niška „Art fondacija“ na čijem je čelu slikar Lale Đurić, krajem 2006. godine objavila je konkurs za kratku dramu na temu – prošlost, sadašnjost i budućnost Niša. U propozicijama je stajalo i to da će tri prvonagrađena teksta biti postavljena na scenu Narodnog pozorišta u Nišu u formi triptiha, odnosno celovečernje predstave. Mnogo radova i kandidata čija prosečna starost godina nije prelazila trideset pet! U žiriju znana imena: Jovan Cirilov, Radmila Đurićin i Anja Suša. Prva nagrada pripala je Ivanu Jovanoviću, Beogradaninu sa diplomom dramaturga FDU. Nišljije – Dejan Petković (diplomirao na Filozofskom fakultetu u Nišu na grupi za srpski jezik i književnost) i Marjan Todorović (glumac sa stečenim akademskim zvanjem na FU u Prištini) za jednočinke „Via Doloris“, odnosno „Ees mooda“, dobili su drugu i treću nagradu. Ono što je konkursom predviđeno – 14. februara 2008. godine – realizovano je u niškom Narodnom pozorištu. Koprodukcijski projekat pod naslovom „Odabrani i uništeni“ (u postavi Nišljija – reditelja Kokana Mladenovića i dramaturga Branislave Ilić), uzburkao je ne samo kulturnu javnost Niša. Posle nekoliko sezona, ovim izvođenjem vratilo se staro, dobro, prepoznatljivo niško pozorište. Iz višegodišnje učmalosti i scenskog dremeža prodrmlali su ga mladi, talentovani, daroviti umetnici. A tema bogom dana za vraćanje sećanja na turbodne dane s početka 20. veka u Nišu i zemlji

Srbiji. Podsećanja i na vreme koje pritiska, steže i obuzima generacije sadašnje, najviše one pred kojima je „svetla perspektiva – budućnost“ u 21. veku. Lajtmotiv svih jednočinki sažet je u naslovu „Odabrani i uništeni“, sa gorkim, iskrenim porukama aktera ovog scenskog triptiha.

Eho premijere

Dugotrajni aplauzi protagonistima na premijeri bili su nagoveštaj uspešnog nastupa na kragujevačkom „Joakimfestu“ (nagrade stručnog žirija dobila je predstava u celini, reditelj Kokan Mladenović, glumac Dejan Cicmilović za ulogu Đorđa Karadorđevića u „Via Doloresu“ i autor te jednočinke, Dejan Petković), i na Susretima „Joakim Vujić“ u Kruševcu (nagrada stručnog žirija reditelju Mladenoviću i glumcu Cicmiloviću). Slede nastupi u Narodnom pozorištu u Beogradu, na Festivalu „Teatar na pravom putu“ u Mladenovcu...

Ko su, zapravo, mladi i talentovani dramski pisci, čiji rukopisi 2008. godine ispisuju lepe stranice Narodnog pozorišta u Nišu, koje iza sebe ima tradiciju već dužu od 120 godina? „Ideju za jednočinku *Odabrani* dobio sam posmatrajući kako se loši izbori ciklično ponavljaju u istoriji Srbije, ma koja epoha ili situacija bila. Između časti i ljubavi, prijateljstva i patriotizma ili nade i sukoba, svi mi, a tu uključujem sebe, povučeni našom genao-

Uspešan pozorišni triptih: *Odabrani i uništeni*

logijom, biramo da zaštitimo svoj rad umesto da zaštitimo sebe“, kaže Ivan Jovanović i dodaje, „rad sa Kokanom Mladenovićem je doneo drugačiji pristup tekstu od vizure koju sam imao. Tekst je ubrzao, učinio ga emotivnijim i punokrvnijim, a osu sukoba sa tri lika spustio na dva muška koji su nosioci u njegovoj predstavi. Brzo smo se dogovorili i razumeli oko teksta, mizanscenskih rešenja, koja su između kabarea i samrtnog ropca. *Odabrani* su dobili neophodnu tenziju i snagu koja prosto vuče gledaoce kroz pola sata i ne ostavlja ih ravnodušnim.“

Komad „Via Doloris“ Dejana Petkovića transportuje u dramsku ravan tragičnu sudbinu princa Đorđa Karadorđevića, nekadašnjeg regenta Kraljevine Srbije, rođenog brata Aleksandra Ujedinitelja. Kao žrtva neobičnih okolnosti i dešavanja početkom 20. veka, ali i voljom nekolicine uticajnih političara toga vremena i njegovog brata, Đorđe će doživeti užasnu sudbinu političkog neprijatelja i višegodišnjeg zatočenika Bolnice za duševno obojenje u Gornjoj Toponici kraj Niša. „Svoja sećanja na te dane i brojne događaje koji su obeležili noviju istoriju Srbije, princ Đorđe opisao je u memo-

arskoj knjizi ‘Istina o mome životu’. Upravo je ta knjiga za mene bila provokacija“, otkriva svoj predložak Petković. „Konačna verzija komada za izvođenje nastala je u saradnji sa rediteljem, a posebno tokom rada sa dramaturgom Branislavom Ilić, koji je rezultirao ne samo nesumnjivim uspehom komada i predstave u celini, već i izvanrednom interakcijom autora i dramaturga u procesu adaptacije integralnog teksta u ‘pozorišni’ format“, dodaje Dejan.

Bolno iskustvo

Marjan Todorović pojavljuje se u dvostrukoj ulozi u predstavi „Ees mooda“: kao pisac i glumac. Uspešno! „Veoma mi je bitno što sam igrao u komadu koji sam napisao, pogotovo što mi je ovo prva velika i značajna uloga. Na samom početku karijere desilo se da saradujem sa vrsnom ekipom, to je dragoceno iskustvo, koje ću dugo pamtit... Žalostno je što moram da konstatujem da naziv predstave na bolan način odslikava stanje i poziciju u kojoj se nalaze mladi i kreativni ljudi u Nišu, oni koji umeju da raz-

mišljaju, žele da rade i stvaraju kvalitetne stvari. Ako se i dogodi da ih neko vidi, prepozna u njima kvalitet i na neki način ih odabere, sistem i oni koji u njemu imaju vlast, odmah se potrudite, ne samo da umanje i ponište njihove vrednosti, već i da ih totalno rasformiraju i unište... Ipak, da ne bude zabavne, *Odabrani i uništeni*, kvalitetan su pozorišni čin, i jedna od dve predstave iz celokupnog repertoara niškog teatra, koju sigurno treba pogledati. Jer – vredi“, kaže Todorović.

Raznoobrazno dramsko štivo, umešnim rediteljskim i dramaturškim spajanjem, glumačkom igrom (Aleksandar Mihailović, Ninoslav Đorđević, Katarina Mitić, Dejan Cicmilović, Vladimir Posavec, Aleksandar Krstić, Marjan Todorović, Aleksandar Marinković), scenskim i kostimografskim rešenjima (Vesna Štrbac i Irena Belojica), muzičkom matricom (Marko Grbić i Aleksandar Ranđelović), uz stručnu konsultaciju Jovana Čirilova, pretvoreno je u zanimljivu, angažovanu i aktuelnu predstavu koja nikog ne ostavlja ravnodušnim. Zato se za reprizna izvođenja, mesecima u Nišu traži karta više!

DVA JUBILEJA SRPSKOG LUTKARSTVA

Ovogodišnji repertoar Susreta profesionalnih pozorišta lutaka Srbije u Nišu, pokazao je ujednačeni kvalitet, kao i to da likovnost predstava i dizajn lutki, generalno, nisu na zadovoljavajućem nivou

Željko Hubač

Srpsko lutkarstvo je krajem novembra u Nišu obeležilo dva velika jubileja. Tamošnje Pozorište lutaka proslavilo je 50 godina profesionalnog rada, a u gradu na Nišavi, od 23. do 27. novembra, održan je 40. Susret profesionalnih pozorišta lutaka Srbije na kome su učestvovala pozorišta iz Subotice, Zrenjanina, Novog Sada, Beograda, Zemuna, Kragujevca i Niša. Žiri u sastavu

Željko Hubač, Rade Radivojević i Milan Madarev odlučio je da Nagradu za najbolju predstavu ravnopravno dodeli predstavama zemunskog i niškog Pozorišta lutaka – „Bastijen i Bastijena“ u režiji Nikole Zavišića i „Mali princ“ u režiji Zorana Lozančića, koji je dobitnik i Nagrade za režiju. Za ulogu u zemunskoj predstavi „Bastijen i Bastijena“ nagrađena je Zorana Milošaković, dok su u

niškom „Malom princu“ glumačke nagrade osvojili Mirjana Đorđević i Svetlana Mihajlović, a za kreaciju lutaka nagrađena je Erika Janović. Senka Petrović dobila je nagradu za ulogu u predstavi Lutkarske scene zrenjaninskog Narodnog pozorišta „Toša Jovanović“, „Vetruškina ledina“ Uglješe Šajtinca, koji je dobio Nagradu za tekst. Predstava „You“ subotičkog teatra za decu, u režiji Biljane Vujović (koja je dobila Nagradu za kreaciju kostima) nagrađena je priznanjem za najbolju scenografiju (Sarapka Tibor). Pozorište mladih iz Novog Sada, koje je na festivalu izvelo predstavu „Puk!“ u režiji Emilije Mrdaković, dobilo je Nagradu za najbolju muziku (Miodrag – Miki Mladenović) i glumačku nagradu (Slobodan Ninković). Nagrada „Milena Sadžak“ za najboljeg mladog glumca dodeljena je Dariji Nešić, za naslovnu ulogu u predstavi „Radoznalo slonče“ u režiji Tadora Valova, a značajno lutkarsko priznanje „Janko Vrbnjak“ dobio je Goran Balančević, za animaciju lutke u predstavi „Konac delo krasni“ Malog pozorišta „Duško Radović“, u kojoj je glumačku nagradu zaslužio i Damjan Kecojević. Na svečanosti dodele priznanja, Nagradu za trajni doprinos lutkarstvu, koju dodeljuje Pozorište mladih, dobio je teatrolog Radoslav Lazić. Žiri udruženja lutkara UNIMA, koji su sačinjavali mr Alenka Pirjavec, Olga Vojnović i Vesna Žarnja, dodelio je nagradu predstavi „Bastijen i Bastijena“.

U obrazloženju svojih odluka žiri je primetio da se dugogodišnji problem, koji je mučio ovašnje lutkarske teatre, a to je manjak kvalitetnih glumaca, uspešno prevazilazi zahvaljujući školovanju mladih u dramsko-lutkarskim studijama i akademijama u okruženju. Sa stanovišta celine, stoji dalje u obrazloženju, ovogodišnji repertoar pokazao je ujednačeni

Mali princ u Nišu

kvalitet, a apostrofirano je da likovnost predstava i dizajn lutki, generalno, nisu na zadovoljavajućem nivou.

Inače, domaćini ovogodišnjeg Susreta su se potrudili da u Nišu okupe veliki broj gostiju iz Srbije, ali i okruženja. Specijalni gosti smotre bili su kolege sa zagrebačkog PIF-a, predvođene umetnič-

kim rukovodiocem gospodinom Festinjem, a ansamblu gostujućih teatarora boravili su većim delom Susreta u Nišu, družili se, razmenjivali iskustva i učestvovali u radionici koju je vodio poznati francuski umetnik Patrik Konan.

SEMINAR „OD IDEJE DO LUTKE“

Kao prateći program ovogodišnjeg Susreta održan je seminar „Od ideje do lutke“, koji je finansirao Fond za otvoreno društvo. U pitanju je nastavak saradnje niške Umetničke škole i Pozorišta lutaka, sa željom da se na Umetničkoj školi otvori novi osek, tj. ogledno odeljenje za školovanje konstruktora – majstora za izradu lutaka.

Naime, u Srbiji ne postoji profesionalna edukacija lutkara, posebna ili samostalna škola ili akademija ili osek za lutkarstvo. Naši teatri uglavnom angažuju majstore lutkare iz inostranstva, jer u Srbiji radi mali broj majstora za izradu lutaka. Zahtev za otvaranje pomenutog oglednog odeljenja već je upućen Ministarstvu prosvete i sporta, a dok čekaju odgovor, niški lutkari su odlučili da organizuju niz seminara i radionica, u kojima bi bio edukovan nastavni kadar, likovni umetnici, studenti Fakulteta primenjenih umetnosti, voditelji dramskih sekcija u školama i vrtićima, glumci, kreatori i pozorišni radnici. Seminar, koji je trajao tokom Susreta, obuhvatio je 4 radionice, koje su vodili bugarski umetnici, Miroslav Cvetanov i Diliانا Nikolova, profesori na Nacionalnoj Akademiji za pozorišnu i filmsku umetnost „Krstо Srafaov“ u Sofiji.

ČAROBNJACI IZ NIŠA

Pozorište lutaka iz Niša je, povodom svog jubileja, objavilo monografiju „Čarobnjaci iz Niša“ autora Slobodana Krstića. U ovom ambicioznom izdanju istog naslova, na više od 300 strana autor obrađuje period od 1951, kada počinje rad Marionetske sekcije Pionirskog doma „Stanko Paunović“, u Nišu, koja je radila do 1958. godine, kada je osnovano Pozorište lutaka. Prateći pola veka istorije ovog pozorišta, Krstić piše o produkcijama, prostorima u kojima se radilo, potom su tu i tekstovi o gostovanjima, učešćima na festivalima, priznanjima i dr. U drugom delu knjige autor nas podseća na rukovodioca Pozorišta lutaka, a o Teatru pišu i značajni glumci i upošljenici iz različitih sektora. Treći deo monografije je značajan sa stanovišta estetike i teorije lutkarstva, jer su u njemu objavljeni tekstovi teoretičara i stvaralaca, poput Henrika Jurkovskog, Srbojuba – Luleta Stankovića, Jovana – Bate Putnika, Živomira Jokovića, Radoslava Lazića, Dejana Penčića Poljanskog, Slobodana Markovića, Predraga Bjeloševića, Anastasa Ilkova, Viktora Klimčuka, Edija Majrona i drugih. Četvrti deo knjige je ispunjen preciznim teatrografskim podacima koji govore o repertoaru pozorišta i pouzdan su izvor za proučavanje lutkarstva u Srbiji.

RUŠENJE GRANICA I USKRŠNJA JAJA

Antiratna drama Slobodana Stojanovića „Veliki dan“ u režiji Vladimira Lazića, izvedena u pirotskom Narodnom pozorištu, priča je o surovostima i besmislu rata zasnovana na autentičnom događaju iz Prvog svetskog rata i pesmi Ivana Vazova

Zoran Živković - Žuća

Ansambl predstave „Veliki dan“,

razmenjuju uskršnja jaja. Dok se dve vojske mire i igraju kolo, umorni od besmisla ratovanja, njihove komande naredjuju topovsku paljbu i gađaju po svojim vojnicima...

Ovu antiratnu dramu Slobodana Stojanovića, Narodno pozorište Pirot realizovalo je u koprodukciji sa „Dramatično-kuklen teatrom“ iz Vraca (Bugarska). Adaptaciju i režiju predstave uradio je Vladimir Lazić, njegov pomoćnik bila je Ana Popdimitrova, a scenografiju i kostime uradio je Petja Načev iz Bugarske. U bugarskoj zemunici likove tumače glumci iz Vraca: Dimitar Dimitrov, Stefan Poljakov, Kalin Kostadinov, Teodor Gajdardžijev, Sava Georgijev i Anatolij Benkin, a u srpskoj: Rade Marjanović i Aleksandar Trmčić, gosti iz Beograda, i glumci iz Pirota, Zoran Živković, Milan Nakov, Slobodan Aleksić, Aleksandar Radulović, Aleksandar Zlatanov i Igor

Gocev. Ženski deo ansambla pirotskog teatra pojavljuje se u ulogama vila.

Posle vrlo uspešne premijere i reprize u Pirotu, početkom novembra izvedena je premijera i repriza u Vracu. Oko hiljadu gledalaca sa oduševljenjem je pozdravilo predstavu. I beogradska publika je, sudeći po reakcijama, komentarima i aplauzima, sa zadovoljstvom pratila i odgledala predstavu kada je 25. novembra izvedena u prepunoj sali Beogradskog dramskog pozorišta.

Direktor pirotskog pozorišta, Gradimir Filipović kaže da je povod postavke ove predstave devedesetogodišnjica pobojе Solunskog fronta. „I ranije je postojala ideja da se ovaj projekat realizuje, ali tek sada su se složile kockice. Uspeli smo da nađemo odgovarajuće pozorište u Bugarskoj i vrlo sam zadovoljan kako se sve odvija. Bilo je ovo veliko iskušenje za nas, s obzirom da je sve realizovano od sopstvenih prihoda jer smo zakasnili kod odgovarajućih fondova. Nadam se da će predstava biti dugo na repertoaru pirotskog i vračanskog pozorišta, bez obzira što imamo gostujuće glumce te je teško sve to organizovati. U decembru nas očekuje nekoliko izvođenja u Bugarskoj i gostovanje u Lazarevcu i Negotinu“, kaže Filipović.

Nasko Popdimitrov, direktor „Dramatično-kuklen teatra“, ističe da je veoma zadovoljan kako je predstava prihvaćena i u Srbiji i u Bugarskoj, a posebno posle beogradskog izvođenja, jer su

Predstava Veliki dan

njegovi glumci prvi put nastupali u našoj prestonici. „Stekli su se neka nova prijateljstva između srpskih i bugarskih umetnika koja više niko ne može da sruši. Granica između ova dva naroda, koji su veoma slični, samo nas sprečava da ostvarimo još veću saradnju na umetničkom, a i na svim drugim poljima“, kaže Popdimitrov.

Po rečima reditelja Lazića, ova vrsta koprodukcije je jedinstvena u Srbiji: „Do sada nije bilo takve saradnje između dva pozorišta dve susedne države. Bilo je zanimljivo što su paralelno rađene dve identične scenografije. Najvažnija je ideja da pozorišta rade komad koji je u istorijskom pamćenju dve države a da nema ideološki predznak da je jedna zemlja kriva a da je druga vodila pravedni

rat. Naprotiv, ovo je priča o besmislu rata i o surovim uslovima u kojima se sve to odvijalo. Reakcije publike u Srbiji i Bugarskoj su iznad mojih očekivanja.“

Narodno pozorište Pirot 15. decembra u Rakovici učestvuje na festivalu najboljih ostvarenja u prošloj pozorišnoj sezoni sa predstavom Džordža Bernarda Šoa „Pigmalion“ u režiji Boška Dimitrijevića. Pisac ovih redova je, u novembru prošle godine, ovim komadom obeležio dvadeset godina profesionalnog umetničkog rada, a predstava je do sada učestvovala na dva festivala: Susreti profesionalnih pozorišta Srbije „Joakim Vujić“ u Kruševcu i Vračka pozorišna jesen. Inače, ovo je prvi put u istoriji pirotskog pozorišta da jedna predstava bude u selekciji tri festivala.

OD „HASANAGINICE“ DO „ANĐELE“

Leskovački pozorišni maraton okupio je predstave iz najznačajnijih teatarskih kuća u Srbiji i preko 2500 gledalaca

Željko Hubač

U leskovačkom Narodnom pozorištu je od 5. do 11. novembra održan Pozorišni maraton koji izazvao veliku pažnju publike. Naime, u gradu čiji se teatar već godinama bori sa pogubnim minulim nasleđem koncepta besplatnog pozorišta, oličenoj u (besmislenoj) krilatici „Pozorište svih, pozorište za sve“ dogodilo se to da su stanovnici putem medija prozvali upravu teatra s optužbom da je karte podelila po principu ličnih simpatija. Organizatori Maratona su bili istinski ushićeni činjenicom da su nimalo jeftini kompleti planuli na blagajni za tri dana, a potom i zatečeni pozivkom onih koji su danima pred Maraton pokušavali da kupe kartu, ubeđeni da su one, po starom principu – deljene.

Ovogodišnji Maraton zamišljen je kao komercijalni projekat, koji je za cilj imao i profit, što je, s obzirom na program koji je ponuđen publici, namerna vredna hvale. Program je, po rečima organizatora, pažljivo pripreman nekoliko meseci, uz pomoć prijatelja teatra ostvareni su značajni kontakti sa upravama mnogih pozorišta koje su imale sluha za želju Leskovčana da kvalitetom privuku publiku, ostvareni su i kontakti sa Ministarstvom kulture koje je pokrenulo akciju gostovanja dva nacionalna teatra u Srbiji, i, ono što je jako važno, Maraton je, u saradnji sa lokalnim medijima, dobro marketinški prezentovan u gradu, te je rezultat svega bio neizbežno dobar i po publiku, ali i po budžet teatra. A svi se u gradu na Vaternici slažu da još od akcije „Beograd jugu Srbije“ u kojoj su zahvaljujući Skupštini grada Beograda gostovali prestonički teatri u Leskovcu, ali i u Madveđi i Bujanovcu, nije bilo tako kvalitetnog pozorišnog događaja u gradu, koji očigledno želi da vidi dobru pozorišnu predstavu.

Pozorišni maraton otvorilo je Narodno pozorište iz Beograda Simovićevom „Hasanaginicom“, u režiji Jagoša Markovića, jednom od najuspešnijih predstava nacionalnog teatra u poslednjih nekoliko sezona. Već sutradan gostovao je Teatar Perovo iz Moskve, sa predstavom A. Kurejčika „Pažnja, idu žene“, teatar koji je naša publika imala priliku da vidi na festivalima u Novom Sadu i Beogradu, ali i u regionu i šire, u Crnoj Gori (Budva grad teatar), Albaniji, Slovačkoj, Ukrajini, Egiptu... Trećeg dana Maratona gostovalo je Srpsko narodno pozorište iz Novog Sada sa predstavom „Džandrljivi muž“ Jovana Sterije Popovića, u režiji Radoja Čupića, koja je, kao višestruki laureat Dana komedije, izazvala oduševljenje publike. Domaćini su svoju predstavu, Nušićevu „Sumnjivo lice“ u režiji Velimira Mitrovića, izveli dan kasnije. Beogradsko dramsko pozorište gostovalo je sa predstavom rađenom po tekstu Martina Mekdone „Jastučko“, u režiji Anje Suše. Ovaj irski pisac je, inače, poznat leskovačkoj publici, s obzirom da je njegov komad „Poručnik s Inišmore“ imao vrlo uspešnu srpsku prazvednu upravo na ovoj sceni, u režiji Nenada Todorovića. Jugoslovensko dramsko pozorište učestvovalo je na Maratonu sa predstavom „Pred penzijom“ po tekstu Tomasa Bernharda u režiji Dina Mustafića, a publika je s ushićenjem

prpratila kreacije Branislava Lečića, Mirjane Karanović i Milice Mihajlović. Pretposlednje večeri smotre, 11. novembra, nastupilo je Kruševačko pozorište sa predstavom „Svinjski otac“ rađenoj po TV drami Aleksandra Popovića, u režiji Egon Savina, sa Jelisavetom Sekom Sablić, Dubravkom Kovjanić i Nebojšom Milovanovićem u glavnim ulogama. Leskovački Pozorišni maraton 2008. zatvorio je Zvezdara teatar sa predstavom „Anđela“ po tekstu Stevana Koprivice, a u režiji Milana Karadžića. Bila je to, po mišljenju publike, u glumačkom smislu, još jedna kruna višednevnog događanja, s obzirom na glumačke bravure Branimira Brstine i Isidore Minić.

Za sedam dana koliko je trajao, leskovački Pozorišni maraton je pokazao da je, uz pažljivo planiranje i dobar marketing, ali i uz obostranu saradnju sa teatrima u pozorišnim centrima Srbije, moguće na sasvim komercijalnim osnovama uprihiti lokalnoj publici pravu teatarsku feštu. Publika je reagovala pozitivno, za sedam dana je preko 2500 gledalaca posetilo leskovačko pozorište, a ostaje da se vidi da li će i osnivači imati sluha za ovakav vid decentralizacije kulture, za koju se verbalno zalažu. Ili će ih i dalje, takve kakvi su „moćni“ i „prolazni“ naši teatri interesovati samo onda kada treba „uhlebiti“ nekoga od svojih.

Predstava *Hasanaginica*

Predstava *Pred penzijom*

POZORIŠNI AMATERIZAM U NOVOM RUHU

„Razvojni put Bore Šnajdera“, u režiji Miroslava Trifunovića, Gradskog pozorišta „Abrašević“ osvojio je četiri nagrade na Drugom regionalnom festivalu amaterskih pozorišta „Repassage fest“ na Ubu

Željko Hubač

Varoš nadomak Beograda, gradić sa desetak hiljada stanovnika, rodno mesto dva velikana srpskog teatra, Raše Plaovića i Aleksandra Popovića, bio je od 9. do 16. novembra središte pozorišnog amaterizma eks-Jugoslavije. U lokalnom Centru za kulturu, u okviru koga radi amatersko Pozorište „Raša Plaović“, okupili su se pobednici smotri amatera država koje su nastale na prostoru SFRJ, na „Repassage festu“ koji se pokazao kao dobro koncipiran regionalni festival sa kvalitetnom infrastrukturom i dobrom organizacijom, sa podrškom opštine i Republike, ali i mnogobrojne publike, koja je iz dana u dan svojim glasovima birala glumca večeri.

„Repassage fest“ su otvorili gosti iz BiH, iz Trebinja, Pozorište „Male stvari“ predstavom „Uho, oko, obraz, trtica...“ po tekstu Muze Pavlove, u režiji Željka Miloševića. Potom su nastupali domaćini sa Fejdoovim komadom „Idemo u lov“ u režiji Milenka Pavlova, a trećeg dana Festivala gostovali su amateri iz Teatarske radionice Centra za kulturu „Marko

Cepenkov“ iz Prilepa, koji su izveli zanimljivu koreodramu „Priča o vojniku“ po Šarlu Ferdinandu, u režiji Igora Trpčevskog i u koreografiji Kire Miladinovskog. „Nema predstave“ naslov je ipak održane predstave Javne ustanove „Zahumlje“ iz Nikšića, radene po tekstovima Danila Harmsa, a u režiji Petra Pejakovića. Slovenci su gostovali sa sjajnim teatarskim eksperimentom „Godišnji odmor“ po tekstovima Tima Grabnara, a u režiji Zorana Petrovića, dok su se gosti iz Hrvatske predstavili adaptacijom Kuničevog vodvilja „Kidaj od svoje žene“ u režiji adaptatora Nina Škrabea, koji je radnju komada postavio u Zagreb iz osamdesetih godina prošlog veka, u jedan vrlo provokativni kontekst koji je, pak, izazivao salve smeha publike.

Apsolutni pobednici ovogodišnjeg Festivala bili su amateri iz valjevskog Gradskog pozorišta „Abrašević“, koji su izveli predstavu Aleksandra Popovića „Razvojni put Bore Šnajdera“ u režiji Miroslava Trifunovića. Oni su od stručnog žirija, koji su činili glumica Ljiljana

Predstava *Razvojni put Bore Šnajdera*

Lašić, novinar Mirjana Radošević i pozorišni kritičar Feliks Pašić, pored Nagrade za najbolju predstavu, dobili i Nagradu za najbolju režiju, Nagradu za najbolju mušku ulogu (Branko Anđić) i Nagradu za najbolju kostimografiju (Branka Šišinački-Obradović). Laureat Nagrade za najbolju žensku ulogu bila je članica pozorišta domaćina Mirjana Simić, Nagrada za najbolju scenografiju pripala je Makedonki Bojani Artinoskoj Trpčevskoj, za predstavu „Priča o vojniku“, dok su gosti iz Slovenije sa Uba poneli kolektivnu Nagradu za pozorišni eksperiment.

Inače, odsustvo većeg broja pratećih

programa (što bi mogao da bude izazov za organizatora u pripremi sledećeg Festivala) donekle su nadomestili vrlo posećeni razgovori sa stvaralocima, na kojima su glumci iz različitih sredina pokazali različite pristupe pozorišnom amaterizmu – od sistema višemesečne posvećenosti edukaciji onih koji tek počinju da se amaterski bave teatrom (gde je predstava u drugom planu i neretko nema formu celine), do sistema potpuno profesionalizovanog procesa rada u dobro organizovanim pozorištima u kojima su samo glumci amateri, ali i oni iza sebe imaju višedecenijsko iskustvo rada u amaterizmu.

ŠTA SE DOGAĐA U POZORIŠTIMA BIH

Aleksandra Jakšić

Narodno pozorište iz Sarajeva gostovalo je na festivalu u Užicu komadom *Samoubica*. Ova aktuelna drama napisana je za vreme Staljinove vladavine i odmah zabranjena, a njen autor, Rus nemačkog porekla Nikolaj Erdman proteran je u Sibir.

Erdmanov tekst je zanimljiv za zemlje u tranziciji zbog „lešinarskog“ vremena u kom živimo, kada su pojedinci, makar i preko nečije smrti, spremni da napreduju u životu.

Predstava *Životinjska farma* Dječijeg pozorišta Republike Srpske u režiji Alekseja Ljeljavskog, osvojila je četiri nagrade na 17. festivalu „Dani Zorana Radmilovića“ u Zaječaru. Među njima je i „Zoranov brk“ koji je prvi put dodeljen celom ansamblu. Pripala im je nagrada za najbolju predstavu od strane publike, nagrada „Krstimir Milovanović“ za scenografiju, te priznanje za dizajn.

U zvaničnoj konkurenciji 25. Susreta pozorišta BiH u Brčkom od 20. do 29. novembra našlo se pet predstava iz bh. pozorišne produkcije i tri iz Hrvatske,

Srbije i Crne Gore. Od prošle godine smotra je koncipirana kao regionalni festival najboljih pozorišnih ostvarenja pisanih jednim od tri službena jezika u BiH. Brčanska publika je videla: „Danila“ CNP-a iz Podgorice, „Tvrđavu“ Teatra „Kabare“ iz Tuzle, „Narodnog poslanika“ Narodnog pozorišta RS, „Čeifa“ Beogradskog dramskog pozorišta, „Baladu o Omeru i Merimi“ NP Sarajevo, „Kulina“ NP Mostar, „Metro – priče iz belog sveta“ Dječijeg pozorišta RS i „Kauboj“ Teatra „Exit“ iz Zagreba. Selektor Srđan Vukadinović iz Tuzle rukovodio se i „drugom repertoarskom odrednicom – istorijskim krugovima u savremenom teatarskom trajanju. Reč je o kulturološkim krugovima koji u vrtlogu istorijskih zbivanja prate sudbinu južnoslovenskog čoveka i odvajaju ga od društva modernosti.“

Predstavom „Malograđanska svadba“ Bertolda Brehta, u režiji Jovice Pavića, i produkciji Narodnog pozorišta Tuzla, počeli su 15. pozorišni dani u Tuzli. Izvedeno je deset predstava – pet bosanskohercegovačkih i pet inostranih tea-

tara. „Malograđanska svadba“, koja je na poslednjim Igrama u Jajcu proglašena najboljim ostvarenjem, jednočinka je iz prve faze Brehtovog stvaralaštva, i kritika je mentalnog sklopa kič čoveka. Ansambl iz Slovačke je izveo „Smrt u ružičastom“ Ljubomira Feldeka, u režiji Michaela Nahlika. Predstava o životu izvanredne francuske pevačice Edit Piaf upečatljivo pokazuje da ljudska sloboda podrazumeva žrtvu. Prvi put je učestvovao i Teatar Exit iz Zagreba, i to sa predstavom „Kako misliš mene nema!“, čiji je autor i redatelj Ivica Balaban. „Muholovac“ Zilhada Ključanina, u režiji Aleša Kurta, Kamernog teatra 55, tiče se mentalnog sklopa Bosanaca. Predstava „Bog, rat i ostalo“, autora Žan-Kloda Grumberga, u režiji Aleša Kurta, koju je izveo Sarajevski ratni teatar, sastoji se od tri jednočinke ovog francuskog autora – „Miško“ je lako prepoznatljiva priča o ksenofobiji, „Rat i mir“ opominje ljudski rod da obične građane u ratu i miru iskorištavaju elite i „Job“ je deo predstave u kojem se preispituje savest ljudi. Narodno pozorište iz Sarajeva izvelo je „Baladu o Omeru i Merimi“, u režiji Sulejmana Kupusovića, a beogradski Atelje 212 „Branu“ u režiji Milice Kralj...

„Zoranov brk“ za ceo ansambl: *Životinjska farma*

Mesto u središtu zemlje Ezena Jule, u režiji gosta iz Turske M. Nurulaha Tundera, prva je premijera u novoj sezoni Bosanskog narodnog pozorišta Zenica.

„Ovo je jedna ženska predstava, jedan uspeh žena“, kaže reditelj za izvedbu u kojoj igra 11 glumica.

Uvek aktuelan Horvat: *Figaro se razvodi*

TEATARSKE VESTI IZ MAKEDONIJE

Premijerom predstave *Žena mi se zove Boris* Kumanovskog teatra, završen je 11. Međunarodni teatarski festival „Dani komedije“. Tokom 20 dana prikazano je deset predstava koje je videlo oko 7000 ljudi. Komad Rafija Šarta u režiji Koleta Angelovskog prikazuje bračne probleme nevernog supruga, koji umesto da se kloni neprijatnih susreta, upada u neobične i komične situacije. Publika, kao i organizatori kumanovskog festivala, bili su veoma zadovoljni izvedbom.

Strnište Z, komad Mihaila Levenskog je poslednji projekat na sceni bioskopa Frosina, nastao u koprodukciji Makedonskog privatnog teatra i Dečjeg kulturnog centra. Šest tužnih priča, smeštenih „iza rešetaka“ spajaju se u jednu – sve se tiču torture, društvene dekadencije, kako one zbog koje su akteri u zatvoru tako i one koju sprovodi policijsko osoblje. Režiju potpisuje Grozdanov.

Na sceni Narodnog pozorišta „Vojdan Černodrinski“ u Prilepu, izvedena je nova predstava za decu *Čarobnjak iz Oza*. Ovu poznatu priču za scenu je prilagodio Petar Dimoski.

U Narodnom pozorištu u Štipu izvedena je komedija *Šta je batler video*, britanskog pisca Džoa Orsona u režiji Siniše Evtimova.

Posle dvogodišnje pauze, odnosno uspešnih gostovanja u Južnoj Koreji, Sloveniji, Litvaniji, Austriji i BiH, komad *Čelava pevačica* u režiji Igora Ivkovića i produkciji „Teatra 007“ vraća se na scenu Dečjeg kulturnog centra.

Crna kuga napada u režiji Vladimira Milčina nova je premijera Bitoljskog teatra. Reč je o emotivnoj, muzičkoj predstavi koja je bazirana na poeziji Mihaila Rendžova, korišćene su i makedonske narodne pesme protiv kuge, kao i dela poznatih autora: Bihnera, Džona Vilsona, Puškina, Defoa i dr., kao i delovi iz bečke opere „Siroti Avgustine“. „Ova predstava je korak ka kreiranju novog žanra koji se može definisati kao teatarska patnja. U muzici, emocija znači rad posvećen nečijoj patnji, i ovaj projekat je patnja Mihaila Rendžova. Njegovu poeziju smo pokušali da pretvorimo u slike, muziku, pozorište... Kuga kao pojava mi je bila interesantna i kao metafora izopačavanja i obeščašćivanja. Pojava koja deluje, čini se bez smisla, u biti je smrtonosna“, rekao je reditelj.

Premijera komada *Figaro se razvodi* Edena fon Horvata, u postavci albanskog reditelja Kustrima Bektešija izvedena je u Makedonskom narodnom pozorištu, istog dana kada je „Figarova ženidba i razvod“ imala premijeru u beogradskom nacionalnom teatru u režiji Slobodana Unkovskog. „Komad je o ljudima koji provode gotovo ceo život u nekoj vrsti tranzicije, promene društvenih sistema, bez osigurane budućnosti, čekajući da se nešto dobro dogodi, hojeći se onog što donosi sutra“, rekao je Bekteši.

Narodni teatar iz Prilepa premijerno je izveo komad bugarskog pisca Ivana Vazova *Službogonci*. Predstava u režiji Sofije Ristevske u celosti je aktuelna, odslikava socijalnu situaciju u Makedoniji, ali i šire – želja malog čoveka, njegova svakodnevna borba za opstanak i preživljavanje, težnja ka boljem socijalnom statusu i bliskosti sa vlašću.

Premijera predstave za decu *Dečak sa koferom* britanskog dramskog pisca Majka Kenija, u režiji Zoje Buzalkovske, održana je u Dečjem kulturnom centru u Skoplju. Komad govori o dvanaestogodišnjem dečaku koji za vreme rata traga za bratom po celom svetu.

KAZALIŠNI DOGAĐAJI U HRVATSKOJ

Nova zagrebačka pozorišna scena „Lea Deutsch“ otvorena je monodramom Sam svoja žena Daga Rajta, ovenčanoj Pulicerom i Tonijem, u izvođenju Duška Valentića. Drama dočarava život Berlinca Lotara Berfelda, iliti transvestita Šarlot von Malsdor. Šarlot je postala slavna jer je sačuvala jedini preostali Vajmar-kabare. Zato je primila i državno odličje. Ipak, otkriće da je komunizam preživela zahvaljujući odavanju podataka o gostima svog lokala i svojim prijateljima, dovodi je od nacionalne junakinje do persone non grata.

Splitsko Gradsko kazalište mladih premijerno je izvelo *Ponašanje u saobraćaju* Branka Ružića u režiji Marice Grgurinović. Edukativna predstava na

zabavan i duhovit način vodi u svet pravila ponašanja u saobraćaju: od prelaza ulice i prepoznavanja osnovnih znakova i signalizacije, preko ponašanja u sredstvima javnog prevoza, do izgradnje pravilnog odnosa prema policajcima.

S ljubavlju, Dženis najnovija je predstava zagrebačke Komedije koja je pokušala dati drukčiji uvid u život pop zvezde Dženis Džoplin. Predstava, koju je postavio Lorens Kiru, nastala je prema dramskom predlošku američke of-Brodvej produkcije Randala Majlera iz 1998, načinjenoj prema istoimenoj knjizi pevačicine sestre Lore. Intimna biografska priča prikazuje drugu Dženis, njene želje, strahove, borbu sa samom sobom i s očekivanjima okoline, detinjim odušev-

ljenjima i grubim odrastanjima.

Predstava *Deca sa CNN-a*, nadahnuta televizijskim izveštajima o deci koja su bila žrtve rata u Hrvatskoj i BiH, glumca i dramskog pisca Amira Bukvića, u režiji Aide Bukvić premijerno je izvedena u zagrebačkom Histrionskom domu. Komad nas uvodi u život dvoje dece, sada devojke i mladića, 15 godina posle, koji se igrom slučaja ili sudbine sreću u Zagrebu i spontano se prijatelje, ne znajući kako dele jedan specifični životni trenutak. Reč je o životnoj i potresnoj predstavi jer priziva u sećanje traume svih naroda s ovih prostora.

Drama italijanskog nobelovca Luidija Pirandela *Večeras improvizujemo* u izvedbi ansambla Talijanske drame, ri-

Maratonski plesovi kao reality show: *I konje ubijaju, zar ne?*

ječku premijeru je doživela na sceni HNK-a Ivana pl. Zajca, gde ju je postavio Paolo Madeli. Predstava je estetski vrlo

jaka, tekst je redukovan ali tako da su piščeva promišljanja ostala netaknuta. Podsetivši da je ovo jedino Pirandelovo

delo koje, nakon režije u beogradskom teatru u mladosti, ponovno radi, Madeli je rekao: „Ovo delo postavlja zanimljivo pitanje koje se tiče celog sveta. Život je nesavršen; ima početak i kraj. Da bi se ostvario, u neprestanom je kretanju, a umetnost, kao npr. u muzeju, statična je i ostaje zauvek. Pitanje je može li život biti umetnost? Ne. Može li umetnost biti život? Ne može, ali jedno bez drugog ne mogu zato što umetnost kao da osvešćuje život... Pozorište bi trebalo biti mesto za potragom istine; mesto intelektualnog otpora.“ Kostimi i scenografija od papira pokazali su koliko krhkost može biti magična.

U istom riječkom teatru predstavom „Čarobna frula – kušnja“ ansambla Kontraste, Pozorišta Talia iz nemačkog Nirnberga, otvorena je 13. revija lutkarskih pozorišta. Od 3. do 9. novembra, ugošćene su 3 inostrane i 13 domaćih predstava. U nemačkoj izvedbi koriste se ginjol lutke koje se animiraju na stolu. Tu je i bajkovita papirna scenografija, dva glumca lutkara čija je animacija namerno vidljiva publici. Učestvovala su pozorišta iz Zadra, Osijeka, Virovitice, Sarajeva, Mostara, Splita, Zagreba, Hvara, Rijeke...

Riječani su se s turneje po Srbiji vra-

tili sa nagradom festivala „Vršačka pozorišna jesen“, za „originalno izvođenje velikog klasika“. Nagrađena je Šekspirova *Ukročena goropad* u režiji Vite Taufera.

Zagrebačko kazalište lutaka proslavilo je šest decenija postojanja.

Privatno pozorište „Planet Art“, koje je postiglo veliki uspeh s predstavom „U poseti kod gospodina Grina“, pred zagrebačku publiku donosi nagrađivani brodvejski hit *Sumnja*, američkoga dramskog pisca i reditelja Džona Patrika Šenlija u režiji Marka Torjanca. Komad s odličnim dijalozima problematizuje vruć i medij-

ski (posebno u SAD-u) vrlo eksponiran problem pedofilije u Katoličkoj crkvi.

Novi komad Jasmine Reze *Bog masakra* u Hrvatskoj (već izveden u Ljubljani, i u pripremi u Ateljeu 212), na scenu HNK Split postavila je Nenni Delmestre. Predstava o porodičnom nasilju oduševila je i nasmejala publiku. „Izvedba stilski balansira između drame, komedije i teatra apsurda“, kaže rediteljka. Drama je ironična komedija koja govori o relativnosti pojma žrtve i krivca i o tome je li disfunkcionalna porodica uzrok dečjoj, a potom i agresiji odraslih. Ili, ko je gori i nasilniji – problematična

deca ili njihovi civilizovani roditelji.

U zagrebačkom HNK-u premijerno je izveden tekst *I konje ubijaju, zar ne?* u dramatisaciji i režiji Ivice Boban. Rediteljka je našla vezu između organizacija maratonskih plesova američkih tridesetih godina prošlog veka sa današnjim *reality show* emisijama. Nažalost, kritika kaže da je komad američkog publiciste Horasa Mek Koja umesto socijalne drame prikazan kao ilustrovanje trenutno najotudjenijih i moralno najmanipulativnijih šou programa.

NOVITETI SLOVENAČKOG GLEDALIŠČA

Najbolje originalno dramsko delo 2008, ovenačano Grumovom nagradom, komad *Smeće na mesecu* Roka Vilčnika izvedeno je u Mestnom gledališću Ptuj, u režiji Nika Apera.

Reč je o uznemiravajućem i potresnom umetničkom delu, koje jezive teme prikazuje na originalan način. Dete u komadu je subjekat divljenja, čistine, u moralno zagađenom okruženju. Alisa u zemlji čuda ili Samjuel u Guliverovim putovanjima otkrivaju sakriven svet dece, dok Vasilka otkriva skriveni svet odraslih.

Na sceni Prešernovog gledališča Kranj, poznatom po izvođenju novih drama, premijeru je imao komad *Ukoso prelaženje autoputa ili Priča o zlatnoj ribici* estonskog autora Žana Tatea (Jaan Tätt). Njegov komad je teško uvrstiti u neku kategoriju, najbliže bi se mogao definisati kao realistična drama u kombinaciji sa dramatikom apsurdna. Akteri su usamljeni i čudan muškarac kome zlatna

ribica ispunjava želju, i mladi par koji slučajno pokuca na njegova vrata te se upliće u njegovu životnu zgodu. Drama nepredvidljivih obrta, iskrenog i duhovitog dijaloga drži nas u napetosti sve do časa neočekivanog raspleta.

Noć ili poziv u pomoć, autorski projekat Damjana Kozole, nova je predstava Slovenskog mladinskog gledališča. Njegov prvi pozorišni tekst povezan je sa igranim filmom „Zauvek“, koji je imao premijeru gotovo u isto vreme kao i predstava. Dešavanje je zgusnuto u jednu noć, mali broj lokacija, izrazito je emotivnog inteziteta. Glavni junak Martin mora da se odluči za život ili smrt. Usamljen, depresivan i izgubljen u svetu uspeha, pozove u pomoć. Na drugoj strani žice je studentkinja psihologije, puna životnog optimizma. Pred njima i nama je duga noć... Predstava govori o strahovima koje svi nosimo u sebi.

Na sceni mariborskog SNG-a Sebastijan Horvat je postavio komad *Za do-*

brobit nacije Ivana Cankara. Pisac koji se bavio kritikom društva, ovaj komad je napisao u svom tzv. zreom periodu (1901–1910), kada je realno prikazivao slovenačke socijalne, moralne i političke razmere, preplićući ih sa elementima aktivističkog mišljenja i duhovne senzibilnosti. Ova Cankarova prva komedija se oslanja na Gogoljevog „Revizora“. Političke mahinacije, ljubavničke afere, novinarski otpor, demonstracije, za proteklih sto godina nisu se promenili.

U Sloveniji je prvi put izveden komad Tomasa Bernharda *Moć navike* na sceni ljubljanskog SNG-a, u režiji Janusza Kice. Praizvedba komada, koju je autor naslovio kao komedija, desila se na salzburškom festivalu 1974. godine i prilično je iznenadila kritiku.

Pet cirkuskih artista, direktor Garibaldi, njegova unuka – hodačica na žici, žongler, krotilac i komičar pokušavaju izvesti kvintet „Pastrmike“ Franca Šuberta. Garibaldi je tvorac ideje i

Radko Polič u Cankarevom komadu (Foto: Matej Kristovič)

insistira da se svakodnevno vežba klasična muzika, s tim da niko od njih nema pojma o muzici niti vidi smisao tog poduhvata...

U kolektivnoj postavci Gledališča Labirint, premijerno je izvedena *Snežna kraljica* na sceni Gledališča Glej. Izvedba je bazirana na kombinaciji prefinjenih klasičnih lutki i žive animacije različitim

lutkarskim sredstvima. Svet Snežne kraljice je predstavljen u formi animiranog filma, što predstavi posebnu dimenziju. Reč je o vizuelnoj poemi sastavljenoj od delova originalne bajke Andersena i pesama iz komada Ferija Lainščka, a sa minimalnom upotrebom govora.

POZORIŠNE NOVOSTI IZ CRNE GORE

Na Dan CNP-a na Velikoj sceni nacionalnog teatra, po prvi put u zatvorenom scenskom prostoru (premijera je bila u julu na Cetinju) izvedena je opera *Balkanska carica*. Prvu crnogorsku operu italijanskog kompozitora Dionizija de Sarna San Đorđa, po libretu iz drame Njegoša, režirala je Radmila Vojvodić.

Crnogorsko narodno pozorište postalo je član Evropske teatarske konvencije. „Pripadnost ETC-u je nova evropska dimenzija nacionalnog teatra, članstvo će doprineti jačanju crnogorske kulture izvan njenih granica. Zapravo, kada je

pozorište u pitanju, te granice su odavno prevaziđene“, kazao je Janko Ljumović, direktor CNP-a.

Predstava *Kako se ko rodi* proslavila je deceniju igranja na sceni nacionalnog teatra.

Komediju po tekstu Nikole Prvog Petrovića Njegoša režirao je Blagota Eraković. Činjenica da ova predstava na moderan način korespondira sa savremenim gledaocem, učinila ju je dugovečnom. Jedino dramsko delo kralja Nikole u prozi, pisano je u dva navrata – 1895. i oko 1910. Radnja se događa u domaćinskoj kući seoskog kmeta Đura, nedaleko od Cetinja i vezana je za kraj 19. veka, za temeljne promene u Crnoj Gori u vremenu stvaranja nove moderne države, njene prosvete, po uzorima na moderne evropske zemlje.

Predstava Gradskog pozorišta iz Podgorice gostovala je u Herceg Novom. Komad raden za Kotorski festival *Kapetan Crna Brada, kakao i čokolada* po tekstu Branka Dimitrijevića, režirao je Nikola Zavišić. Predstava se, kroz duhovit i poučan način, bavi „problemom“ današnjih gusara u novom, globalizovanom svetu. Podgoričani su u Herceg Novom izveli i predstavu *Lažljivci*. Crnu komediju proslavljenog engleskog pisca, reditelja i glumca Antonija Nilsena, režirao je Marko Manojlović.

Na Sceni 213 u Nikšiću Herceg Novosko pozorište izvelo je predstavu *Naš čovek* kojom je otvorilo nedavni festival HAPS. Omnibus predstava od šest priča

Ismevanje mana društvenog poretka: *Art eksport* (Foto D. Kalezić)

autora iz zemalja nastalih na nekadašnjem jugoslovenskom prostoru inspirisana je mentalitetom sredina u kojima pisci žive. Režiju, scenografiju i izbor muzike potpisuje Sladana Vujović.

Premijera predstave *Ne igray na Engleze* po tekstu Vladimira Đurđevića, a u produkciji i režiji „Off Projekta“ izvedena je u DODEST-u u Podgorici. „Nevladina organizacija ‘Off Projekat’ pokrenuta je zbog nezavisnih pozorišnih produkcija i saradnje mladih dramskih stvaralaca, sa željom da se otvori dodatni prostor za njih“, kazao je Petar Burić, osnivač. A komad je priča o tri najbolja druga koji su se različito kladili na istu utakmicu i o tome dokle će ih odvesti

naizgled sitne čarke svojstvene strastvenim kladioničarima, te koje će istine otkriti jedan o drugom i njihovom dugogodišnjem prijateljstvu. „Linija manjeg otpora jeste kredo junaka komada“ – Pauna, Buleta i Piksija. Pošto je uvek neko drugi kriv za probleme koji ih prate i pošto se sve to može zaboraviti uz konzervu piva i tiket, oni su na to čuveno parče papira položili ne samo novac već i prijateljstvo i čitave živote...

Manifestacija „Trg od pozorišta“, koja se ove godine prvi put održava u Kotoru počela je komadom „Medeja“. Učestvovala su i predstave: „Detić u parlamentu“ Nikšićkog pozorišta, „Betula u malu valu“ tivatskog Centra za kulturu,

„Sanjivi nagon“ cetinjskog Kraljevskog pozorišta Zetski Dom, „Art eksport“ CNP-a, „Lažljivci“ Gradskog pozorišta iz Podgorice...

Nova predstava CNP-a je predstava *Art eksport*. Komad je nastao po motivima „Impresarija iz Smirne“ Karla Goldonija, koji je makedonska spisateljica Žanina Mirčevska osavremenila i dodatno ga učinila aktuelnim, a režiju potpisuje Lidija Dedović. Junaci su obični talentovani, polutalentovani ili propali umetnici, nesrećni direktori, činovnici vlasti, hedonisti-moćnici... Satira na opaku glad za novcem, preterane ambicije, korist, lobiranja, manipulacije.

**Sekretarijat za kulturu
Skupštine grada Beograda
usrdno dariva svoje jedine pozorišne novine. „Ludus“ uzvraća s blagodarnošću.**

PUTUJEM, MISLIM, OSEĆAM

Montreal i globalna kriza

Piše Jovan Ćirilov

Beograd - Frankfurt - Montreal, 18. novembar 2008.

Imao sam avio-kartu za juče, ali je, kao posledicu petodnevnog štrajka koji je zvanično bio završen, Air Frans ipak otkazao let. Sutradan će navodno konačno biti normalizovan saobraćaj. I tako sa još juče spakovanim koferima čekam današnji let, i to preko Frankfurta. Kad usred svoje sobe ugledam kofere, osećam se kao da čekam let na aerodromu.

Polećem rano ujutro. Let do Frankfurta mi deluje kratko (naročito uz rešavanja najteže varijante sudokua) u odnosu na sedam sati leta preko okeana koji me tek čeka. Ali, srećom imam već uvežbanu zanimaciju na dugim letovima – sređujem svoje fotografije. Zvuči neverovatno, ali jedva da je bilo dovoljno vremena da sredim po albumima svaku sliku sa upisanim podacima na poleđini. Izbegao sam čak da se upustim u razgovor sa saputnikom kraj mene, za koga se pri kraju putovanja ispostavilo da je Poljak, zaposlen u Ujedinjenim nacijama sa radom u Africi ispod polutara. Pitam ga da li Afrikom i dalje hara sida. Kaže da je daleko veći problem kolera, od koje umire više osiromašenih domorodaca nego od „kuge XX veka“.

U Montreal stižem oko 13 sati po lokalnom vremenu. Zadovoljan sam da mogu da stignem da se registrujem u Hotelu Fermon le ren Elizabet, i prisustvujem svečanom otvaranju predstavom kanadskošvajcarskog „novog cirkusa“ Eloiz.

U hotelu konstatujem da nemam pasoša. Šok! Kako ću natrag. Preturam po koferima. Nema ga. Rekonstruišem šta se to dogodilo. Sve mi se čini da je mladi carinik zaboravio da mi vrati pasoš. Na granici pasoše i robu, i to pre svega alkohol i cigarete, kontroliše isključivo carina. Zvrje telefoni. Recepcionerka mi pomaže. Kažu da se javljamo svaka dva sata, da oni ne mogu da se

jave čak i ako ga pronađu, jer su veoma zaposleni. Smrklo mi se.

Predstavu „novog cirkusa“ gledam rasejano. A predstave sa off-programa ne mogu ni da se setim. Samo imam osećanje da ono što je slabašno u umetnosti uz veliku brigu još slabije, a ono što je dobro, može da se izdrži i pored šoka.

Kad sam se kasno uveče vratio u hotel, ljubazna recepcionerka me je obradovala da je pasoš pronađen. Kaže ipak se javio carinik da saopšti dobru vest i da dođem sutra lično po pasoš. Ne daju ga nikom čak ni uz neku potvrdu.

Montreal, 19. novembar 2008.

Čekam na aerodromu nekog izvesnog Lea na šalteru izgubljeno-nađeno. Nije tu. Nervozno čekam. Najzad dolazi i daje mi pasoš. Pitam gde je pronađen. „Ne dajemo takve informaciju, niti nas interesuju.“

U Hotelu Fermon le Ren Elizabet rano po podne otvaranje oko tri stotine štandova sa informacijama o predstavama. Naravno, najviše štandova ima iz Kanade, ali dosta i iz drugih zemalja. Tu se mogu dobiti flajeri, dvd-snimci, knjige i knjižice, kao i ljubazan osmeh dosta dobro obavještenih stručnjaka o predstavama koje nam kao producenti ili agenti nude.

Uveče sa off-programa predstava „Majski dan“. Igra naočita Crnkinja i njen partner bez jedne noge do kolena. Naravno da je ples prilagođen njegovim mogućnostima. Nije neprijatno. Posle predstave sretamo se Ismail Ivo i ja sa njima dvoma. Ja na svoj otvoren način pitam direktno mladog igrača: „Kako si izgubio nogu?“ „U saobraćajki.“ „To sam i pretpostavio. Da li si imao krizu?“ „Ne tako veliku kako se može očekivati.“

Ismail Ivo je usred svog mandata selektora plesnog programa na Venecijanskom bijenalu. Do sada je programirao četiri sezone, a sad je imenovan na još četiri godine. Doći će na Bitef da bude

Predstava *Sumrak okeana* Danijela Levalija (Kanada)

član žirija ako mu poslovi u Veneciji dozvole da dve nedelje bude odsutan. Voli Beograd, grad gde je igrao za vreme ratnih događanja. Kaže naši ljudi i igrači imaju „guts“, ne reče „balls“.

Dvojica glumaca kanadskog porekla iz Holandije igraju predstavu na temu dijaspore. Tako im se zove i trupa. Nejasno mi je na šta se žale Kanadani kad kažu da su u egzilu. Zašto su uopšte morali da odlaze. Pitam nekog Kanadanina u čemu je stvar. Reče to su stari sukobi između frankofonog i anglofonog dela stanovništva. Njihovi roditelji su morali da emigriraju ne baš tako davno, jer su frankofoni.

Jo Strongmen kompanija iz Norveške igra izuzetno precizno joneskoidno apsurdan komad o trojici ljubitelja kafe, koji među stotinama šoljica sa kafom naidu na jednu šoljicu sa čajem. Dolazi do pravog policijskog mučenja, u humornoj varijanti, kako bi krivac priznao da je upravo on podmetnuo šolju čaja. Sjajno pevaju francuske šansone, majstorski koriste borilačke veštine... Deluje kao povratak drami apsurdna iz 50-ih godina, ali zadivljujuće precizno, na neki način sveže i šarmantno. Bili su, na inicijativu Milana Lučića, u Beogradu sa isto tako preciznom predstavom na temu japija.

Uveče veliki satirični kabare „Sedam prstiju na ruci“ za nekoliko hiljada gledalaca. Novi kabare, sa elementima cirkusa, razlikuje se, između ostalog, od klasičnog cirkusa što se poigravaju sa temom smrti i što se jedan od protagonista skida do gole kože. Toga u cirkusu zaista nije do sada bilo. Morao je da postane nov da bi ga bilo. Brbljivi konfrensije tokom predstave je pokazao da je i savršen žongler, kao i onaj šeprtja koji se svlači.

Montreal, 20. novembar 2008.

Prelepe Kubanke igraju perfektno kič-varijantu flamenka, odlično uvežbane, sjajno kostimirane i beskraino temperamentne. Svi se u sebi pitaju gde su tako odnegovane odrasle u uslovim svekolike nestašice. Posle kubanskog usledio je japanski kič. Isto lepe, a sladunjave.

„Nečista vizija“, do sada najpametnija predstava na smotri. Naravno u pitanju je Najdžel Čarnok. Plesač ne igra uobičajenu za ples tipičnu radost života, već teskobu i borbu sa svojim telom.

Erotični ples „Surova svita“ sa ženama i muškarcima na štiklama. Ljubljenje u svim kombinacijama. Jedan glas protesta iz partera kad se ljube dva muškarca i dve žene.

Svi se na *showcase*-u unapred pale na ples nagih igrača po tome nadaleko čuvenog Danijela Levejea. Neobična igra – svakih nekoliko minuta plesači se zaustave da bi odigrali sledeći kratak sled pokreta najbližih borilačkim veštinama. Nije vulgarno, iako je u pitanju,

kako to Amerikanci zovu, „front nudity“. Katkad muški „ponos“ postaje smešan koliko njime landaraju. U redu. Može kao izuzetak. Ne bi baš valjalo da svi počnu da igraju nagi.

Montreal, 21. novembar 2008.

Dan neizrazitog programa, osim poznatog Džez baleta Montrea. Mene je oduševila gotovo neverovatna kombinacija brejk densa i klasičnog baleta. Prosto neverovatna kombinacija! Ali većina stručne publike smatra da je ovaj poznati ansambl krenuo u neku vrstu komercijale.

Dan kao stvoren za one koji bez zadržke prate šta rade novi mladi umetnici. Završava se prijatnim iznenađenjem. Manjem broju selektora bez publike prikazan je „work in progress“ Kineza nastanjenog u Kanadi, Van Veja. On je smislio da igrači imaju u ruci velika fazanska pera. Ona vibriraju, na neobičan način, na svaki pokret, bilo da je element erotskih uzbuđenja ili drhtaji od straha. Predstava još nema pravu dramaturgiju. Mladi koreograf je sve najefektnije iskoristio na početku, tako da se na kraju ponavlja. Posle probe sam mu savetovao da se ozbiljno pozabavi dramaturgijom svoje predstave. I Ivo i ja smo zainteresovani za njegov rad za naša dva festivala.

Montreal, 22. novembar 2008.

Na doručku slušamo Argentine u njihovom pozorištu, ali za razliku od jučerašnjeg doručka sa Brazilcima, pričaju krajnje neinventivno i dosadno, same brojke, goli podaci, bez suštine i prikazivanja slike pozorišnog života u Argentini, bez opisa nove dramaturgije ili odnosa društva i teatra.

Nema više iznenađenja na Sinartsu. Adaptacija proze „Kenteberijski duh“ Oskara Vajlda sa mnogo nepotrebne morbidnosti. Vade „mrtvačke“ glave iz kofera, kao glavnu caku.

Direkcija festivala organizuje preskonferenciju o šoku koji je nastao kad je vlada saopštila da su ukinuli dotacije za oko 600 turneje kanadskih ansambala po svetu. Generalni direktor Sinartsa, Alen Pare drži govor u kom naglašava da on nema nameru da se konfrontira, već samo upozorava na nesagledive posledice uskraćivanja dotacija pozorišnim trupama u njihovim poduhvatima i plasmanu u inostranstvu. Zatim nas nekoliko stotina gostiju jedan po jedan penjemo se na pozornicu i potpisujemo peticiju.

Uveče se sa Janom Kramberger upućujem na predstavu „Lubo i Kaba horo“, zapravo Ljube Aleksandrova, na temu romskih pesama. Jana je pravi tip organizatora koji radi u umetničkoj ustanovi kao što je Cankarjev dom, a istinski voli, prati i poznaje scenske umetnosti. Stigli smo na periferiju grada. Mi jedini iz naše grupe od „sinartovaca“. Kafić krca mladim ljudima, Makedonci, kao i Ljuba,

LUDUS

YU ISSN 0354-3137

COBISS.SR-ID 54398983

Izlaze jednom mesečno

(osim u julu i avgustu)

Tiraž: 1500 primeraka

Izdaje

Savez dramskih umetnika Srbije

Beograd, Studentski trg 13/VI

Telefoni: 011/2631-522,

2631-592 i 2631-464; fax: 2629-873

http://www.sdus.org.yu

e-mail: sdus@sdus.org.yu

PIB 100040788

Tekući račun: 255-0012640101000-92

(Privredna banka a.d.)

Devizni račun: 5401-VA-1111502

(Privredna banka a.d.)

Predsednik

Ljiljana Đurić

Glavni i odgovorni urednik

Tatjana Nježić

Savet Ludusa

Svetlana Bojković, Jovan Ćirilov, Goran

Marković, Dejan Mijač, Gorica Mojović,

Ljubomir Simović

Redakcija

Branko Dimitrijević, Petar Grujičić,

Željko Hubač, Aleksandra Jakšić,

Branka Krilović, Aleksandar

Milosavljević, Miroslav Miki Radonjić,

Ana Tasić

Lektura i korektura

Aleksandra Jakšić

Sekretar redakcije

Radmila Sandić

Tekstove i fotografije

slati na:

ludus@sdus.org.yu

Grafički dizajn i priprema za štampu

AXIS studio, Beograd

e-mail: office@axis.co.yu

Dizajn logotipa „LUDUS“

Đorđe Ristić

Redizajn logotipa „LUDUS“

AXIS studio

Štampa

Preduzeće za grafičko izdavačku

delatnost i usluge d.o.o. BRANMIL,

Beograd, Borisa Kidriča 24

Rešenjem Ministarstva za informacije

Republike Srbije Ludus je upisan u

Registar sredstava javnog

informisanja pod brojem 1459

Grci, Turci, Makedonci, Srbi, možda i neki Rom... Orkestar započne poznati romski repertoar sa puno temperamentna. Jana je oduševljena. Ne ide joj se kući. Meni se vraća u hotel. Na vratima nas stiže mlada pevačica koja je maločas dobro pevala. Kaže: „Nisam kafanska pevačica, već studentkinja operskog pevanja. Ovakvo zarađujem.“ Srećna je što može svojim roditeljima da kaže da me je sreća. Jana kaže da je odmah videla da je mlada, ima inteligentno lice.

Montreal, 24. novembar 2008.

Celo pre podne pakujem gomile hartije, flajere, brošure, kataloge, programe, kako bih ih što više preneo u Beograd. Napravio sam pravo čudo. Naizgled nesavladiva količina propagandnog materijala svela se na dve torbe i jednu kesu.

Čekajući vreme za aerodrom, u foajeu Hotela kraljica Elizabeta ponovo sedim sa Ismailom Ivom i pričamo o utiscima sa Sinartsa. Do viđenja u Beogradu!

Jana je napravila čudo. Rezervisala je karte za raniji let iz Montrea, da ne bismo imali samo 55 minuta u Parizu za dalji let, ona u Ljubljani, a ja u Beograd. Naša nervoza se pretvorila u spokojstvo.

Svi mi, kanadski gosti odlazimo iz Montrea sa brigom da li će i naše festivale zapljusnuti i ojaditi svetska kriza.

Milan Mihailović - Caci

Iz "Uspomenara 212"

SJEBI RUKU

Godine 1971. mala scena Narodnog pozorišta zvala se „Krug 101“. Bio sam student III godine Akademije za pozorište, film, radio i televiziju i, kao stipendista Nacionalnog teatra, igrao prvu ulogu kao profesionalac. Bio je to Gavriilo Princip u „Sarajevskom atentatu“, Radoslava Dorića. Režirao je Arsenije Arsa Jovanović.

Sarajevski atentat 1971, B. Zamolo, M. Đerić, G. Sultanović, Milan Caci Mihailović (Gavriilo Princip), P. Manojlović i D. Maksimović

Dakle, scena okrugla, glumci u sredini, a oko nas – publika. Dok smo radili imali smo lektora – trebalo je savladati jekavicu.

Na jednoj predstavi, sudija, koga je igrao Bogić Bošković, ispituje Gavriila Principa. Ne sećam se teksta, ali znam da, po režiji, u jednom trenutku povisim ton na sudiju, na šta Bogić Bošković viknu iz sve snage, valjda da pokaže da je savladao jekavicu:

- Sjebi ruke!

Publika oko nas na pola metra, nemaš gde da pobegneš, a živ si čovek – ne možeš da izdržiš, hoćeš da pukneš od smeha. Grizeš se za usne, uvlačiš glavu u ramena, publika to vidi, razume, smeje se, poneko ponavlja kroz smeh: „Sjebi ruke, sjebi ruke...“ i – aplauz!